

**СОЦИОЛОГИИН ЭРДЭМЭЙ
ДОКТОР Э.Д. ДАГБАЕВ:**
“Праймериз гэхэ гү, али
туршалгын хунгалтанууд хадаа
Россиин мүнөөнэй байдал тухай
ямар ханамжатай байһыемнай
эртүүр уридлан элирхэйлбэ”

с.3

По просьбе читателей вновь
начинаем публикацию книги
Л.Намжилон «Золотые четки». Эта
книга является словарем терми-
нов, несущих в себе нравствен-
ные, этические, этнокультурные и
религиозные компоненты.

**Буряад арадай эмшэлгын
боро арганууд.**

с.7

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад ҮНЭН

Бүгэдэ арадай сонин

Дүхэриг

2011 оной
августын 11
Четверг

№31
(21828)
№31 (743)

Зунай һуушын үлүү
хүүхдэн хонин
һарын 13
гарагай 5

www.ynen.ru

ҮНДЭР НЭРЭ ЗЭРГЭДЭ ХҮРТӨӨ

С.ДОНДОВАГАЙ фото

Буряад Республикын Президент Вячеслав Наговицын табан бэлигтэйшүүлдэ Россиин Федерацийн гүрэнэй шагналнууды барюулба.
«Улан-Удэ Энерго» гэхэн оперативно-диспетчерскэ албанай ахалагша диспетчер Гурбазар Дамдинов, ВСГТУ-гай физкультурын болон спортын кафедрын профессор Валерий Дашинорбоев, Буряад Республикын Национальна банкын түрүүлэгшын орлогшо Людмила Еранская, хүүгэдэй искусствын 5-дахи хургуулиин хоровой классай багша Ольга Заяшникова, хотын түргэн туһаламжын больницын эмшэн Прокопий Лукин гэгшэд өөһэд өөһэдынгөө халбаряар

Россиин Федерацийн габыята хүдэлмэрилэгшэд болобо.
- Таанад залуушуулда хайн жэшээ харуулжа, бодото дүршэлөө үшөө эдэбхитэйгээр үгэхэ байнат. Энэ үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэхын тула юу хэһэн байнат гэжэ залуушуул мүнөөдэр ойлгохо ёһотой, - гэжэ Вячеслав Наговицын хэлэбэ.
- Иигээд лэ бидэ саашадаа эхэ оронойнгоо халбаран хүгжэлгын ба аша туһын түлөө хайнаар ажаллажал ябахабди, - гэжэ ехэ сэдхэлээ хүдэлгэн, Гурбазар Дамдинов хэлэбэ.

Дарья СИБИРЯКОВА.

А.БАТОМУНКУЕВАЙ фотоколлаж

с.2

«Эндаумент ВАРК» - буряад соелые хүгжөөлгэдэ тусхай жаса байгуулагдажа, этигэмжэтэ эрхилэгшээр УК «Газпром – управление активами» шэлэгдээ

Р.Н. БАЗАРОВАЙ фото

с.6

«Буряад үнэн» сониной 90 жэлэй ойдо. «Шамбалын шара сэсэгүүд соо шүлэгөө бэшыт даа»

Та бүгэдые Таиландаар, Кипрээр аяншалхые уринабди

«БУРЯД ҮНЭН» ХЭБЛЭЛЭЙ БАЙШАНГАЙ СЭТГҮҮЛНҮҮД:
«Байгал», «Байкал», «Морин хуур», «Одон» – «Буряад үнэн»-«Дүхэригэй» айлшад

с.9

с.8

Олонийт-Россин арадай фронтын шэглэлээр Гүрэнэй Дүүмэд кандидатуудай праймериз табадахия республика дотор үнгэргэгдэбэ. Августын 5-да Гусиноозерск хотын шахтернуудай соёлой байшан соо бүридхэлдэ ороһон 43 кандидатай хорёодын, мүн 300 гаран этигэл эрхэтэй зон суглараа. Сэлэнгын, Хяагтын, Зэдын, Захааминай болон Ивалгын районуудай этигэл эрхэтэй хүнүүдэй асуудалнуудта хоёр часай туршада бүхы хабаадагшад харюусаһан байна.

ХАРГЫ БАРИЛГА, БОЛБОСОН БАЙДАЛ ТҮХЕЭРЭЛГЭ - ПРАЙМЕРИЗЭЙ ГОЛ АНХАРАЛДА

Д. АЛТАЕВЫЙ ФОТО

Гусиноозерскдо болоһон праймеризэй үедэ: уулзалга дээрэ «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай гендиректор Э.Д.Дагбаев үгэ хэлэнэ

Хабаадагшадые танилсуулһанай, республикымнай Президентын, Арадай Хуралай Түрүүлэгшын ба тоо бүридхэлгын комиссийн түрүүлэгшын үгэ хэлэһэнэй удаа шанга зүбшэн хэлсэлгэ эхилбэ. Социальна болон экономика асуудалнуудаар, тэрэ тоодо илангаяа Гусиноозерскын харгын болон болбосон түхэлтэй байдалаар, соёлой болон спортивна комплекснуудай байдалаар олон шухала асуудалнууд табигдаа.

Новоселенгинскын багшын ажалай ветеран үгэ хэлэжэ, хургуулиингаа байшангай хандаржа байһан тухай мэдүүлбэ. Хүн зоной эрилтэ дүүрэнээр засагай зургаануудай бэелүүлхэ тухай асуудал наһажаал эхэнэр табяа. Үгэ хэлэгшэдэй шийдхэгдээгүй асуудалнууд захиргаануудай анхаралда абтаһан байна.

Пунгалтын дүнгөөр эгээл олон хүн республикымнай Президент В.В.Наговицынай түлөө (270 хүн), В.Б.Цыбикжапов, Е.К.Ханхалаев гэгшэдэй

(168 хүн), «Метрополь» компаниин бүлэгэй президент М.В.Слипенчугай түлөө (160 хүн) дуугаа үгэһэн юм.

«Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай генеральна директор, ахамад редактор Э.Д.Дагбаевай түлөө 98 хүн дуугаа үгөө.

Праймеризэй һүүлдэ республикын Президент В.В.Наговицын Сэлэнгын аймагай эдэбхитэдтэй уулзажа, нэн түрүүн бэелүүлхэ асуудалнуудые, тэрэшлэн Гусиноозерск хотынгоо харгы, тротуар барилгын асуудал шийдхэхэ тухай хэлсээ. Тийн социальна объектнуудые барюулхын хажуугаар тэдэнэ мүнгөөр хангаха шухала гэжэ Президент онсоллоо. Тийхэдэ Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.Гершевич, республикымнай Президентын болон Правительствын захиргаанай хүтэлбэрилэгшэ П.Л.Носков гэгшэд аймагай хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзаа.

Д.ЭРДЫНЕЕВ.

БУРЯАДАЙ СОЁЛ ХҮГЖӨӨЛГЫН МҮНГЭ ЗӨӨРИ ТУХАЙ

«Эндаумент ВАРК» гэхэн соёл хүгжөөлгын уг зорилгото, олзын хэрэг эрхилдэггүй жаса «Газпромбанк – управление активами» гэхэн УК-е этигэмжэтэ управляющаар шэлэбэ.

«ВАРК-ын дэргэдэ байгуулагдаһан эндаумент хадаа Буряад Республикын газар дээрэ түрүүшын, хүтэлбэрилгэдэ үгтэһэн баһал түрүүшын республиканска бүхэли мүнгэн зөөри болоно. Энэ хүтэлбэрилгын олоһон олзо хадаа буряад соёлой хүгжэлтэдэ, буряад арадай хүгжэм бүридхэлгэдэ, хэлэ, ёһо заншал хамгаалгада гаргашалагдаха. Урдаа табигдаһан ехэ асуудалнуудаа хараадаа абан, «Газпромбанк – Управление активами» гэхэн УК-та ехэ этигэл найдалтай байнабди, - гэжэ «Эндаумент ВАРК» гэхэн соёл хүгжөөлгын уг зорилгото, олзын хэрэг эрхилдэггүй жасын президент Владимир Булдаев тэмдэглэнэ.

«Нийтэ хүдэлөөнэй үедэ уг зорилгото, мүнгэ зөөрин жаса

байгуулга хадаа – эндаументын индустрийн мэдэлдэ оруулгын хайн шанарай тэмдэг гээшэ. Бидэ хүтэлбэрилгэдэ шэнэ гэшүүниие (клиент) абаһандаа баяртайбди», - гэжэ «Газпромбанк – Управление активами» УК-гай инвестицээр ахамад директор Андрей Зокин хэлэбэ.

Апрелин 19-дэ эрхилэгшэдэй национальна лигын эмхидхэн баяр ёһолол дээрэ «Газпромбанк-Управление активами» УК хадаа «Компания эндаумент-фондов» гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн юм.

Хаа хаанагүй мэдээжэ томо томо университетүүдэй дэргэдэ бүхы дэлхэйдэ мэдээжэ уг зорилгото, хэдэн миллиард доллартой жасанууд байгуулагданхай. 2007

Андрей Зокин

Владимир Булдаев

оной январьһаа Россидэ «О порядке формирования и использования целевого капитала некоммерческой организации» гэхэн Федеральна хуули бэелүүлэгдэжэ эхилээ. Соёлой гү, али эрдэм хуралсалай эмхинүүдые дэмжэхэ, буян үйлдэхэ зорилготойгоор, олзын хэрэг эрхилхэгүйгөөр иимэ эндаумент-жаса байгуулагдана.

Бэлигма ОРБОДОЕВА хэблэлдэ бэлдэбэ.

ХЭД ОЮУТАД БОЛООБ?

Улаан-Үдын дээдэ хургуулинуудай нэгэдэхэ курсда ороһон оюутад тухай захиралтанууд гараа. Августын 5-һаа абитуриентнууд нэрэ, обогоо список соо хараха аргатай.

БГУ-гай приемно комиссийн түлөөлэгшэдэй тэмдэглэһээр, урдахи жэлнүүдтэй зэргэсүүлхэдэ, тиймэшье илгаатай байгаагүй. Университэдэй бүхы бюджетнэ хурунууд эзлэгдээ.

Дээдэ хургуулинуудта орохо гурим үнинэй хэлэгдэһэн байгааһыё наань, харин хургуули дүүргэгшэдэй эжы, абанарынь олон асуудалнуудтай байна. Жэшэнь, абитуриент шэлэжэ абанан мэргэжэлээрэ орожо шаддагүй наань, бюджетнэ хурунуудтай ондоо мэргэжэлэй бүлгэмдэ орохо аргатай гү? «Пургуули дүүргэгшэд документнүүдэ июлийн 25 болотор тушааха байгаа. Ганса документнүүдэ тушааһан газартаа орохо аргатай»,

- гэжэ БГУ-гай приемно комиссийн түлөөлэгшэд хэлэнэ.

«Мэхэлхэ арга байхагүй, компьютер соо бүхы мэдээсэл байна», - гэжэ БГСХА-гай приемно комиссийн түлөөлэгшэд хэлэнэ.

Тус академи 2175 мэдүүлгэ абаа. Тэдээн сооһоо 660 хүн бюджетнэ хуурида ороо.

«Экономика факультэдтэ орохо дуратай- шуул олон байгаа гэжэ тоологдоо. Эндэ нэгэ хуурида 46 хүн байгаа. Үшөө тийхэдэ, «Менеджмент» гэхэн мэргэжэлтэй болохо дуратай хүбүүд, басагад байгаа - 25 хүн нэгэ хуурида», - гэжэ БГСХА-гай приемно комиссийн түлөөлэгшэд хэлэнэ.

Нэгэдэхэ курсда ороһон оюутад захиралтануудые дээдэ хургуулинуудай сайтнууд дээрэ хараха аргатай. Захиралтанууд соо ехэнхидэ бюджетнэ хуурида ороһон хүнүүд ороо.

Эржена БАТОРОВА, манай корр.

НАНАА ЗОБООМО АСУУДАЛНУУД

Үлтэнэг (конопля) усадхаха талаар тэмсэдэг хуули ёһоной зургаануудай ажалшадта Буряад Республикын Президент Вячеслав Наговицын хуули журам сахилгы хангалгын зүблөөн дээрэ нигэжэ хэлэбэ.

- Хэрэгтэй хэмжээнүүд абтана, элдэб программанууд бии, мүнгэн гаргадана, мүн тийгээшье наа, эрхэ байдалнай хайжарнагүй, муудажал байна гээшэ. Эдэ хэмжээнүүднай горитой дүн асарнагүй. Тиймэһээ энэ асуудал хайнаар үзөөд, эрхэ байдлаа ондоо болгохо ёһотойбди. Мүнөөдэр бидэ юрэл хэн худалданаб, хэн тэрэниень абанаб гээд, хэрэг үүсхээд, тэрээнээр тоосоод байнабди. Манай республикада, Сибирийн федеральна округтошье иимэл байдал. Харин энэ хүдэлмэриё ёһотоор нэргээхээ оролдоногүйбди, - гэжэ Вячеслав Наговицын хэлэбэ.

Тэрэнэй үгэнүүдые Президентын болон Правительствын захиргаанай тусхай программын комитэдэй түрүүлэгшэ Александр Ханхашанов гэршэлбэ.

- Хэдэн аймагуудаар шалгажа ябаһанай һүүлээр нигэжэ ханахаар байба: аймагуудай захиргаан зорюута ерэхьемнай хүлэжэ, тийн муугаар хүдэлнэт гэжэ өөр тухайгаа шагнахаа ханаһан шэнги байгаа. Харин ерэнхэймнай һүүлээр тэдэ эдэбхитэйгээр ажаллажа эхилээ, - гэжэ Александр Ханхашанов тэмдэглэбэ.

Удаань Вячеслав Владимирович ой модоной түймэртэй тэмсэхэ талаар асуудал тухай баһал шүүмжэлэн хэлэбэ.

- Үнгэрһэн жэлдэ орходоо, энэ жэл хоёр дахин ехэ ой модон дүрөө. Олон яла тохогодоһон байна. Тээд саашадаа юу хэхэ болонобди? Түймэрнүүдэй үе дүүрээ, ерээдүй жэлдэ иимэ эрхэ байдал дабтагдахагүйн тула мүнөөдэр энэ асуудал хайнаар үзөөд, түсбүүдые табиха ёһотойбди, - гэжэ Президент хэлэбэ.

Дарья СИБИРЯКОВА.

ТҮРЭЛ НЮТАГТАНЬ БУСААХА

Хари гүрэнүүдтэ ажаһуудаг манай нютагаархидые Буряадтань бусааха тухай Буряад Республикын Правительствын зал соо зүбшэн хэлсээ. Тус шийдхэгдээгүй асуудалаар тусхай республиканска программа байгуулагдаа.

Энэ программа тухай Буряад Республикын экономикын министрей үүргэ дүүргэгшэ Елена Тыжинова хөөрөбэ. «Хэдэн жэлэй саана хари гүрэн нүүжэ ошоһон нютагаархид хоёргоо ерэхэ дуратай байбалнь, тэдэндэ гүрэн туһалха. Жэшэнь, харгын, эд зөөри асаралгын мүнгэ болон таможенно налог түлэгдэхэ. Программын хабаадагшадта нэгэ дахин пособи үгтэхэ: программын хабаадагшадта - 120 мянган түхэриг, тэрэнэй бүлын гэшүүдтэ - 40 мянган түхэриг», - гэжэ Елена Георгиевна хэлэнэ.

Баунтын, Зэдын, Яруунын, Сэлэнгын, Муяын, Түнхэнэй аймагууд тус программа соо орожо, «Прибайкалийн» гэхэн макроймаг гэжэ нэрлэгдээ. Энэ аймагуудта нютагаархид зөөжэ ерэхэ.

259 бүлэ зөөжэ ерэхээр түсэб табигданхай. Тийн тус аймагууд

тэдэндэ байха гэр, ажал олохо болоно. «Иимэ ажал ябуулхын тула аймагуудай захиргаанайхид, Буряад Республикын УФМС-эй мэргэжэлтэд, Буряад Республикын Экономикын министерство, Хүн зоние ажааар хангалгын республиканска агентство гэгшэд булта хайнаар ажаллаха ёһотой», - гэжэ Буряад Республикын Президент Вячеслав Наговицын тэмдэглээ.

«Зэдын аймагта 242 ваканси бии. Ехэнхидэ эмшэд дуталдана. Жэшэнь, педиатр, онколог. Эмшэд ерээ наань, тэдэнэр 18-20 мянган түхэриг салин абаха. Хүдөө ажахыда зоотехник, модо отологшод хэрэгтэй», - гэжэ Зэдын аймагай толгойлогшо Виталий Баторджиев хэлэнэ.

Эржена БАТОРОВА, манай корр. Авторай фото.

Праймериз гэхэ гү, али туршалгын һунгалтанууд хадаа Россиин мүнөөнэй байдал тухай ямар һанамжатай байһыемнай эртүүр уридлан элирхэйлбэ. Юун тухай бидэ хэлэхэ ёһотой байгаабибди?

Россиин ажаидаралай асуудалнууд яагаад тодорхойлогдоноб гэжэ нэн түрүүн хэлсэхэ ёһотой хабди. Хубилган шэнэлэлгэнээ, «Росси, урагшаа!» гэһэн урьалһаа туйлалтануудын эхитэй бшуу. Энэ замаар ябааһаа, хаяын жэлнүүдтэ шийдхэгдэхэ асуудалнууд тобойсо элирнэ. Харин мүнөөдэр юун хэрэггүйб? Совет үеынхидэл адли хүхөөр сабшаһандал шүүмжэлэл хэрэггүй. Иигэжэ өөһэдөө өөһэдүгөө доромжолһон мэтэ болонобди. Өөһэдүгөө бэрхэ шадмарые гайхан (үнэн дээрээ үгы юумые) шашаһанайшые үлүү. Мүн тиихэдэ олондо хэрэгтэй ажал ябуулжа байһан зонингоо хүсэлэл оролдолгые муушалһанай үрэгүй. Гэбэшые ганса нэгэн хүнэй түлөө бэшэ, харин зоной түлөө оролдожо байһан олондо мэдээсэл дамжуулдаг хэрэгсэлнүүдэй һанамжа шагнаха шухала. Политикын гол шухала удха ойлогдог һунгагшадтаа хүндэтэйгөөр хандаха хэрэгтэй.

Социологи болон политологиин, журналистикын асуудалнуудые шудалһаар үнинэйб, ушар иимһээ бүгэдэ нингэмэй байдал хайн мэдэнэб. Зоной байдал тиймэшые хайн бэшэ. Гэбэшые олонхи хүнүүд засагай хүсэндэ үшөөл этигэн найданги.

Олон хуулинууд, нормативна актууд яаралтайгаар абтана гээд ажаглахаар. Эрхим спортсмен, артист гү, али бизнес-

мен мэргэжэлтэ парламентарии боложо бирахагүдөө болохо. Хэрбээ хуули зохёолгын засагта аша тухатай хуулинуудые абадаг, эрдэм мэдэсэтэй хүнүүдэй абтабал, шийдхэбэринүүдыншые ашаг үрэтэй байха бшуу.

Жэшээлбэл, һуралсал абаад үзэе. Эндэмнай - саг үргэлжын хубилган шэнэдхэлгэ. Коммерческэ шэглэлдэ оролго. 2012 оной июлиин 1-һээ һургуули хадаа гүрэн түрэхөө 10 процент зайн гал, 50 процент дулаа абажа байха, бэшыень өөрөө олохо ёһотой ха. Энэ зүб байбашые, бүхы һургуулинуудые яахыень нэгэ мүнэн энэ гуримда оруулхаб? Шэнэ стандартаар уялгата предмедуудһээ гадна түлөөһэтэйгөөр нэмэлтэ хэшээлнүүд үгтэнэ. Иймэ стандартнуудые мүн лэ хубилгаха хэрэгтэй. ЕГЭ гэшые аттестационно туршалгын уялгата зүйл болгоһоной хэрэггүй.

Дээдэ һургуули дүүргэгшэдые ажалда оруулха гэшээ эгээл шухала, түбхын түрүүнэй асуудал мүн. Бага ба дунда олзын хэрэг эрхилэлгэдэ гүрэнэй зүгһөө урданайхидаал адли анхарал хэрэгтэй.

Ажалгүйдэлгэнөө боложо архидалга дэлгэрнэ. Нандарһан гэр бүлэнүүд, уй гашуудал... Энээ-

ниие хараада абан, хохидолдо орогшодто туха хүргэхэ, эмшэлхэ талаар гүрэнэй программа зоёһон табилал, ашагтай.

Эмнэлгын зургаануудые эрид гэнтэ коммерческэ шэглэлтэй болгохо, тон муу хойшолонтой. Хэрбээ хүн бүхэнэй өөрынгоо элүүр энхэ тухай бододог болоо һаань, элүүр энхэдэ гаргаша доошолхо һэн. Энэ-нэй түлөө тааруу эрхэ байдал байгуулха шухала. Социальна тухаламжануудые дам саашань хүгжөөлгые дурадханаб.

Эхын капитал хэрэглэлгые үргэн шэнжэтэй болгобол, ая-

тай. Контрактна гуримаар армид абалгые дэмжэнэб. Пенсиин һананай хизаарые бүри дээшэнэ болгохо гэхэн хараа олоной һанаа зобооно.

Гэр байрын-коммунальна ажахын тухаламжануудай сэн дээшлэхээр, энэ һалбариде орёойлогдоогүй юмэн олон. Тарифууд, ЖКХ-тай холбоотой бүхы юмэн гүрэнэй шанга хиналта доро табигдаха зэргэтэй.

Экономикодо бии байһан дутуу дундануудые иматгал гүрэн усадхаха аргатай гэхэн хараа бодолтойб. Гол шухала һалбаринууд шанга хиналта доро, харин эдэе хоолой промышленность хубийн гарта байха зэргэтэй. Үнэн дээрээ, реформаторнуудай жэшээ болгон хэлэдэг Евросоюз гэшэмнай эгээл ехээр гуримшуулан хүтэлбэрилэгдэдэг экономикотой ха юм.

Коррупци – үбшэнтэй асуудалнуудай нэгэн. Госзакупкануудай үедэ юмэ хэжэ шадаха бэшэ, харин хүнгэн арга бэдэрдэг зон заримдаа шүүбэридэ хүртэнэ.

Президент Д.Медведев госзакупкануудай үедэ бюджетэй табдахи хуби бүхэн – 35 миллиард доллар жэл бүри хулгайлагдана гэжэ хая хэлээ. Гүрэнэй алба хаагшадый доход харуулха

декларацинуудые толилхо, һамгадынь үбгэдһөө үлүү мунгэ олоһон гээд харуулагдадаг. Коррупциин хүсэ буруулхын тула политическэ хүсэлэл хэрэгтэй.

Экономикодо, социальна байдалда үнэтэй сэнтэй, бодомжогүй проектнуудһээ арсаха шухала гээд һананаб. Ехэнхи мунгэн социальна проектнуудтэ шэглүүлэгдэхэ зэргэтэй.

Депутатуудай иматгал өөһэдүнгөө ажал ябуулгада дүтэ асуудалнуудые шийдхэхые оролдогынь буруу. Экономическа, социальна, соёлой асуудалнууд хоорондоо нягта холбоотой ха юм. Жэшээнь, олондо мэдээсэлэй каналнуудые коммерческэ шэглэлтэй болгохо, оюун ухаанай хүгжэлтэдэ хохидолтой байһыень мэдэрнэбди.

Манай орон дотор үндэхтэн хоорондын харилсаан һанананда хүрэмэ бэшэ. Ороной европейскэ хуби болон Кавказай хоорондо бэе бэетээ харилсалга урданайхиһаа һуладаа. Буряад орон энэ талаар жэшээтэ байһаниинь болоо гээд сэдхэлэй ханалтатыйгаар тэмдэглэе. Ушар иимһээ Росси хадаа эб тэсэбэритэй байлгын дэбисхэр гээд бээе харуулха, Москвай зүгһөө найдабари хүндэдэнэ хүртэхэ арга бии бшуу.

Манай хамтын эб ёһоной үндэһэн гэхэдэ – буддын болон үнэн алдартанай шажан, түүхэтэ дурасхаал, арадуудай хайн дуранай хүсэл, ажахын болон соёлой талаар бэе бээдэ хайн талаһаа нүлөөлгэ мүн болоно.

Эрдэм ДАГБАЕВ,
социологийн эрдэмэй доктор,
профессор.

МАТЕРИНСКИЙ КАПИТАЛ ПРИБЛИЖАЕТ НОВОСЕЛЬЕ

– Как направить средства материнского капитала на строительство индивидуального жилого дома?

– Нужно обратиться в Пенсионный фонд Российской Федерации по месту жительства, имея на руках документы: свидетельство о собственности на земельный участок под строительство (на владелицу сертификата или законного супруга), разрешение на строительство (оформляется в комитете по строительству, в городе находится в Многофункциональном центре или местных органах власти), реквизиты банковского счета и оформленное у нотариуса обязательство, что после завершения строительства будет оформлен в собственность детей, матери и отца.

Сначала на ваш счет в банке перечислят 50 процентов от суммы материнского капитала. А вторую половину получите через 6 месяцев после первого перечисления при подтверждении того, что основные работы вы уже произвели. Например, возвели фундамент или стены.

Срок обращения по данному направлению после исполнения ребенком 3-х лет, по которому возникло право на государственный сертификат материнского (семейного) капитала.

– Можно ли получить средства материнского капитала, если семья уже построила дом?

– Да! Можно получить компенсацию затрат за уже построенное жилье на всю сумму материнского капитала. Нужно только оформить дом в собственность владельцу сертификата или законного супруга. А после этого обращаться в Пенсионный фонд России с документами: свидетельством

Приобретения, строительства или реконструкция индивидуального дома без привлечения кредитов и подрядных организаций. Этот способ использования средств материнского капитала, а также на компенсацию расходов за построенный дом, стал возможным с декабря 2010 года, и очень востребован среди владельцев государственных сертификатов в Бурятии. Поэтому и количество обращений граждан в Пенсионный фонд за разъяснениями именно по вопросам улучшения жилищных условий за счет маткапитала только увеличивается. Вот наиболее часто задаваемые вопросы наших читателей, ответ на которые дает начальник отдела социальных выплат Управления ПФР в г. Улан-Удэ Анна ПОНОМАРЕВА.

о собственности на земельный участок и на дом.

За компенсацией могут обращаться все те, кто построил и оформил дом после 1 января 2007 года, также после исполнения второму ребенку трех лет.

– Требуется ли обязательство об оформлении права собственности в случае, если на момент подачи заявления о распоряжении право собственности на это жилое помещение уже оформлено на всех членов семьи?

– В этом нет необходимости, если при подаче заявления в Пенсионный фонд вы представите документы, подтверждающие право собственности всех членов семьи.

– В 2006 году был заключен кредитный договор на покупку квартиры. Приобретенная квартира в настоящее время продана, свидетельство о регистрации права собственности аннулировано. Семья продолжает выплачивать кредит. Можно ли в этом случае средства материнского капитала направить на погашение этого кредита?

– Нет, нельзя. При подаче заявления на погашение ипотеки материнским капиталом среди прочих документов необходимо представить свидетельство о регистрации права собственности. В рассматриваемом случае представить это свидетельство заявитель не может. Следова-

тельно, у Пенсионного фонда не будет оснований принять документы.

– В квартире, купленной в кредит, проживают супруги, их дети, бабушка, дедушка, братья, сестры супругов. Кто в данном случае относится к членам семьи, т.е. кого собственник должен указать в своем обязательстве по выделению долей?

– В этом случае при оформлении письменного обязательства вы можете использовать формулировку в соответствии с частью 4 статьи 10 Федерального закона от 29 декабря 2006 года № 256-ФЗ (с изменениями и дополнениями) оформить жилое помещение, приобретенное с использованием средств (части средств) материнского (семейного) капитала, в общую собственность лица, получившего сертификат, его супруга, детей (в том числе первого, второго, третьего ребенка и последующих детей) с определением размера долей по соглашению. Братья, сестры, бабушки, дедушки и т.д. не относятся к членам семьи владельца сертификата.

– Можно ли направить средства материнского капитала на погашение ипотеки, оформленного на супруга женщины, получившей сертификат, если кредит взят до регистрации их брака?

– Да, можно. Главное – чтобы на момент подачи заявления в

ПФР они находились в законном браке, что должно быть подтверждено соответствующими документами.

– Можно ли вернуть средства материнского капитала, которые первоначально были направлены на формирование накопительной части пенсии?

– Да, можно. Граждане, которые изначально выбрали такое расходование капитала, впоследствии могут от этого отказаться. Для этого нужно направить в Пенсионный фонд РФ заявление об отказе.

– Если женщина получила сертификат на материнский капитал после рождения второго ребенка, можно ли его получить после рождения третьего?

– Нет. По закону, материнский капитал выделяется только один раз.

– В 2007 году семья оформила ипотечный кредит, а в 2008 году родился второй сын. Можно ли использовать средства материнского капитала на погашение кредита, который был взят раньше, чем родился второй ребенок?

– Да, можно. Правила разрешают использовать материнский капитал как при оформлении кредита на улучшение жилищных условий, так и на погашение кредита, полученного до рождения второго ребенка, обязательства по которым возникли

А.БАТОМУНКУЕВАЙ фото

еще до получения права на материнский капитал. Однако важно подчеркнуть, что жилье, которое приобретается с использованием материнского (семейного) капитала, обязательно должно быть оформлено в общую собственность родителей, детей. Если на момент подачи заявления на направление средств материнского (семейного) капитала на погашение ипотечного кредита жилье не оформлено в общую собственность, то необходимо предоставить письменное обязательство в дальнейшем оформить это жилье в собственность родителей, детей (в том числе первого, второго, третьего ребенка и последующих детей).

– Можно ли направить средства материнского капитала на обучение в ВУЗе не второго, а первого ребенка?

– Да, можно. Но не сразу. Нужно помнить, что средствами материнского (семейного) капитала можно распоряжаться только после достижения вторым ребенком возраста трех лет.

Пресс-служба ОПФР
по Республике Бурятия.

БУРЯАДАЙ ПРАВИТЕЛЬСТВО: ҮДЭР ҮДЭРЭЙ АЖАЛ ХЭРЭГҮҮД

2011 оной августын 1-5

Буряад Республикын Президент –Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицын августын 1-дэ Правительствын гэшүүдтэй, республикын гүйсэдхэлгын засагай зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэй түсэблэлгын зүблөө үнгэргөө. Эрхэтэдые хубийн асуудалнуудаарнь хүлээн абаа, бюджетнэ халбариин эмхи зургаануудые шэнэдхэн эмхидхэхэ асуудалаар зүблөө үнгэргөө. Сибирийн Федеральна округоор Россиин Федерацийн Президентын бүрин эрхэтэ түлөөлэгшын орлогшо Л.Е.Бурдатай тэрэ уулзаа.

Августын 2-то Вячеслав Наговицын «Гүрэнэй демографическа болон социальна политикын ёһоор багашуулые хамгаалалга» гэхэн регионууд хоорондын зүблөөндэ хабаадаа. Тэрэ хэдэн хүдэлмэрилгын зүблөөнүүдые үнгэргөө, Хэжэнгын аймаг албанай хэрэгээр ошожо ерээ.

Августын 3-да республикын толгойлогшо албанай хэрэгээр Яруунын аймаг ошожо ерээ.

Буряадай Президент августын 4-дэ хуули журам хангалгаар залан хүтэлбэрилгын зүблөө, тэрэшлэн ажалай хэрэгээр хэдэн уулзалгануудые хүтэлжэ үнгэргөө.

Августын 5-да Вячеслав Наговицын Сэлэнгын аймаг албанай хэрэгээр ошожо ерээ.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшын уялгануудые дүүргэгшэ Александр Евгеньевич Чепик Буряад Республикын Правительствын дэргэдэхи инвестиционно ажал ябуулгын талаар Залан хүтэлбэрилгын Советдэй зүблөө үнгэргөө. Энээнхээ гадна хамтагдахадан бюджетдэй олзо оршые дээшлүүлхэ, ажалай салин нэмэхэ болон хүн зонийе ажалаар хангах асуудалнуудые шийдхэлсэдэг комиссийн зүблөө үнгэргөө. Улаан-Үдэ хотодо Байгалай уласхоорондын аяншалгын хуралдаа үнгэргэлгөөр эмхидхэлэй хорооны зүблөө үнгэргөө. Тэрэшлэн министерствэнүүд болон албан зургаануудай, коммерческэ эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэй зүблөөнүүдые тэрэ үнгэргөө.

Социальна хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшын уялгануудые дүүргэгшэ Алдар Валерьевич Дамдинов Президентын дэргэдэ үнгэргэгдэн түсэблэлгын зүблөөндэ хабаадалсаа. Росси болон Америкын Холбоото Штадуудай түлөөлэгшэдэй эдиршүүлэе хамгаалха асуудалаар үнгэргэһэн хуралдаанда тэрэ хабаадаа. Тэрэшлэн Президентын программада хабаададаг менеджерүүдэй регионууд хоорондын юһэдэхи хуралдаанда, «Гүрэнэй демографическа болон социальна хэмжээндэ эдир наһые хамгаалалга» гэхэн регионууд хоорондын зүблөөндэ тэрэ хабаадалсаа. Социальна бүлэглэлэй албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдэй зүблөөндэ тэрэ хабаадаа. Мүльхэн слүүр түхээрлэгдэ Улаан-Үдэ хотын 40-дэхи кварталда газарай уясток үгэхэ асуудалаар зүблөө үнгэргөө.

Инфраструктурые хүгжөөлгөөр Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Николай Михайлович Зубарев Президентын дэргэдэ, Арадай Хуралда үнгэргэгдэн түсэблэлгын зүблөөнүүдтэ, Россиин Федерацийн дэбисхэртэ ой модон соо носохон түймэрнүүдтэй, торфын дүрэлгэтэй холбоотой байдалхаа уламжалан, Россиин Федерацийн Правитель-

ствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо В.А.Зубковой ударидалга доро үнгэргэгдэн селекторнэ зүблөөндэ тэрэ хабаадаа. Инфраструктурые хүгжөөлгөөр бүлэглэлэй министерствэнүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэй түсэблэлгын зүблөө үнгэргөө. «Тепловая компания» гэхэн хизаар лагдамал харюусалгатай бүлгэмэй объектүүдтэ хүрэхэ, хэрэг байдалтайн танилсаһан байна.

Россиин Федерацийн Президентын дэргэдэхи Буряад Республикын Бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэ эмхиин мэргэжэлтэд Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Анатолий Анатольевич Лехатиной ударидалга доро Москва хотодо Буряад Республикын Үдэрнүүдые үнгэргэлгэдэ бэлдхэл ябуулаа. Галуута Нуур станцида номонуудай тээтрэлгын хойшолон усадхаха хүдэлмэридэ мүнгэ номолхо асуудалаар хүдэлмэри ябуулаа. Тэрэшлэн республикада газ оруулха, Нижнеангарск, Таксимо, Багдарин, Горячинск гэхэн нуурин тосхонуудта аэропортнуудые нэһлбэн шэнэлхэ хүдэлмэридэ мүнгэ номолхо асуудал шийдхэхэ хүдэлмэри ябуулаа. Энээнхээ гадна Буряадай гүрэнэй университетдэй хамтын байра бариха, «Улаан-Үдэ-Хягта», «Култук-Монды» гэхэн харгынүүдые нэһлбэн шэнэлэлгэдэ нэмэлтэ мүнгэ номолхо асуудалаар хэрэг ябуулаа.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо – Президентын болон Правительствын Захиргаанай Хүтэлбэрилэгшэ Петр Лукич Носков Президентын дэргэдэ үнгэргэгдэн түсэблэлгын зүблөөндэ хабаадаа. Президентын болон Правительствын Захиргаанай бүридэлгэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэй хүдэлмэрилгын зүблөөнүүдые тэрэ үнгэргөө. 2011 оной декабрь нарада Гүрэнэй Дүүмэдэ үнгэргэгдэхэ хунгалтада бэлдэхэ эмхидхэлэй хүдэлмэри тэрэ ябуулаа.

Захиргаанай бүридэлгэнүүдэй мэргэжэлтэд Президентын болон Правительствын хүдэлмэриэ олондо мэдээсэхэ, толилох хүдэлмэри эмхидхээ. Эндэхи мэргэжэлтэд августын 1-дэ Россиин Федерацийн Федеральна Суглаанай Федерацийн Советдэй гэшүүнэй туһалагша Ю.К.Ивановой хабаадалгатайгаар заншалта брифинг эмхидхэжэ үнгэргөө. Тиихэдэ энэ брифингдэ республикын ой модоной ажакын агентствын хүтэлбэрилэгшэ А.А.Щепин, «Пионерскэ» эмхинүүдэй холбоон – хүүгэдэй эмхинүүдэй федераци» гэхэн хүүгэдэй нийтын нэгэдэлнүүдэй Уласхоорондын холбооной эрдэмэй-практическа түбэй директорэй орлогшо И.И.Фришман, Россиин Федерацийн Спортын, аяншалгын болон залуушуулай политикын министерствын пропагандын таһагай ахамад мэргэжэлтэ эксперт Т.Ю.Коляскина болон бусад хабаадаа. Эндэхи мэргэжэлтэд Буряадай Президентын Хэжэнгын, Яруунын, Сэлэнгын аймаг албанай хэрэгээр ошолгые эмхидхээ. Кабанскын болон Прибайкалийн аймагуудай элүүржүүлгын лагерьнуудые тэдэ шалгаа. Үндэһэтэнэй соёлой нийтын нэгэдэлнүүдтэ залуушуулай табадахи экспедицие үнгэргэлгэдэ тэдэ туһалаа.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИИН ТҮСЭБ

2011 оной августын 8-12

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

Зүблэхэ зүйл:

1. Арадай Хуралай хороонуудай августын 1-һээ 5 хүрэтэр дүүргэһэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэд: хороонуудай түрүүлэгшэнэр)

08.08. 11.00 Арадай Хуралай бага танхим

2. Арадай Хуралай августын 1-һээ 5 хүрэтэр үнгэргэһэн хэмжээ ябуулганууд тухай Эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

3. Арадай Хуралай хиналтын документүүдые гүйсэдхэлгын байдал тухай Эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

4. Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуули ёһонуудтай зохилдуулгын хойноһоо хиналта тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

5. Арадай Хуралай августын 8-һаа 12 хүрэтэр түсэблэһэн хэмжээ ябуулганууд тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

6. Августын 1-5 хүрэтэр Хуули ёһоной управленийн дүүргэһэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ М.В.Дампилова)

7. Августын 1-5 хүрэтэр Мэдээсэлэй-шэнжэлэлгын управленийн дүүргэһэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ Е.Б.Буянтуева)

8. Арадай Хуралай ажал ябуулга тухай республикын хэблэлнүүдтэ августын 1-5 хүрэтэр толилуулһан материалнуудай шэнжэлэл тухай олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэй хүдэлмэрийн талаар таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ С.В.Соголов)

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХЭРЭГҮҮДЫЕ ЭРХИЛЭГШЫН – АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЫН УЯЛГАНУУДЫЕ САГ ЗУУ- РА ДҮҮРГЭГШЭ В.Г.ТАРХОВАЙ ҮНГЭРГЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЛГЫН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Зүблэхэ зүйл:

1. Буряад Республикын Арадай Хуралай 2011 оной августын 8-һаа 12 хүрэтэр түсэблэһэн хэмжээ ябуулганууд тухай

08.08. 13.30

Арадай Хуралай бага танхим

2. Буряад Республикын Арадай Хуралай хиналтын документүүдые гүйсэдхэлгын байдал тухай

3. Элдэб асуудалнууд

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон финансын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.-Д.Э.Доржиев)

Зүблэхэ зүйл:

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжэтэ 23-дахи сессидэ зүбшэгдэхэ асуудалнууд 11.08. 10.00 каб.231

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скоцырская)

Зүблэхэ зүйл:

«Буряад Республикын дэбисхэртэ адвокатурын ажал ябуулгын зарим тэды асуудалнууд тухай» Буряад Республикын Хуулийн 6-дахи статьяда хубилалта оруулха тухай Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

Зүблэхэ зүйл:

«Муниципальна аймагуудай болон хотын округуудай түлөөлэлгэтэ зургаануудай депутатуудай хунгалтада хунгалтын тэнсүүлһэн арга хэрэглэлгэтэй дашарамдуулан, «Россиин Федерацийн эрхэтэдэй хунгуулийн эрхэнүүдэй референдумдэ хабаадаха эрхын

гол лаб хангалтанууд тухай» Федеральна хуулийн 35 болон 38-дахи статьянуудта болон «Россиин Федерацида нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн эмхидхэхэ юрэнхы ёһонууд тухай» Федеральна хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» 2011 оной мартын 20-ной 38-дахи дугаарай Федеральна хуулиие баталан абаһантайнь дашарамдуулан, Буряад Республикын зарим хуули ёһонуудта хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай 09.08 10.00 каб.322

Зүблэхэ зүйл:

«Гүрэнэй байгуулалтын асуудалнуудаар Буряад Республикын зарим хуули ёһонуудта хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

10.08. 14.00 каб.322

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

Зүблэхэ зүйл:

Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуули ёһонуудтай зохилдуулха тухай

10.08 10.00 каб.119

Зүблэхэ зүйл:

«Захиргаанай хуули эбдэлгэнүүд тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай 11.08 10.00 каб.119

Зүблэхэ зүйл:

Россиин Федерацийн субъектнүүдэй гүйсэдхэлгын засагай зургаануудай, федеральна гүйсэдхэлгын засагай зургаануудай, тиихэдэ нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн зургаануудай хоорондо эрхэ түлөөлэлгэнүүдые хубаарилгаар дурадхалнуудые бэлдэхэ тухай 09.08 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын, нийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

Зүблэхэ зүйл:

Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын, нийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хорооной хүдэлмэри тухай тоосоо бэлдэхэ тухай

10.08 10.00 каб.212

Зүблэхэ зүйл:

Россиин Федерацийн субъектнүүдэй гүйсэдхэлгын засагай зургаануудай, федеральна гүйсэдхэлгын засагай зургаануудай, тиихэдэ нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн зургаануудай хоорондо эрхэ түлөөлэлгэнүүдые хубаарилгаар дурадхалнуудые бэлдэхэ тухай 09.08 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

Зүблэхэ зүйл:

«Буряад Республикада эрэмдэг бэетэй-шүүлэе ажалай хууринуудые квотын гурмаар олгохо тухай» Буряад Республикын Хуули тухай 08.08. 14.30

Зүблэхэ зүйл:

«Буряад Республикада эрэмдэг бэетэй-шүүлэе социальна талаар дэмжэхэ тухай» Буряад Республикын Хуули тухай

15.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалийн нөөснүүдые хэрэглэлгын болон оршон тойронхые хамгаалалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

Зүблэхэ зүйл:

«Буряад Республикын хотын барилгын устав тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

04.08 10.00 каб.211

Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ өрөһоор 350 жэлэй ойдо

(Үргэлжэлэл. Эхинийн шонин 23-ай, 30-ай, шонин 14, 21, 28-най дугаарнуудта).

Тиймээхэ Зүүн-Сибирийн генерал-губернаторай 1866 оной августын 31-нэй үдэрэй 642 тоото, Байгалай үмэнэхи сэрэгэй губернаторай 1867 оной февралын 15-най үдэрэй 702 тоото зүбшөөлөөр дасанай дээдэ даххар модоор баригдажа, 1869 ондо дүүрбэ. 1870 ондо хориин ахмад тайшаа Ошоройдо Александрска лентэтэй 3-дахи алтан медаль хүртэгдэбэ. 1872 ондо Зүүн-Сибирийн генерал-губернатор Синельниковтэ мартын 9-нэй үдэрэй 498 тоото циркулярна зарлигаар бандида хамбын ябуулхан мэдээгээр 34 дасан, 166 бага сүмэ, 285 ламанар ба 35 хубарагууд бии байгаа. Тэрэ ноён хадаа баталагдахан штадһаа үлэмжэ үлүү сүмэ ба ламанар бии болобо гэжэ элрхэйлбэ, заримын хороохо, обоонуудыг үгы болгохо гэжэ губерниин ба областиин ахмадта захиргаан үгтэбэ. Тэрэ шалтаганһаа боложо, Буддын шажантай буса түрэлтэндэ хашалан үзүүлһэниие нэрлэбэл, иимэ: дасан доторхи мүргэлтэй номуудыг уншалсаһан гү, али улаан дэглтэй ябаһан буса түрэлтэниие штадһаа үлүү лама гэжэ үзэдэг болобо, хүдөө айлда байһан бурхан тахиха хэрэгсэлнүүдые ламанарай уншалгын хэрэгсэлдэ тооложо хуряадаг болобо. Хүдөө аилай бурханай байрыг үлүү сүмэдэ тоолохо, хада уулада байдаг обоо бүхэниие үгы болгохо гэхэ мэтээр элдэб мүрдэлгэ земскэ полицейскийн ахмадаар үйлэдэгдэбэ. Иигэжэ Сибирийн Буддын шажантай өөрын шажанай шүтэлгын эрхэ алдагдаха болоһоноор, тус бүхэндэ Сэлэнгын округой 18 отогоудай 1-дүгээр ба 3-дугаар бригадын хасаг зон өөһэдын дундаһаа отставной чиновник байһан переводчик Дамба Ванбуин гэгшые, Дээдэ-Удын округой Хориин 14 отогоуд 8 дасанда мүргэлтэй галзууд отогой зайсан Ширав-Нимбуу Хубитын гэгшые, Шэтын округһоо Агын Степной дүүмын мэдэлэй зон урдын заседатель хубдүүд Норбо Ошорой гэгшые, зүүн хуасай Шагдар Мандайн, багша галзууд Жалсарай Зоригтын гэгшые номолон, тэрэ жэлэй июнь нарада дээрэ дурдагдаһан хэрэг тушаа эзэн императорай алтан шэрэнэй үмэнэ зууршалга хэһые далгажа, Санкт-Петербург хүртээр ябуулхан бэлэй. Тэднэрын эзэнэй столица городто тэрэ жэлэй сентябрь нарада хүржэ, октябрийн 30-най үдэр Ехэ дээдын нэрэдэ бэшэһэн 7 зүйлэй гомдолые барйба. Нэгэ яһатай ба нэгэ шажантай зониие мүргэл, шүтэлгэ хэхэдэнь хашаха ябадалые зогсоохо гуйлгы дотоодо хэрэгэй министр генерал-адъютант Тимашовто ябуулба. Тэрэ гуйлгы дотоодо хэрэгэй министрствын гадаада шажантанай департаментта шүүмжлэн үзөөд, Ехэ дээдэдэ айлалдал үргэхэдэ, тэрээн тушаа генерал-губернаторһаа мэдээ эрихые захирһан юм, тиигээд ноён генерал-губернаторһаа мэдээн ерэхэн байна.

Генерал-губернатор ноён Синельниковэй зууршалгаар бандида хамбын тушаалые даагша Хүлэн нуурай дасанай шэрээтэ Ванчигай гэгшэ 1869 оной октябрь нарада тушаалһаа сүлөөлэгдэбэ. Орондонь хориин хубдүүд отогоһоо ламанарай штадта хамжагдаһан Асагадай дасанай гэлэн Шойдор Мархайн гэгшэ хунгагдажа, Ехэ дээдын 1873 оной февралын 22-ой үдэрэй грамотаар Сибирийн ламын шажантанай ахалагша лама бандида хамбада баталагдаһан юм.

Бандида хамбын тушаал Ванчигай гэгшын даажа байхада, энэ тушаалһаа сүлөөлэгдэхэ үедэнь Буддын шажан урдынһаа үлэмжэ дэлгэрһэн юм.

Тэрэ жэлэй январь нарада эзэн императорай наследник үндэрлэгшэ ехэ князь ехэтэ шэлээрхэжэ, бүгэдэ албатан зоной ханаа сэдхэлые зо-боолгожо байгаа. Столица городто хууһан буряадууд Ванбугай, Зоригтын гэгшэд үндэрлэгшэ ехэ князай сэдхэлэй үбшые номгоруулха гэжэ, 500 түхэриг мүнгэ үргэл хэхэеэ ханаашархаба. Дотоодо хэрэгэй министр ноён Тимашовоор, февралын 6-най үдэрэй айлалдалтай хамта мүнгээ хамжуулан, үндэрлэгшэ ехэ князай ордоной капелмейстер

хаг болгохын тулада губерниин ба областиин ахмадта циркулярна бэшгүүд эльгээгдэһэн ба Эрхүүгэй губернска ведомствын 9 гү, али 10-дахи номерто хэблэгдэһэн байна. Үнгэрһэн оной август нарада Санкт-Петербург городто хууһан буряадуудта дотоодо хэрэгэй министрствын гадаада шажантанай департамент Санкт-Петербург городой ахалагша генерал-адъютант ноён Треповээр дамжуулан, иигэжэ мэдүүлбэ: таанаран гуйлгын тушаа Ехэ дээдэ эзэн император айлалдал

генерал-майор Зиновьевоор дамжуулан барйба. Үндэрлэгшэ ехэ князь харюу баясхалангаа дотоодо хэрэгэй министрэй канцелярар, гадаада шажантанай департаментын директор граф Сибурцаар дамжуулан, тэдэ буряадуудта соносхобо. Тиигээд үндэрлэгшэ ехэ князь эзэнэй наследник тэдэниие өөрынгөө орондо хүлээн абажа уулзахые хүсэбэ.

Тус канцелярийн мартын 1-нэй 589 тоото соносхол тэдэ буряадуудта үгтэбэ. Мартын 13-най үдэр 12 часта Аничкин дворецтэ императорай наследник ехэ князтай Ванбугай, Зоригтын болон Хубитын гэгшэд нюураараа уулзажа, баясхаланда хүртэбэ, бараалхажа ярилдаһан байна.

Энэ жэлдэ князь Алексей Александрович бүхы дэлхэе эрьсэжэ үзэхэеэ морилоод, бусаха замдаа июниин 7-ой үдэр Хориин Анагай дасанда айшалжа ерэхэдэнь, Хориин сайдууд, арад зон ехэ дээдэлхэ үршөөгдэһэн 14 тугуудаа дэлгэн байжа угтаба, ахалагша тайшаа Ошорой Хориин зоной нэрэхэ алтаар гоёһон сагаан мүнгэн табат дээрэ хилээмэ, даһа табяда, хадаг үргэн князие угтаба. Хориин ламанар дасанай үүдэндэ шажанай хүндэтэ ёһололоор угтажа, бурхан хадагтай хамта үргөө. Эзэн императорай тайжые нюураараа золгожо бараалхандаа, өөрынгөө гэртэ заларуулжа, тэрэниие өөрын гуримаар хүндэлһэндөө Хориин зон «ородой гүрэндэ хамжаһанһаа хойшо үзэгдөөгүй ехэ золье энэ үдэр хүлээнэбди» гэжэ маша ехэ баяртай байһан юм. Үндэрлэгшэ ехэ князь Алексей Александрович өөрынгөө портрет дурые хориин ахалагша тайшаа Ошоройдо Дээдэ-Удын окружной исправнигаар дамжуулан хайрлаһан байна.

Энэнэй хүүлдэ июлиин 22-то эзэн император Зүүн-Сибирийн генерал-губернатороор дамжуулан, Зүүн-Сибирийн хамаг бүхы арадуудта баясхалангай телеграмма ябуулба. Үнэн этгэлтэ албатанар байһанаа харуулбат, ехэ князь Алексей Александровичта хэһэн баяртай угтамжые үнэн зүрхэнһөө тогтоон абанабди гэжэ телеграмма соо хэлэгдэнэ. Ехэ хаанай тэдэ шэнээн үнэтэй ба үнэн зүрхэнһөө мэдүүлһэн талархалые этигэмжэтэ зондоо тун-

үргэһэн гэшэ, тэрэнь хадаа Зүүн-Сибирийн генерал-губернаторта дуулгагдаһан байна. Тиймэ соносхол абаһан хойноо тэдэ буряадууд нютагаа бусаһан байна.

Зүүн-Сибирийн главна управлениин ноён октябрийн 2-ой 1231 номерой тогтоолые Байгалай үмэнэхи областиие захирагша ноёндэ эльгэбэ. Тэрэнэй удха иимэ: 1. Үгэлигын эзэдэй уншалгые хүдөө газарта үйлэдхэ ябадалые хинаха. 2). Ламанарай хубсалье үнгөөрн илгэха бэшэ, эсхэмжээрн илгэха. 3) Обогуудай гуйлгадай гуйлгы хуряжа болохогүй. Зүгөөр тэдэнэй нэрэр мүргэлэй барилга үйлэдхые хинаха. 4) Аминтай хургуули байлгэха тушаа айлалдал хургуулиин министрой анхарамжада үгтэбэ. Дасанай дэргэдэхи сүмэнүүдэй болон Хүлэн нуурай хургуулиин 35 хубарагуудые штадһаа үлүүдэ тоологдобо гэхэн 2 хэһэг зууршалга генерал-губернатороор шийдхэгдэггүй, тиймэһээ эндэ дурдагдабагүй. 7-дохи зүйлэй асуудалые нютагай ахмад хаража үзэхэ ёһотой гэгдэбэ.

Зүүн-Сибирийн генерал-губернатор Синельниковэй даабаряар главна управлениин мүшхэбэрийн хэргэмтэнэй бэлдэхэһэн мэдээгээр, Забайкальска областиин Дээдэ-Удын округой Хориин буряадуудай дотор болодог ээлжэһэнэй гаргаша гэгбэл: замай заһабарида һомологдоһон хүдэлмэришэдэй хүлһэн, Дээдэ-Удын городһоо Шэтын город хүртээр 14 хуурын үртөөнүүдтэ Хориин зоной гарзаар сэрэгэй ба гэмтэдэй партиие ябуулдаг улаа нэхэлгын хүлһэн, дурдагдагша хууринуудта ба хүдөө замуудаар өөһэдын сайдуудай болон ахмад ноёдой морилхо, аянда ябахада зоной ээлжэ дэбшүүр гэжэ улаанай хүлһэн болохо. Эдэ 3 зүйлэй хүлһэ гаргашын тушаа Хориин бүгэдэ зоной дотор сентябрь нараһаа эхилэн 4 нара соо мүшхэбэри болобо, таруу нүүдэлээр хуудаг зониие 5 хэһэг газарта суглуулба. Харин аянда, агнуурида гараһан, элдэб хэрэгээр гэрһээ хүдөө гараһан зониие дуудахада, маша ехэ гаргаша гараба.

Иимэ мүшхэбэри Хориин зон дотор жэл бүри боложо байдаг. Дээрхэ 3 зүйлэй повинностиин тушаа гэмтэй юмэ олодогүй, ганса тэрэ ээлжээгээ зоной дунда хубаахадаа,

Ширав-Нимбу ХОБИТУЕВ

хүүдэй 1858 оной ревизийн дүүшын тоогоор жэшэжэ хубаагаад, тэрэнээ родовой управлени бүхэндэ тус тустань хүлһэн болгоходоо, нүгшэһэн дүүшын хубитые баян шадалтан дээрэ ашадаг байгаа гэжэ элрбэ. Ээлжээнүүдые 18-һаа 60 наһан хүртээр, амиды нюурай дүүшэдэ хубаалга зүб гэгдэбэ, тиигээд ээлжээ өөрөө ябуулха гү, хүлһэлхэ гү,

ехэ князь, эзэнэй наследнигай дурадхалаар гүрэниие бэхижүүлхын тула хилын саанаһаа сэрэгэй эзбсэг булад худалдажа абахын тула бадарал соносхогдобо. Энээндэ оролсон, хориин зон 5000 түхэриг хүртээр мүнгэн үргэл хэбэ. Энэ ондо Хориин ахмад тайшаа Бадмын гэгшэдэ хүзүүндэ зүүхэ Станиславын лентэтэй сагаан мүнгэн

өөрын дуран гэгдэһэн бэлэй.

1874 онһоо эхилэн нюурай дүүшэ бүхэндэ нэгэ адлаар хубаадаг болоходо, шадал багатай нюурай дүүшэдэ маша хүндэ болоһон юм. Энэ ондо майн 25 үдэр Хориин ахмад тайшаа Ошорой тушаалһаа табиыхы гуйлта бариба, тиигээд тэрэ оной августын 3-най үдэрэй 1137 тоото тогтоолоор тушаалһаа сүлөөлэгдэбэ. Дурдагдаһан тушалые зүдхэмжэтэй хайнаар даажа ябаһандаа магтаалай сааза Байгалай үмэнэхи сэрэгэй губернаторһаа 1875 оной октябрь гү, али ноябрийн 10 үдэр хүлээн абаба.

1874 оной декабрь нарада Хориин ахмад тайшаагаар Бадма Ошоройн ехэ хубүүн Цэдэб Бадмын гэгшэ 3 жэлэй болзорто хунгагдаба. Зүүн-Сибирийн генерал-губернаторай 1875 оной апрелин 4-нэй үдэрэй тогтоолоор Бадмын гэгшэ энэ тушаалдаа баталагдаба.

Энэ үедэ Хориин Асагадай дасанай хуушарһан тула зууршалга хэгдэжэ, дотоодо хэрэгэй министрһээ зүбшөөл абтажа, Удын Шулуутай горхоной зүүн гарта шэнэ плаанар шулуун дасан дасанай кассын мүнгөөр, габыата эзэд зоной, хүзэгтэнэй үргэсын мүнгөөр баригдаба. 1876 ондо Худанай дасангай шэрээтэ Цуванай гэгшэ нүгшэһэн байна. Орондонь тэрэнэй тушаалда урдань ороод байһан Лүдэб Шойзоний шэрээтэ болобо. Мүн 1876 ондо Санкт-Петербург городто бүгэдэ зоной зүйл бүхэнэй хэлэ мэдэгшэдэй 3-дугаар суглаан татагдаба. Тэрэ суглаанда Зүүн-Сибирийн генерал-губернаторай ба Байгалай үмэнэхи областийн сэрэгэй губернаторай дурадхалаар Хориин ахмад тайшаа Цэдэб Бадмын, зүүн хуасай отогой гулваа Цэдэн Аюушин гэгшэд нийслэл ошожо, тус суглаанда хабаадаба. Августын 13-ай үдэр Царска Селодо Ехэ дээдэ эзэн император 2-дугаар Александр тэдэниие хүлээн абажа, уулзаһан байдаг.

Тиигээд Хориин ахмад тайшаа Бадмын, гулваа Аюушин гэгшэд Турцийн орондо хуудаг християн шажантаниие аршалхын тула ябуулагдаһан Ород гүрэнэй шархатаһан сэрэгшэдтэ туһаламжа болгон, 500 түхэриг үргэл хэбэ, тиигээд санитарна отряд эльгээбэ. Тэрээнһээ гадна 1877 ондо Хориин зон дээрэхи шархатаһан сэрэгшэдтэ туһаламжа үзүүлэн, 10 мянган түхэриг мүнгэ үргэл хэбэ. Тэрэ мэтэ Агын буряадуудһаа ба Буддын шажантанай ламанарһаа үргэлнүүд ороһон байгаа, тэрэнэй харюуда Ехэ дээдэ эзэн императрица хатан хаан ламанарай ахалагша, бандида хамба Гомбын гэгшэдэ, Хориин ба Агын буряадуудта баяр баясхалан хүртэбэ. Зүүн-Сибирийн главна управлениин түрүүлэгшэ, Забайкальска областной управлени 1878 ондо энээн тухай соносхон байна.

Тэрэшэлэн 1878 ондо үндэрлэгшэ

медаль хайра хүртээгдэбэ.

Энэ тайшаа Бадмын гэгшэ Хориин зоной приговороор Зүүн-Сибирийн генерал-губернаторай 1879 оной майн 9-нэй үдэрэй 547 тоото тогтоолоор тушаалдаа болзоргүйгөөр баталагдаба.

1873—1874 онуудта гүрэнэй эдлэл зөөрийн министрствын дэргэдэ тогтоогдоһон комитедэй 2 хэһэг журналай ёһоор, Зүүн-Сибирьтэ хуудаг зоной газарай элдэбэрийн шэнэ журам зохёогдобо, дүүшэ бүхэндэ 15-15 десятина хараалагдаба, нэмэлтэ дүүшэдэ 3-3 десятина үгтэхэ гэгдэбэ. Зүүн-Сибирийн главна управлениин дэргэдэ 1875 ондо байгуулагдаһан комисси хадаа Зүүн-Сибирийн буса түрэлтэндэ газартаа тусгаар эрхэтэй туладань, таряашад зоной жэшээгээр, дүүшэ бүхэндэнь 30—30 десятина үгэхэ гэжэ шийдхэбэри абаа. Бүгэдэ газарые санда оруулаа, буса түрэлтэниие оброгой албанда оруулха, эзэлбэрийн газарые шалгажа үзэхэ, түлэгдэхэ оброгой хэмжээ хаража үзөөд, проект бэлдэхэ гэжэ шийдхэбэ. Тэрэнь главна управлениин советээр зүбшөөгдэбэ, тиигээд зөөрийн министрствэдэ хүргэгдэбэ. Тус проектын тобшо удхань Сибирийн газетэнүүдтэ тунхаглагдаһан байна.

Тиигэжэ Хориин арад зон өөһэдын эзэлбэрийн газартаа эзэн байһанаа мэдүүлбэ. Энэ эрхыен засаг түрын захиргаанууд мэдэржэ, тогтоол шийдхэбэри абаа.

Хориин отог бүхэнэй этигэмжэтэ хүнүүд Степной дүүмын дэргэдэ зунай июнь нарада сугларга, зүбшээдхэһэнэй удаа өөһэдын дундаһаа буряад зонойнгоо хэрэгээр Санкт-Петербург хото ошохо түлөөлэгшэдые хунгаба. Эдэнь хэд байгаа гэгбэл, ахалагша тайшаагай туһалагша байһан галзууд отогой түлөөлэгшэ Ширав-Нимбу Хубитын, зүүн хуасай отогой гулваа Цэдэн Аюушин гэгшэд болоно. 1878 оной июнь нарын 20-ной үдэр хоёр тогтоол абтаһан байгаа. Эдээн дотор юун тухай хэлэгдэһэн байгаа гэгдэбэ: 1-дэхинь, эзэн императорай бэе аминда хоро хүргэхые зорихон муу ханалта хүнүүд хоро хэжэ шадаагүй. Хамагые хамгаалагша бурханай хайраар богдо эзэн абарагдаа. Олон жэлдэ амгалан тайбан хуухын түлөө баясхаланта адресые тэрэ эзэн императорта үнэн ханалһаа, үнэн зүрхэнһөө бариха шухала. 2-дохинь, өөһэдын газартаа ходоодоо эзэн байхын түлөө арад зонойнгоо ханал бодолые эзэн хаанда дуулгаха шухала.

Дээрэ дурсагдаһан суглаанай шийдхэбэрийн ёһоор удаан болонгүй орон нютагһаа гаража, Ширав-Нимбу Хубитын ба Цэдэн Аюушин гэгшэд тэрэ жэлэй һүүл багаар нийслэл Санкт-Петербург хото ошобо.

«Буряадай түүхэ бэшгүүд» гэхэн номһоо.

(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

«Буряад үнэн» сониной 90 жэлэй ойдо

ТАНАА
УГЫЛНЭБ...

Танаа угылнэб,
Танайнгаа мнхэрэл хананаб,
Түһэ шарайетнай
Түрэлһөөл дүтэ дурсанаб.
Удхатайхан үгэтай
Ухаандам хайсал хадугдаа,
Урин даамай харасатнай,
Удаан досоом харагдаа.

Танаа угылнэм...
Зулаа бадарганам,
Отошо Бурхандаа мүргэнэм.
Үндэр нэрийетнай
Уншалгада оруулнам.
Одоол минии сэнтэй
Олон жэлдэ омогорходог
Одо мүшэн байгаат!
Танайнгаа нэххэл заяае
Нютаг дээрээ сахиаб.
Танайнгаа зулые
Таһаддангүй бадаргаахаб.
Танайнгаа хэлэһэн домогые
Тэрэ дороо ханахаб.
Танайнгаа хөөрһэн түүхые
Түргэн бушуу нэргээхэб.

«Газетэмнай арьяатан мэтэ
Бэшээд лэ ама руунь шэдэхэдш,
Залгижархёод лэ –
Дахин амаа ангайха»
Ингэжэ Та энэзгээд,
Стол дээрэ байһан
Обоо онги саарһа
Саашань болгон этэрээд,
Углуудахана һуугаад,
Үдэшэ, үглөө гэнгүй,
Үдэр, һүни тоолонгүй,
Үглөөнэй эдэс барингүй,
Толгойгоо үргэнгүй
«Үнэн» сониндоо бэшээт!
Үнэн сэхье илгаруулан,
Уншагдаа урмашуулаат!
Орон дэлхэйгэ магтан
Одоол гоёор бэшээт!
Хэһэн ажалтнай
Хэблэлдэ гараал даа.
Олон ном, шүлэгүүд,
Арадай ухаанда үлөөл даа!
Оршуулгатнай даасатай,
Одоол эрдэм бэлитгэй,
Ольһотойхон шанартай.
Хамаг юумэ мэдэхэ,
Ямарш асуудалда харюутай,
Яб гэмэ ухаатай,
Ёһо, гурим заншалтай,
Сэгнэшгүй талаантай
Уран зохёолшо байгаат!
Үндэр нэрэдэ хүртөөлтэ,
Уян сэдхэлтэй ябаалта.
Орден, медалаар шагнагдаат –
Оройдоошье зангаа
хубилаагүйт.
Үнөөхил зандаа хүхюүтэй,
Энэбхилһэн, зугаатай.

Танаа хананаб...
Түрүүн уулзаһанаа дурсанаб.
Талаантай арадай дуушан
тухай -
Буда-Ханда Дашиева тухай

Радио-дамжуулга бэшээ
болоод,
Саарһа, гуурһа зуураад,
Оншыень оложо ядаад,
Пайса тамаа үзөөд,
Буряадаар бэшэжэ бирахагүй
аад лэ,
Арайһаа бээрхүү аад лэ,
Нүхэдтөө ушараа хөөрбэб,
Яршагалан шашабаб.
«Буряад үнэнэй» редакци

Намай наадан гасаалан
Ханхинаса энээхэдэтай,
Шог, зугаа татахадатнай,
Ташаганаса баһал энээлсээб!
Хожомын ходо телефоноор:
«Намдаа одироод ерыт!» -
гэлсээд,
Энээдэ, наадан бологшо һэн.
Танай томоотой заншал
Тогтоо минии сэдхэлдэ,
Танайнгаа ябаадүй байхада,

Танаа угылнэб,
Танаа хананаб,
Танаа дурсанаб,
Тэрэ дороо уярнаб.
«Миини «мама» Цыреновна»,
гэжэ байжа аашалхаб.
Тиигээд «Үнэнэй» басагад
«Танай ганса «мама» бэшэл,
Манай «тоже мамал» гээд,
Булялдан байхада,
Ямар гоё байгаа даа!

Д.Д.Дамдинова

Будда бурхан шажанаа
Бэрхэтэй сагта магтааб даа!
Үндэһэн монгол угсаатанаа
Үргэн дэмжэн бэшээб даа!
Яруунын ногоон талаар
Яаран, нийдэн элээб даа.
Эгэтын-Адагай дээхэнүүр,
Элин халин жаргаа даа,
Түрэл тоонтоёо эрьсэб даа,
Түрэлхидөө харааб даа,
Эжы, абаяа ханааб даа!
Энэхэн наһанайм жаргал
Иигээд лэ дүүрээ даа.
Хүбүүн басаган хоёроо
Хайрлан хойноһоонь
яарааб даа.

Эгээл холын мүшэндэ
Элин нийдэн дэгдээб даа,
Тэнгэрийн ялагар одондо
Тэгүүлэн хүрэн ошооб даа.
Эжышни боложо үрдсэгүйб,
Эльгэлэн бү зобоорой,
Басагамни болоогүйш,
Бү бархираарай!
Намайгаа хайханаар
hanaaray!»

Танаа угылнэб,
Танаа хананаб,
Тулга мүрөө алданаб,
Энэрхы эхын сэдхэлые
Эгээл эхээр хайрланаб.
Урид яаран ябаат даа,
Намдаа найдаха
байгаат даа.

Танаа хайрлахал хэм,
Тандаа этигэхэл хэм,
Танаа ямбалхал хэм,
Танаа үргэхэл хэм!

«Энэхэн ногоон дэлхэйн»
Эрэн зоболон мартаат,
Суһаа – Баадиин орондоо
Сэхэ хүрэн ошоот даа,
Сансарын гашуудал
Гансата мартаат,
Сэнхир арюун агаараар
Сэнгэн ябыт даа.
Шамбалын шара сэсэгүүд соо
Шүлэгөө бэшыт даа!

Танаа угылнэм...

Дулгар ДАМДИНОВА,
дуу, хүгжэмэй багша.

«ШАМБАЛЫН шара сэсэгүүд соо
шүлэгөө бэшыт даа»

Буряадай бэлигтэ поэт, Россиин Уран зо-
хёолшодой холбооной гэшүүн, Буряадай ба-
лон Россиин Федерациин соёлой габьяата
хүдэлмэрилэгшэ, Буряадай арадай поэт, «Бу-
риад үнэнэй» соёлой таһагые даагшаар, «Мо-
рин хуур» журналай редактораар олон удаа
эсэлүүдтэ ажаллаһан арадайнгаа урда га-
бьяа ехэтэй Цырендулма Цыреновна ДОН-
ДОГОЙН дурсахаалда

Дондогойдол ошолши.
Ухаан бэлиг хурсатай,
Урагшаа ханаатай,
Сэбэр, сэхэ зантай
Олондо туһалдаг гэлсэдэг» -
Гэһэн хөөрөө шагнабаб.
Айжа байжа ербэб,
Аалиханаар асуубаб:
«Орожо болохо гү?» - гээд,
Үг-маг гэнэм,
Хүлөө нэлгэнэм,
Хүлэршэбшье хэбэртэйб,
Хоолойгоо заһанам,
Ханяагаад абанам,
Дутуу, ядуу дуугарнам –
Ерһэн ушараа ойлгуулнам.
Намайе хайрлан, мнхэрээд,
Согтой нүдөөр хараад:
«Асагты даа, наашань» - гээд,
Абажа анхаран уншаад:
«Яһала хайнаар бэшээлта»
- гэжэ

Ядаһан намайе хүхэбэл.
Бэшээ болоһон юумыем,
Бушуухан заһаад үгбэл.
Болоо үгы юумыень,
Болбосоруулаад үгбэл.
Тэгшлүүлһэн дамжуулгам
Алтан жасада абтаа!
Тантай танилсаһандаа
Аһан ехээр баярлааб,
Олохон жэлэй хугасаа соо
Омогорхон ябааб!

Түрүүшээр редакци ерһыем
Түүхэ шэнгээр хөөрөөт:
- Аалиханаар тоншоод,
Хүрин булган малгай дор,
Хоёр нүдэн харагдаад,
- «Здрасьте» - гэжэ айһаар,
«Одироод ерээт», - гээд,

Танаягүй юумээ һураагүйб.
Танайнгаа мэндэ һуухада,
Тамалһан ушараа хэлээгүйб.
«Бэшэгты, би туһалхаб» -
гэхэдэтай,
Бага-сага бэшэһэн болоод,
Понёо буураад хаяаб.
Танайнгаа тэсбэри абаагүйб,
Захьяатнай дүүргээгүйб.
Тоомгүй залхуу байгааб,
Танайнгаа хэлэ дуулаагүйб.
Бэлигтэй тантай
Бурхан намай уулзуулаа –
Ойлгоогүйб...
«Саг сагтаа, сахилза хүхэдөө» -
гээд,

Үдэшэ болоһон хойно
Үнгэрһэн поездые эрьюулнэм,
Намар болоһон хойно
Наранай элшэ хүлээнэм.
Наһанай ябахада
Нарбайса гүйнэм.
Энээнии ойлгуулха гэжэ
Иймэ холо ябашоо гүт?
Бусалта үгы харгыгаар
Ошохо гэжэ мэдээгүйб,
Танигаа алдахаб
гэжэ ханаагүйб.
Хододоол мүнхэ байха гэн
Танаа баясуулжа үрдсэгүйб,
Тандаа бэлэгшье баряагүйб,
Танигаа хүндлөөшьегүйб.
Гуурһантай хурса һэн даа.
Шадамарыетнай абажа
үрдсэгүйб,

Шабитнай боложо шадаагүйб,
Танигаа урмашуулаагүйб.
Сэдхэлтнай сэхэ һэн даа -
Сэбэрыень нажааһууб.
Ухаанттай гүнзгы һэн даа -
Удхыень ойлгоһууб.

Өөрым эжые хануулһан
Урин зөөлэн харасатнай,
Хаанаб хайхан ханаантнай,
Сэхэ сагаан сэдхэлтнай?
Хаанаб хурса ухаантнай,
Пэшхэл үндэр заяатнай?
Хаанаб бэлиг талаантнай,
Мүнгэн хонхо энээдэтай?
Бүхы наһанай ажалтнай,
Габьяата алдар солотнай?
Бишье ганса үншэрөөгүйб,
Олохон лэ хүн үгылөө.
Танайнгаа байхада,
Нүдээс уһатан энээлдээбди,
Танайнгаа бурхандаа
мордоходо,

Нүдээс дүүрэн уһатабди.
Олон асуудал һурааб,
Гунигтайгаар шаналааб,
Юундэ хаяад ошообта?
Гэншэн байжа бархирааб,
Хабарай дулаан нэбшээн
Хасарайм нелбоһо хатаана,
Цырендулма абгайм
Сэсэн харюу шэхэндэм,
Шэбэнһэндэл болоно:
«Эрдэм, соёл, шажандаа,
Үнэн зүрхөө үгөөб даа,
Түшэг наһанайм эрмэлзэл -
Түрэл «Буряад үнэндөө»,
«Дүхэриг», «Морин хуур»
хоёртоо,

Түрһэн тоонто нютагтаа
Энэл сэдхэлэйм ольһон
Ажалша буряад арадтаа,
Омог, дорюун нүхэдтөө,
Түби сагаан дэлхэйдэ.
Томоотойхон шабинартта
Талаан, бэлиг хүсөөб,
Түүхэтэ буряад хэлээ
Түүдэг мэтээр бадаргаа даа,

ҮНШЭН САГААН
БОТОГОН

(Монгол аялганаа)

Үншэн сагаан ботогониинь
Үлдэхэдөө буйлана,
Хүүгшэн халзан эжыгээ
Панахадаа буйлана:

«Жалга газарта бэлшээритэй
Жараад сагаан тэмээнһээ
Жаран лангай* сэнтэй
Минии эжы хөөрхы даа.

Тала газарта бэлшээритэй
Табяад сагаан тэмээнһээ
Табин лангай сэнтэй
Минии эжы хөөрхы даа.

* Лан - Монголдохи хүндэ - хүнгэнэй
хуушанай хэ нисүүр (37.3 грамм)

Ута хүзүүнэйм үһэн
Ургаһаниинш болоо даа.
Хүхэнэй дүрбэн маамаа
Хүхэһэмниш болоо даа.

Үбдэг хүлэймни үһэн
Ургаһаниинш болоо даа.
Үнжэгэн дүрбэн маамаа
Хүхэһэмниш болоо даа...»

ШАРЛАҺАН
НАБШЫН ДУУН

(Баллада)

Хабарай хайхан сагта
Халуун наранда жэгнүүлэн,
Пэмээхэн гайхаһаар задаржа,
Пэбшээндэ һэр-шэрхэн
Пэршэгэнэлдээ бэлэйлди.

Харабтар ногоон үнгэмнай

Хамаг толоор туяатажа,
Амитан бүгэдые баясуулан,
Алаг-эрсэн зүрхэндэнь
Алярхал түрүүлээ.

Өөһэдөөшье Наранда дурлан,
Өөдөөл, өөдөөл татагдаабди.
Дулаан элшээрнь эльбүүлэн,
Дуранай охиндо абтажа,
Дугташаабди тэрээндээ.

Мүндэртэй аадарта сохюулжа,
Мүльһэн хюрууда хайруулжа,
Үнжэгэн бээмнай хүдэржэн,
Үлгэн дэлхэйдээ амидархаа,
Үсэдхэнөөр тэмсээлди.

Хубиржа мүнөө үнгэмнай
Хуааран шарлан байнабди.
Гажаран, гажаран мүшэрһөө
Гансата таһаран хисэжэ,
Газарай хүрһэндэ шэнгэхэбди!
Сентябрь, 1971.

ЗУТАРААН
САЙ

Замбаатай сайгаа Түнхэндэ
Зутараан гэдэг байна.
Забьяатай сайнь бусалаад,
Зутараар уурал бааяна.

Хууранхай гурил - замбаа
Хуурайхан орооһоор ангилаа.
Зууранхай сайгаа галһаа
Хураха зуураа даһалаа.

Хонгёохон дууень хайшаан,
Хонгоодор заншалһаа хүртөөб.
Зутараан сайнь уухадаа,
Зутараагүйлби зүгтөө.

Зутараан сайһаа хүндэ
Духарян гэшэнь - болжуул!
Мухаряад шэрээ доогуурнь
Зутараад байбал - аюул!
Декабрь, 1974

Цырендулма ДОНДОГОЙ

ШОГТОЙ
ДУУН

Шаргын дууе дуулахадаш,
Шаргын шааяан шарьяатай.
Харгын саһанай дууһахада,
Тэргын болоод дарьяатай.

Урын болохоһоо уридхан
Ургы һалбардаг гэнэлши.
Ургы сэсэг Түнхэндэм
Хоргы мэтэ юм гэнэгши?

Хоргы торгоор хубсалхаа
Харгы замдаа гарахам гү?
Аяар холо Түнхэндэш
Паяар бэри буухам гү?

Декабрь, 1974.

Дамбинима ЦЫРЭГДАШИЕВ

БУРЯД-МОНГОЛ АРАДАЙ БОРО АРГА

Ара-Халхын газарта түбэд эмнэлгын бии болохоо урагша, хори буряадууд яагаад амиды мэндэ ябаһан юм бэ гэжэ гайхахаар. «Нэжэгээр үбдэдэг, хүзгөөр эдэгэдэг» гэхэн оньһон үгэ энэл үедэ бии болоһон байлтай. Энэ үгын удхы дэлбэлхэдэ, алибаа юумые боро гэхэдэ, ехэшье нарин нангин бэшэ, борохон байдалтай, бороор хубсалһан, боро шэрхи, боро хоолтой гэхэ зэргын удхануудтай зэргэшэһэн үгэ болоно.

Түбэд эмнэлгээр хаа, эм бүхэн хэдэн олон хүлтэй (состав), тэдэнь булта сэнэгтэй (доза), заагдаһан хүртэхэ сагтай байдаг юм. Харин тиихэдэнь боро арга гэшэ юрэнхышэг, ама дамжаһан дуулбаряар хэгдэдэг арга гэе. Тиигээшье хаа анагааха ухаанай (медицины) дэбжээ, дэлгэрээгүйдэ, арад зоной хэрэглэжэ, али болхысоо бээ аргалжа, абажа ябаһан бүхы аргань гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Ехэнхидээл зоной шэрхинь амиды үлэжэ, нула тулюурын хосоржо, Чарльз Дарвинай хэлэдгээр, «естественнэ отбор» гэшье дабажа гараһан манай уг унги, элинсэг хулинсаг эхэ эсэгээр болоно. Түбэд эмнэлгын үргэнөөр дэлгэржэ, ниитэ олондо туһа хүргэжэ эхилһэнийн XIX зуунай хоёрдохы хахадһаа болодог. Зуун жэлнүүдэй бэлшэр дээрэ Сүүгэлэй дасанда Мам-

бын хургуули хүдэлһөөр гушаад жэл болонхой, дасан дээрэ хоёр зуугаад эмшэнэртэй, үшөө хүдөө нютаг бүхэндэ аргашан эмшэд хуугаа.

Хори буряадуудай ябаагүй газар үгы гэхээр, Чингис хаанай эзэмдэһэн дэлбэгэр үргэн дайдын хойто заха Баргажан Түхэмһөө эхилээд, баруун хизаар аяар Мессопотами (Ирак) хүрэхэн тухайн хаянай бэшэдэг болонхой. Багдад хотоһоо хойшоо Курдистанда Наян-Наваа байба юумэ гэхэн һонин дуулдана. Хулагуу хаан хори зонһоо бүридэһэн түмэн сэрэгтэй, тэрэ багайнгаа арадууды зонхилжо байһанаа, Ехэ Монголой хаанниё хунгаха үеэр зоноо абаад, Монголоо бусаһан гэхэ.

Энэ хунгалтаар дээшэ дэбжэхэ хүсэлэйнгөө бөлхөгүйдэ, үнөөхи Хори буряадуудаа дахуулаад, Баруун Түбэд ошоожо, нютаглаһан түүхэтэй. Энэ зөөдэлөөр 500-600 бүлэ буряадууд Баруун Түбэд ошоһон юм гэхэн үгэ байха. Шэнэ нютагынь Бада-Его гү, али Байдан-Егоо гү - иимэшүү нэрэтэй байгаа. Мүнөө иимэ нэрэтэй газар Баруун Түбэдтэ бии юм гэлсэхэ. Энэ Бада-Его тухай Буряадай түүхэ домогсээжэр мэдэдэг Рэгзэн Эр-дэнсөөэй хөөрөө эрдэмтэн Д-Н. Доржиевай бэшэжэ толилһы зон уншаа ёһотой. Дүшөөд гаран оной үеэр Пүдэнтэ нютагта

байхадамни, Убашын Памажаб гэдэг монголшо үбгэжөөл иимэшүү түүхэ хөөрэдэг һэн. Энэ Памажабхай хэлэхэдэ, энэ хөөрөө профессор Цыбен Жамцараноһоо дуулаһамби гэхэ. Профессорэй нютагаа ерээд, Онониё өөдэ үлгэр, домог суглуулжа ябахадань, боожынь барижа, Жамцараное абажа ябаһамби, тиихэдэ аянай ута харгыда элдэб юумэ ярилдагша һэмди гэдэг бэлэй.

НЭЖЭГЭЭР ҮБДЭДЭГ, НҮЗЭГӨӨР ЭДЭГЭДЭГ

Урин уларилтай, элдин дэлгэр, аятай хайхан нютагта байгаа гэжэ ойлгохоор. Хонидын бэлшээрһээ үдэшлэн хотондоо ороходоо, хүлнүүдэйнгэ туруунда үзэм (виноград), бүйлөөһэтэй эдэ (абрикос) барбайштар гэшхэд эрэдэг һэн гэхэ юм.

Хори зон эндэ байха хубигүй байшоо. Бальжан хатанай энжэ боложо, аяар зүүн хойшоо, Хингаанай ара эбэрые эзэлжэ нууһан Бүүбэй Бээлэ хаанай албатан боложо ерэхэн юм. Энэ ута аянда ябахадань, зүдэрөө, аяшараа. Нютагаа домогложо, элдин хайханийнь үгылжэ, Наян-Наваа Байдан-Егоо хоёроо домогложо дуулалдаба. Анханда Мессопотамиһаа (Ирак)

ерэлгэндэ, Наян-Наваагаа домогложо, энэ дуун бии болоо гэжэ ханамаар. Хожомоо дахиад хүлхихэдөө, энэ дуун дээрэ нэмэжэ, Бада-Егоёо (Байдан-Егоо) дуулалдаа бололтой. Байдан-Егоо гэшье үзэхэн Шагдарай гэлэн гэдэг Аргали нютагай лама байһан юм. Бада-Его гэшэдэ дошхон сабдаг эзэтэй Егын үндэр гэжэ хада байдаг гэбэ. Бада-Егодо айл аймагаараа зон хуудаггүй, хатуу эзэтэй, аюул ехэтэй гээд, дүлэдэг байгаа.

Энэ Шагдарай гэлэн XIX зуунай һүүл багаар үни сагай хураггүй байһанаа, жүдэй эрдэм шудалаад, үбгэрхэ үедөө нютагаа бусаһан тухайн, мүн элдэб янзын эди шэди үзүүлдэг тухайн Аргали нютагай Ральдин Даша гэжэ үбгэн намда хөөрэхэн юм. Энэ лама тухай Агын дасанда хэрэг бүтээл хэхээ 21 гэлэниё эриһэн тухайн урид бэшэ һэн бээбэ. Мүн эмэй үбһэ түүхээ тэрээ руу аяншалһан Яруунын Догно нютагай Дашын Бальжанима гэдэг Сүүгэлэй дасанда хураһан эмшэ лама Лабранһаа гараад, Наян-Наваа хүрэхэн тухайгаа хөөрэдэг байһан. Энэ нютагай элдин хайханийн гайхажэ бусаһан ха.

Баруун Түбэдэй хори зоной байһан нютагыё Бада-Егошье гэдэг, мүн Наян-Наваашы гэлсэдэг. Минии ханахадань, буряадууд Баруун Түбэд ерээд, энэ

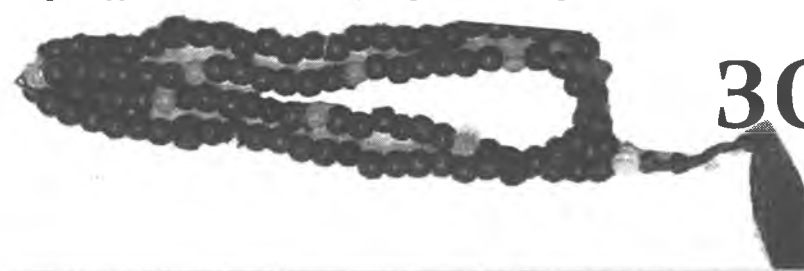

нютагтаа Мессопотамингаа Наян-Наваагай нэрэ үгэжэ болоо. Иимэ заншал байгаа ха юм.

Энэ «Наян-Наваа» гэжэ дуумнай хэдэн зуугаад жэлнүүдые нэбтэржэ, мүнөөни мүнөө хүрэтэр бүгэдэ буряадай гимн гэхээр ябажал байдаг. Энэ дуун соо олоншье үгэгүй, удхалжашы хэлэгдэхэнийн тэрэл тэды, оройдоол хэдыхэн үгэтэй аад, үнэхөөр буряад хүнэй сэдхэл зүрхыс хүдэлгэжэ шададагынь ехэ гайхалтай. Ямар бэ даа нэгэ тиимэ шэжэтэй (закодированна) гэжэ ханадаг хүмби. Шэнэхээн нютагай дууша басаган Аюшын Бадмахандын дуулахыс тон түрүүшынхис дуулаад, нёлбоһоо аршаха ушар болоо бэлэй.

«Сүүгэлэй дасан» гэхэн номһоо абтаба.

(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

ЗОЛОТЫЕ ЧЕТКИ

Словарь с комментариями

Уважаемые читатели! По многочисленным просьбам наших читателей мы вновь открываем рубрику по книге Л. Намжилон «Золотые четки». Эта книга является словарем терминов, несущих в себе нравственные, этические, этнокультурные и религиозные компоненты.

Вот что пишет о книге Любовь Намжилон доктор филологических наук, профессор Ш.Р. Цыденжапов:

Общезвестно, что процесс освоения буддийского философско-религиозного текста чрезвычайно труден. Это связано, прежде всего, с освоением другого мировоззрения и особого языка, излагающего это мировоззрение. И тем ценнее данная работа, что ее автор легко справляется с этой нелегкой задачей. Каждая статья написана на хорошем литературном бурятском языке и сопровождается умелым и уместным переводом на русский язык, что бесспорно будет способствовать дальней-

шему развитию русско-бурятского двуязычия. Эта книга нужна в первую очередь молодежи и представителям других братских народов, живущих в нашем регионе и интересующимся обычаями, традицией, менталитетом бурятского народа. Она внесет большую лепту в заполнение того вакуума, который образовался в сознании и поведении людей за последние 50-60 лет.

С другой стороны, наша республика является практически центром Российского буддизма и обладает большим культурным наследием для воздействия на нравственно-духовный потенциал современного общества, который испытывает огромный упадок общественной морали.

В этой ситуации крайне важно обращение к общечеловеческой морали. Именно такую задачу подспудно решает предлагаемая книга.

Аграмба - хубисхалай урдахи ламанарай хургуулиин эгээн дээрэ, үндэр зургаадахи шатань болоно. Эндэ 4 халааһаа бүридэдэг тарниин номые бултынь үзэжэ гарадаг һэн. Гансал ном соо хэлэгдэхэниё үзөөд - ойлгоод ябаха бэшэ, харин тарниин номой удхаар бисалгал хэхэ, ёһолоһууды бүтээхэ, бэе, ухаагаа ходо хорижо, шалгажа, шүүмжэлжэ хурадаг байгаа.

* Это шестая ступень учения лам в дореволюционных буддийских школах. Здесь полностью изучали четыре раздела тантрийских книг, которые представляют собой 4 стадии созерцания при тантрийской практике - чарья-тантра (тиб. жот жут), крия-тантра (тиб. жа жут), йога-тантра (тиб. налжор жут), аннутара-йога-тантра (тиб. нал-

жор ламэг жут). Вообще тантрийская практика выработалась из символической, но сейчас трудно сказать, когда появилась сама буддийская символика.

Однако исторически достоверно, что символика существовала, как особое направление буддизма, уже во времена Нагарджуны, т.е. в I веке н.э. Основное различие между реаликой (сутью) и символической (тантрой) заключается в том, что путь сутры начинается с постепенного осуществления основы, ведущей к состоянию Будды - выполнению простираций (хунажа мургэлгэ), чтения большого количества мантр, выработки сострадания к шести видам живых существ и т.д. Путь к символической начинается сразу же с осуществления состояния Будды, т.е. человек, идущий по пути тантры принимает божественные обеты и начинает представлять себя как Будду и все его действия и помыслы становятся как бы действиями и помыслами самого Будды. Эта теория считается чрезвычайно трудной и доступной лишь для исключительных людей, но зато она считается в отличие от реалики кратчайшим путем просветления. Окончившие школу высшей теории символической получают звание «аграмба», что значит «совершенный знаток символической».

Арсалан дуута - Арьяа Баала бурханай эпитет, ехэнхидээ түбэдүүд, монголнууд тингэжэ нэрлэдэг. Газар бүхэн тэрэниё хаража, хамгаалжа байдаг, өөр өөрын хажууһатай байдаг. Арьяа-Баала бурханийн Түбэд ороной хажууһан гэдэг юм. Ехэтэ нигүүлсэхы бурхан хадань,

түбэд зон иимэ тэсэмгэй, хэды хүндэ хүшэр байдалда байгаашье хаа, тэрээндэ уйдажа, муудажэ ябадаггүй, ерээдүйн хайн хайхан байдалда ехэ найдал баримталжа ябадаг.

* Львиноголосый - эпитет Авалокитешвары, покровителя Тибета.

Архиин гэм - архи гэшэ хэрэглэгдэхэдэ, миин эдээн шэнги, хоол болоод лэ дүүрэдэг бэшэ, тон олон хойшолонгуудтай ундан болоно. Анха түрүүн архиин нүгэлтэ шолмос зорюута хүн түрэлтэниё доройтуулжа, нүгэлтэйгөөр ябуулха гэжэ эхэн юм гэдэг. Тиихэдэ хүнэй ой ухааниё балартуулжа, бэын мэдэрэл нуларуулха 9 хоро эблүүлжэ энэ унда хээ. Архи соо бусалма ууртай арсаланай уураг тархи, галзуу нохойн шүлһэн, хорото могойн хэлэн, ууртай зүгын бала, галзуурһан заанай аманһаа гоожоһон шүлһэнэй хөөһэн, үхэхэн хүнэй мяхан, үхэхэн амитаниё эдидэг шонын нүдэнэй сээсэгы, дэбхэрэлдэжэ байһан юһэн шолмосой яһанай сэмгэн, шолмос эмын умайн шуһан ородог юм. Архида һогтоһон хүндээрэ нэрлэгдэхэн 9 шанар бээдэ абадаг, үшөө архиин «арбан гурбан жолоо» гэжэ бии. Гэбэшье, манай арадта архи уухын тустаар дүрим, журам байһан гэшэ.

«Дүшэ хүрөөд, дүнгэжэ амаса, Таби хүрөөд, тааруулжа балга, Жара хүрөөд, жаргажа хүргэ» гэжэ элинсэг хулинсагаймнэ гэхэа бии ха юм. Нэгэдэхээр, «уу» гэхэн үгэ оройдоошье үгы. Хоёрдохор, дүшэниё доошо наһатайшуул огто

дурдагданашыггүй.

Эртын монголнуудай түүхэдэ харахада, үшөө Хабул хаанай үедэ архи тушаа хатуу хэмжээн абтаһан байна. Тэрээн соо дүшэ хүрөөгүй хүн амандаашы дүтэлүүлхгүй, ханшагаа сайгаагүй хүн архи ууха ёһогүй г.м. заабаринууд байгаа. 18-дахы зуун жэлдэ Монголд имэ журам сахидаг байгаа. Хэрбээ гэлэн хүн архи уугаа хаа, 3 морёор, гэсэл - 2 морёор, банди - 1 морёор торгоогдодог (штраф түлэдэг), сахил санаарһаа халадаг байгаа.

Булагдаһан моридынь архиншаниё гэршэлһэн хүндэ үгтэдэг байһан. 19-дхи зуун жэлдэ гэлэн - 9 морёор, гэсэл - 5 морёор, банди хүн 3 морёор торгоогдодог болоо.

Тиихэдэ архи ууһан хүниё нуюгаа хаа, 1 морёор, архи хүндэ үгөө хаа, 1 морёор торгоогдохо. Шажанай түлөөлгшэнэртэ яахадаа имэ хатуу хэмжээн абтадаг байгаа гэбэл - тэрэнь тон зүб байгаа гэжэ ханагдана. Юундэб гэхэдэ, шажан гэшэ тэрэ сагта ори ганса тооной соёл гэгээрэлэй гуламта байгаа ха юм - хүнэй зоболоной шалтагааниё элирүүлжэ туһалха, тулиһан тулгардаһан хүнэй сэдхэл заһажа, ханаань тэгшэлжэ табиха г.м. Погтуу ламбагай яагаад хүнэй сэдхэл заһаха бэлэй?

Урдань буряад хүн үхибүүдээрэ сугтаа архи ууха гэжэ огто байгаагүй. Үхибүүд ехэ боложо, өөһэдөө айл болоһоншье хаа, эжы, абынгаа нүдэндэ һогтуугаар харагдадаггүй байгаа.

(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

Аяншалга – аятай хаһа

ХЭДЫ ҺАЙХАН ОРОН БЭ, КИПР!

(Сентябрь нарада үнгэргэгдэхэ тусхай конференци-форумые угтуулан)

2010 оной үнгэргэгшэ намар (октябрь нарада) Баир хүбүүнтээ, Мария бэритээ аяар холын Кипр нютагаар аяншалһан байна. Кипр гэшэ Дундада далайн зүүн заханда оршодог олтирог юм. Вулканай гэхэрхэдэ бии болоһон түүхэтэй юм хаш.

Тиимэ дээрэһээ газарын улаан үнгэтэй, үр эхэтэй ха. Дулаан орон хэн тула жэлэй гурба дахин ургаса хуряадаг байна. Бидэ октябрийн 18-да Ларнака хотын аэропорт дээрэ буубабди, саашаа таксида хуугаад, «Лимассол» гэхэн амаралтын город ошобобди. Зочид буудалда байрлажа, хорёод хоногто байбабди. Лимассол хото далайн эрьедэ оршоно. Томо хото болоходоо, гудамжань уйтаншые хаа, эхэ сэбэр, гоё, харгын захаар жэмэстэ ургамалнууд ургана. Хүн зоной амарха олон парк бии байна. Парк соонь олон хандайнууд хүн зондо элдэб наада үүсхэнэ. Үдэр бүхэндэ уһанда шунгаббди, далайн уһан 24 градус дулаан, агаар 27 градус дулаан байна. Зониинь эхэ амгалан, тэнюун, ходоодоо мийһэржэ, мэндэ шэлэлсэжэ ябадаг юм. Хулгай хомор янзатай, бүгэдэ автомашинууд газгаага харууһагүй байдаг, манай эндэхидэл гараж гэжэ юумэн үгы байна.

Октябрийн 21-дэ Кипр нэгэ үдэрөөр гэхэн экскурсида ошобобди. Үглөөгүүр эртэ томо зөөлөн автобусто хуужа, үдэшэ болотор олон тосхонуудаар, үндэр хадануудаар ябаббди. Түрүүн Лефкара гэжэ тосхондо ерэббди. Эндэ үзэхэлэнтэ гоё нэхэмэл кружева – «лефкарита» гэдэгыг гараараа нэхэдэг юм байна. Үшөө мүнгөөр хэһэн зүүдхэлнүүдые, гоё амһартануудые эндэ наймаална.

Энэ тосхонһоо Леонардо да Винчи Милан хотодо мүнөө байдаг бурханай хушалта (алтарный покров) абаһан түүхэтэй. Саашаа ошодоо, «Троодос» гэжэ нэрэтэй үндэр хада өөдэ гараббди. Хадын харгы асфальтаар хушагданхай. Хадаар ябахадаа, доошоо харахын аргагүй үндэр, досоо жэжынэ, саашаа харгы угалза мэтээр годиржо, эгээл үндэртэнь хүрэббди. Үндэрын 1951 метр, Олимп гэжэ нэрэтэй юм ха. Олимпдо байжа, автобустоо буубабди.

Олимпын оройһоо харахадманай, хүхэ сэнхир уһан, Морфу залив, Кормаки гэжэ хахад арал харагдажа байна. Үни удаан далайн уһа шэртэхэдэ, нүдэнэй хараа хайн болодог юм гэлсэнэ. Саашаа ябахадаа, бүхэдэлхэйдэ мэдээжэ Киккос гэжэ нэрэтэй суута хүмэ ерэббди. Киккос хадаа Кипрэй эгээл томо, эхэ алдар суутай хүмэ юм ха. Эндэ олон зуун жэлэй турша соо мүнгөөр хэһэн Дева Мария гэжэ бур-

хан хадагалаатай байдаг юм байна.

Энэ хүмэ 1092 ондо Константинополиин император барюулаа. Энэ бурхан – Богоматерь гэгээрһэн Лука бүтээгэе юм гэжэ мэдэббди. Пүмэ соо богони үмдэтэй, майхатай хүниие оруулнагүй, тэдэндэ дээрэһэнь халаад үмдүүлнэ. Саашаа ябахада, бурханай таһагта бүрэнхышгэ, зула бадаржа байна. Маниие дахуулжа ябаһан гид эхэнэр Дева Мария бурханда дүтэлхэдөө, «таалагты» гэнэ. Ород яһатан таалана, хэрээһэлэн мүргэжэл байнад. Би гараа хабсараад, наманшалаад лэ гараббди. Хүн бүхэн шубуун дэн носоохо юм ха, энэ хадаа бээс сэбэрлэбэб гэхэн удхатай юм байна.

Энэ хүмэ баян юм гэнэ: виноград ургуулдаг эхэ газартай, «Коммандарий» гэжэ виноградай архи хэдэг байна.

Мүнгөөр бүтээһэн Христос ба Дева Мария бурхануудые хэдэг, наймаалдаг. Олон хомор ургамалнуудаар эм хэдэг, тэдэнэ ерһэн айлшадта дурадхадаг юм.

Киккосто үдэрэй хоол барибабди. «Шведский стол» гэхэн гуримаар дуратай эдэгэе абажа эдиббди. Ехэнхын мяхан, нэрлэбэл, хониной, үхэрэй, гахайн, тингээд элдэб янзын жэмэсүүд, ногоон эдеэн, заагүй улаан архи табигдана. Бусажа ябахада, хадын тосхондо хүрэббди. Эндэ гурбан янзын архи уулгаба. Зарим зондо виноград үгэнэ. Энэ айлай газгаагур ябахада, виноградай, оливын плантаци ургажа байна. Харгы зубшаад, дүүрэн оливын модод ургажа байна.

Кипр гүрэн оливын орон юм ха. Туг дээрэнь оливын эшэтэй набшаһан зураатай. Кипр дээрэ олон ородой фирмэ хүдэлдэг ха, эндэ тэндэ ородоор зариман хөөрэлдэнэ. Дина гэжэ нэрэтэй буряад басаган тэндэ ажаллана. Октябрийн 23-да Дина басаган маанадаа «Мерседес» машинада хуулгаад, Пафос город хариулахая абаашаба. Ошожо ябахада, далайн эрьээр ябанабди, томо шулуун дээрэ хуугаад, зурагаа абхуулнабди. Энэ газарта далайн хөөһөн сооһоо Афродита бурхан түрөө гэхэн удхатай үлгэр бии ха. Афродита бурхан хадаа инаг дурана, гоё хайханай бурхан гэжэ нэрэтэй. Далайн эрье бултадаа заһагданхай, хүнэй ябаха гэшхүүр шулуугаар хээтэй байна. Кипр гүрэнэй ехэнхи олзон аяншалгаһаа олдоно, тиимэһээ ерһэн зон хайн амараг, сэдхэл дүүрэн ябаг гэжэ харгы, парк, фонтан бүгэдэ үзэмжэ хайтай, зохид, сэбэр, гоё байна.

Пафос гэжэ город һонин түүхэтэй. Энэ хото ЮНЕСКО-гой бүхэдэлхэйн гэгээрэлэй, соёлой үндэһэн баялигай (культурное наследие) тоодо оронхой. Пафосай

Ж.Ц.Цынгеева Баир хүбүүнтээ Кипргэ

шулуун байшан (крепость) соо оробобди, ороходоо дугы дээгүүр дамжаад ородог, юундэб гэхэдэ, шулуун байшан далай соо байна. Энэ байшан олон зуун жэлэй саана Турци гүрэн барья юм байна. Кипр 500 жэлэй турша соо Турциин мэдэлэй байгаа.

Удын хоол ресторан соо барибабди. Бидэ хониной мяха, миди гэжэ далайн амита эдиббди, пивэ уубабди. Сай байдаггүй байба. Ресторан хадаа далайн эрьедэ шэлээр баригданхай. Хүн зоной олон гээшэнь аргагүй, залуу хүбүүд гүйдлөөрөө эдэс хоол зөөнэ. Урдань Пафос город Кипр гүрэнэй түб хото байһан аад, мүнөө хубилжа, түбынь Никосия хото болонхой байна. Пөөргөө бусахадаа, аргагүй гоё газараар ябаббди. Харгын хоёр захаар апельсинэй, мандаринай плантаци байна. Агаарын жэмэсэй үнэртэй, сула үнэрдэжэ байһайб гэхээр.

Нэгэ үдэшэ «Риалто» гэжэ театр ошобобди. Биледэйнэ сэн 40 евро. Энэ үдэшэ симфоническа хүгжэмэй үдэшэ байба. Хүгжэмшэн гэхэдэ, Алкинос Иоаннидис гэжэ грек яһанай хүн гитара, флейтэ, люте-не гэхэ мэтын инструментүүд дээрэ наадана. Концертын урда тээ ород хэлэн дээрэ Наталья Млахинова хүгжэм дуунай удха хэлэжэ ойлгуулба. Энэ концертдэ Кипр гүрэнэй симфоническа оркестр 40 хүгжэмшэнһөө бүридэнхэй наадажа байна. Ара таладань Санкт-Петербурлын камерна хоор 20 хүнһөө бүридэнхэй ноотын саарһа уншаад дуулажа байна. Дуушан,

хүгжэмшэн Алкинос Иоаннидис болбол Берлиндэ, Афинада, Санкт-Петербургда концертэе харуулан ха.

Үнөөхи Дина маанадаа машинаар шэрээд лэ абаашана, асарна. Гоё хэлээ сэнгүүлжэ ябаабди. Тэндэ байхадаа, сүлөөтэй үдэшэндөө үнөөхи бууза-яа шанажа эдинэбди. Нэгэтэ үдэшэ Динадаа айлшалажа ошобобди. Манайхаар хадаа гурбан таһалгатай гэр, грек айлай гэртэ мүнэ түлөөд байна. Томо балконтой, тэрээн дээрэнь стол, 3 стул, олон томо сэсэгүүд байна. Шэнэ үзэһэн юумэ гэхэдэ, дыниин набшаһаар кальян һонирхон табабди. Гааһа һороһон шэнги юумэл даа. Кипр гэшэ ольтиго аад лэ, нэгэшые бороо ородоггүй орон байна. Нютагаа бусахадаа, хоёр хоногто Москва хотодо тогтоббди. Улаан талмайн хажуудахи түүхын музейн арада маршал Г.К.Жуковта хүшөө табиһан байна.

Тиигээд лэ самолёттоо хуужа, хайхан Буряад ороноо бусажа ерэббди. Нютагаа хайхан орон үгыл байнал даа. Сентябрь нарада аяншалгаар эхэ форум-конференци Улаан-Үдэдэмнай үнгэргэгдэхэ. Манай Буряадтамнай аяншалгад олошоржо, болбосон түхэлтэй Улаан-Үдэмнай болохонь болтогой!

Жамьяма ЦЫНГЕЕВА,
дайнай ба ажалай ветеран.

ТАЛАРХАЛТАЙ, ТААБАРИТАЙ ТАИЛАНД

Зунайгаа амаралтын үедэ «Буряад үнэн» Хэблэлэймнай байшанда оролдосотой ажалладаг Лариса Дашиевна Гончикова Александр хани нүхэртээ, хайхан ошолон Лариса Дамдиновна Цыбеннова Баатар хани

нүхэртээ аяар холын зүүдэн шэнги, таагдаагүй таабари мэтэ, үзэхэлэн гоёхон, дулаан орон болохо Таиланд хаража ербэ. Лариса Дамдиновнагийн һонин хөөрөөе уншагдайнггаа һонорто дурадхья.

- «Сибирь-тур» гэхэн турагентствын («Пегас-туристико» гэхэн бүхы дэлхэйдэ мэдээжэ турагентствэтэй суг хүдэлдэг, энэ агентствэнь өөрын тусхай аяншалгын самолёттой) түргэн болзорой, хүнэй абаагүй (горящие) путевоор, үнэгүйгөөр (оройдоол 15 мянган түхэригтэ) үлгэр түүхэтэ, үзэхэлэн гоё Таиланд Эрхүүһээ зорихон байнабди. Дүрбэн мүшэтэ «Лонгбич» гэжэ нэрэтэй хайхан отельдэ 11 хоног соо байрлаабди, тропическа уларилтай дулаан оронтой, бурханай газартай танилсаабди. Бангкок хотын аэропорт дээрэ нэгэн доро 70 самолёт угтан абаха эхэ гоё аэропорттой байна. Тэндэ бүхы дэлхэймнай зүг бүрийн зон амархаа ерэнэ. Эндэ гурбан ондоо уларил: һэрюун, халуун, уһа бороогой сезон дайралдана. Бидэ

бороотой сагтайнь ушарбабди. Харин январь соо бүри халуун уларил тогтодог юм, харин хүйтэниинь 30-33 градус халуун болоно.

Изумруд шулуугаар хэгдэһэн Будда бурханай (хүрэг шулуун) хубсаһа IX Рама хаан хэлгэдэг байна. Эгээл үгытэй байһан Нонгнуч эхэнэрэй бүтээһэн олон кактустай, гайхалтай гоё тропическа саад (мүнөө тэрэ эхэ баяжанхай госпожа), могойн фермэ, океанариум, ювелирнэ фабрика, латексна фабрика (каучугаар ортопедическэ, элүүрые хамгаалха дэрэ, матрац хэдэг), гоё ольтигоудые хаража бахархаабди.

Үйлсөөрнэ такси, «Тук-тук» гэжэ нэрэтэй мотороллернууд, харин Потайеда (тэндэхи зон «Потая» гэжэ нэрлэнэ) иймэл нэрэтэй япон машина-нууд олон ушарна.

Үдэр бүри шахуу халуун уларилһаа ванна, душта оробобди. Магазин, кафе бүхэндэ кондиционернүүд тодхогдонхой. Харгыгаарнай, талмайнуудаар Будда бурханай хүрэгүүд олон хадань мүргэжэл, мүргэжэл ябаабди. 10 мянган россиян зон, тай яһанай һамгатай наһажаал немец яһатан эндэ ажаһууна. Сиамска заливай хажууда (Номгон далайн дэргэдэ) хадаа шиигтэй байна. Зоболон тулиһан, «бомж» зон үгы, эдэс хоол, фрукт, заһаһан хаа хаанагүй элбэг лэ даа. Хулгай гэжэ үгы хэбэртэй. Нонин түүхэтэй, үзэхэлэн хайхан Таиланд хараһандаа турфирмынхидтээ талархалаа мэдүүлнэбди.

Бэлигма ОРБОДОЕВА
хөөрэлдөө хэбэ.

Л.Д.Цыбеннова Таиландда

«Буряад үнэн» сониной байгуулагдахаар 90 жэлэй ойдо СЭГНЭМЭЭР ДАА, СЭТГҮҮЛНҮҮДНАЙ

«Буряад үнэн» Хэблэлэй байшанда барлан гарадаг һонин удхатай «Байкал», «Байгал», «Морин хуур», «Одон» (хүүгэдэй) журналнууднай хэдэн үеын уран зохёолшодой, поэдүүдэй, уран зураашадай ялас гэмэ хурса бүтээнүүдтэй, зохёолнуудтай, залуу болон эдир бэшээшэдэй шүлэгүүдтэй саг үргэлжэ танилсуулжа байна.

Һүүлэй дугаарнуудай удха шэмэглэл тухай «Байкал» журналай бильд-редактор Булад Аюшеев, «Байгал» журналай редактор Виктор Жапов, «Морин хуур» журналай редактор Чингис Гуруев, «Одон» журналай редактор Туяна Самбялова гэгшэд хөөрэнэ.

«БАЙКАЛНАЙ» БАЯН УДХАТАЙ

Байгша оной «Байкал» журналнай 3-дахи дугаар гадартаа гоё зурагуудтайгаар барлагдан гаража, Виктор Костригинэй «Стоящий у окна» гэхэн туужа, Татьяна Григорьевай, Константин Соболевой рассказыуд эндэ толилогдобо.

Баир Жамбаловай «Национальная борьба» гэхэн рассказ, Эдуард Шауровай зохёол-түүхэ (фэнтэзи жанраар) шэнэ авторнуудтай танилсуулха. Үнгэрхэн саг тухай Олег Ивановай шүлэглэмэл туужа, поэдүүд Андрей Румянцевай, Цырен-Дулма Дондоковай, Алексей Олзоевой, Ярослав Баженовай зохёолнууд журналай хуудануудта гараба. Буряадай бэлигтэй уран зурааша Бальжинима Доржиевай уран зурагууд «Байкалы»шэмэглээ. Энэ журналыемнай энэ дары захиит, үгы хаа редакциямнай ержэ, худалдан абыт (Каландаришвилиин үйлсын, 23) гэжэ ханданабди.

Захилай индекс: 78408.

Б.Л. Аюшеев

ОЛОНИИЕ ҺОНИРХУУЛДАГ «ОДОМНАЙ»

Хүүгэдэй «Одон» журналай 4-дэхи дугаар түрэл республикымнай 350 жэлэй ойн баярта ойдо зориулагдаа.

«Земля – наш общий дом» гэхэн эрдэмэй-практическа конференцидэ эдбхитэй хабаадаһан Мухар-Шэбэрэй, Загарайн, Прибайкалийн бэлигтэй нурагшадай хүдэлмэринүүд, ажал хэрэгүүд, мүн «Байгалай субадхан эрдэни» гэхэн уран уншагшадай конкурсдо (Октябрьска районной захиргаанай, Хэблэлэймнай байшангай туһаламжаар) эрхимлэһэн эдиршүүл - Елена Меркулова, Саша Арьяев, Арсалан Гомбоев, Влада Мочарова, Ангелина Мункеева, бага-шуул Елена Усольцева, Эльвира Мирнова, бусад илагшад - тухай зохидоор бэшгэдэнхэй. Буряад ороноймнай ургамалай баялиг тухай хэшээл Д.Я.Шагдурова («Золотая рыбка» гэхэн 143-дахи хүүгэдэй саад) зүжэглэмэл удхатайгаар үгэнэ, темэрнэ таабаринууд арадань барлагданхай.

«Сэсэг» сэсэрлигтэй хүүгэдэй фото-зураг гадар хууданыень шэмэглэнэ. Ахын аймагай Саяанай хургуулийн шабинарай бэшэһэн түрүүшынгээ багша Б.Д.Галсанова тухай зураглал уншагшадай анхарал татана. Прибайкалийн районной Гремячинскын юнкор Ксения Поповагай Польшын Аушвиц концлагерин (Освенцим) зүрхэ сэдхэлыень доһолгоһон фото-зурагуудые хабсарган зохёһон очерк, хүүхэ дэглэ шубуун, Буряадай алдар суута уран зурааша С.Р.Ринчиновэй хүүгэдэй выставкэ сэгнэһэн тухай статьянууд, үхибүүдэй

Т.Я. Самбялова

тааха сканворд һонюуша хүүгэд, багшанар, хүмүүжүүлэгшэд хараадаа абаха байха. Паяар хургуулийн хаха эхилхэнь гэжэ Тандаа ханданабди. Захилай сэн: 6 һара соо 194 түхэриг 46 мүнгэн, харин редакцияһаа бэшүүлхэ зондо 70 түхэригтэ, эмхинүүдтэ хубаарилан дамжуулбал, баһал 70 түхэригтэ болохо юм. Индекс - 73879. Хүүгэдэймнай бэлиг талаан, одо заяа үргэдэг «Одон» журналдаа захил хэхээ яарыт!

«БАЙГАЛАА» БАРАНДАА ЗАХИИТ

Эдэ үдэрнүүдтэ «Байгал» сэтгүүлэй 3-дахи дугаар хэблэлхэ гараба. Тус ду-

гаарай һонин талань гэхэдэ, саһаа урид наһанһаа нүгшэһэн мэдээжэ уран зохёолшо С.С.Цырендоржиевай баримтата туужатай танилсахат.

«Уран шүлэгтэй долгин дээрэ» гэхэн гаршаг доро 350 жэлэй ойн баярта зориулагдаһан буряад уран зохёолшод Д.Жалсарав, Ц.Галсанов, А.Жамбалдоржиев, С.Ангабаев, Б.Дугаров, Ч.Р.Намжилов гэгшэдэй уран шүлэгүүдтэй танилсахат.

«Очерк, публицистикэ» гэхэн гаршаг доро Ц.Ж.Доржиной буряад-монгол угсаатанай һонирхол татадаг «Наян Наваа» орон тухай орео олон түүхын асуудалнуудта харюусажа туршанан статья хэблэгдээ.

Мүн тиихэдэ «Манай литэ» гэхэн гаршаг доро мэдээжэ уран шүлэгшэн, дуунай үгэнүүдтэй автор болоһон Ч.Р.Намжиловай 85 жэлэй ойдо зориулһан хуудануудтай танилсыт. Тус номер «Буряадай арадай уран зураашан» гэхэн үндэр соло зэргэтэй бэлигтэнэй нэгэн Бальжинима Доржиевай уран зурагуудар шэмэглэгдээ. Түрэл буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэдэг «Байгал» журналдаа барандаа захил хыт гэжэ уряалнабди.

«Байгалай» индекс - 78407.

Исай Калашниковай ДУРАСХААЛДА

Буряадай арадай уран зохёолшо Исай Калистратович Калашниковай түрһөөр 80 жэлэй ойдо зориулагдаһан ёһолол-баярай үдэшэ тэрэнэй түрһэн Мухар-Шэбэрэй аймагай Шаралдай тосхондо августын 9-дэ үнгэрбэ. «Последнее отступление», «Разрыв-трава», «Жестокый век» гэхэн суута романуудые бэшэһэн зохёолшон 1931 ондо түрһэн юм.

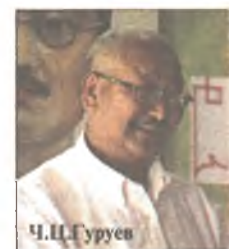
Тус һайндэртэ нютагайнь зон, нүхэдын, наһанайнь нүхэр Екатерина Викторовна, Буряадай уран зохёолшод, олонитэ олоороо хабаадаба. Зохёолшын музей тэрэнэй өөрөө бариһан модон гэр соо нютагтань нээгдэнхэй. Сугларагшад энэ музейдэ орожо, Исай Калашниковай ажабайдал болон ажа-ябуулга тухайнь хөөрөө шагнажа, шэнэ экспонатуудтай танилсаа. Москваһаа

ерһэн уран зохёолшо, Исай Калистратовичтай харилсадаг байһан Владимир Бараев, Буряад орондо түрһэн, Эрхүүгэй уран зохёолшодой правление арбаад жэлдэ хүтэлбэрилжэ байһан поэт Андрей Румянцев, Буряадай Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшэ, Буряадай арадай поэт Матвей Чойбонов, шүүмжэлэгшэ Алла Паликова, «Олимп» гэжэ литературно-хүгжэмэй нэгдэлэй гэшүүд болон бусад үгэ хэлэжэ, Мухар-Шэбэрэй артистнар концерт харуулаа, шүлэг, дуу зохёожо туршаашад шүлэгүүдэ уншажа, сугларагшадые һонирхуулаа.

Энэ үдэшэ тухай дэлгэрэнгыгэр һонинойнгоо һаяын нэгэ номерто хөөрөжэ үгэхэбди.

Надежда ГАРМАЕВА.

«МОРИН ХУУРАЙ» ЭЭЛЖЭЭТЭ ДУГААР

Залуушууд зориулагдаһан «Морин хуур» сэтгүүлэй 3-дахи дугаарта «Бэлигтэй туяа-2011» гэхэн эрдэм ухаанай конференциһээ Хориин аймагай Д.Ж.Жанаевай нэрмжэтэ 1-дэхи дунда хургуулийн, Ааланай дунда хургуулийн, Буламай гүйсэд бэшэ дунда хургуулийн нурагшадай шэнжэлгын хүдэлмэринүүд оронхой.

Тиихэдэ уран зохёолшо Дугаржаб Жапхандаевай хэблэгдээгүй үлэшэһэн «Эхин» гэхэн туужа соо 1920-1930 ону-

удта боложо байһан үйлэ хэрэгүүдые хургуулида ороогүй хүбүүн өөрынгөө нүдөөр хаража, ухаан бодолоо элирхэйлнэ.

«Шүлэгүүд – минии хүлэгүүд» гэхэн гаршаг доро поэт Эрдэни Дугаровай үхибүүдтэ зориулһан шүлэгүүд, «Нангин дурсалга» гэхэн гаршаг доро Буряад ороной театральна искусство болон уран зохёолдо ехээн хубитаяа оруулһан Цырен Шагжинай «Тарзагархан хүбүүн – Ташууртайхан хүйхэр» гэхэн хүмүүжүүлхы

үүргэтэй үлэгэр, «Шог ёгто долгин дээрэ» Элбэг Манзаровай богонихон рассказыуд, Агын тойрогой талаан бэлигтэй поэт Сэсэг Дамбаевай шүлэгүүд үгтэнхэй.

«Шэнэ оршуулга» гэхэн гаршаг доро Монгол ороной хүүгэдэй уран зохёолшо Жамбын Дашдондой «Домогто шулуун» гэхэн һонирхолтой зохёол олоной анхарал татаха байха.

«Морин хуур» журналай индекс: 73878.

Бэлигтэй ОРБООДОРВА хэблэлдэ бэлдэба.

Понедельник, 15

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00	"Доброе утро"
10.00,	13.00, 16.00 "Новости"
10.05	"Контрольная закупка"
10.40	"Жить здорово!"
11.45	"Федеральный судья"
12.50	"Женский журнал"
13.20	"Модный приговор"
14.20	"Детективы"
15.00	"Другие новости"
15.20	"Понять. Простить"
16.25	"Хочу знать" с Михаилом Ширвиндтом
17.00	Т/с "Обручальное кольцо"
18.00	"ЖКХ"
19.00	"Новости с субтитрами"
19.15	Т/с "След"
19.55	"Давай поженимся!"
20.55	"Пусть говорят"
22.00	"Время"
22.30	Т/с "Дело было на Кубани"
23.25	"Замри, умри, воскресни"
00.30	Т/с "Побег"
01.30	Т/с "Безумцы"
02.20	Х/ф "Близко к сердцу"

«РОССИЯ»

06.00	"Утро России"
06.07,	06.35, 07.07, 07.35, 08.07,
08.35,	09.07, 09.35 "Вести-Бурятия. Утро"
10.05	"С новым домом!"
11.00	"О самом главном"
12.00,	15.00, 17.00, 21.00 Вести
12.30,	15.30, 17.30, 21.30 "Вести-Бурятия"
12.50	Т/с "Кулагин и партнеры"
14.00,	23.50 Т/с "Тайны следствия"
15.50	Вести. Дежурная часть
16.05	Т/с "Ефросинья. Продолжение"
17.50	Т/с "Все к лучшему"
18.50	Т/с "Институт благородных

девиц"	
19.55	"Прямой эфир"
21.50	"Спокойной ночи, малыши!"
22.00	Т/с "Пилот международных авиалиний"
00.50	"Городок"
01.45	"Вести-"
02.05	"Профилактика"

КУЛЬТУРА

08.00	"Евроныус"
11.00,	16.50, 20.30, 00.30 Новости
культуры	
11.15,	02.00, 03.50 "Программа пе-
редач"	
11.25	Х/ф "Портрет жены худож-
ника"	
12.50	Д/ф "Лоскутный театр"
13.00	"Перестройка и интеллиген-
ция"	
13.55,	23.15 Д/ф "Пафос. Место по-
клонения	Афродите"
14.10	"Великие театры мира"
14.40	"Александр Калягин Et
cetera"	
15.20	Спектакль "Ночь ошибок"
16.20	Д/ф "Мир русской усадьбы"
17.00	М/с "Сказки Андерсена"
17.25	Х/ф "Приключения Калле-
сыщика"	
18.30	Д/с "Дневник большого мед-
ведя"	
19.05	Д/ф "Жаклин Дюпре. Какой
она была?"	
20.00	"Атланты. В поисках истины"
20.45	"Больше, чем любовь"
21.30	Д/с "Как создавались импе-
рии"	
22.20	Х/ф "История Тома Джонса,
найденых"	
23.35	"Линия жизни"
00.50	Д/ф "Ленин-гриб"
01.25	"Импровизации на класси-
ческие темы"	
02.05	Х/ф "Годовщина"
03.45	Д/ф "Томас Алва Эдисон"

АРИГ УС

07.00	"Необъяснимо, но факт": ми-
стика Питера"	
08.00	М/с "Губка Боб Квадратные
Штаны"	
08.25,	19.00 "Улан-Удэ: инструк-
Погода	
08.55,	12.10 М/с "Как говорит
Джинджер"	
09.30,	18.30, 20.30 Т/с "Универ"
10.30	Т/с "Счастливы вместе"
11.40	"Скамейка". Погода
11.55	"Улан-Удэ: инструкция"
12.35	М/с "Эй, Арнольд!"
13.00	М/с "Битлджуз"
13.25	М/с "Охотники за монстра-
ми"	
14.00	"Великолепная пятерка". Се-
зон 2010-2011: гимназия №14 - школа	
№65. Погода	
14.30	"Дом-2. Live"
15.55	Х/ф "Возмещение ущерба"
18.00,	20.00 Т/с "Интерны"
19.20	М/ф
19.30	"Восточный экспресс"
21.00	Х/ф "Дюплекс"
22.40	"Комеди клуб". Лучшее"
23.00,	00.30 "Восточный экспресс".
Погода	
23.35	"Дом-2. Город любви"
01.00	Х/ф "Детектив Буллит"

ТИВИКОМ

06.30,	08.25, 09.25, 10.25, 11.25,
17.25,	18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25
"Зурхай"	
06.35	Д/ф "Дорожные войны"
07.30	"Вкусно"
08.05,	21.25 "Городские истории"
08.10	"Ваше право"
08.30	Х/ф "Новые приключения
Неуловимых"	
10.05	Т/с "Приключения секрет-
ных агентов"	
10.40	Т/с "Виктория"
12.20,	17.00 М/ф
12.40	"Utumata"
13.00	Х/ф "Волкодав"
15.00	"10 самых"
15.30	"Pro-обзор"

АРИГ УС

07.00	"Необъяснимо, но факт": на-
ука будущего"	
08.00,	09.00, 23.00, 00.30 "Восточ-
ный экспресс". Погода	
08.35	"Улан-Удэ: инструкция". По-
года	
09.30,	18.30, 20.30 Т/с "Универ"
10.30	Т/с "Счастливы вместе"
11.40	М/с "Пингвины из "Мадага-
скара"	
12.10	М/с "Как говорит Джин-
джер"	
12.35,	19.30 "Восточный экспресс"
13.00	М/с "Битлджуз"
13.25	М/с "Охотники за монстра-
ми"	
14.00	"Улан-Удэ: инструкция"
14.20,	19.20 М/ф
14.30	"Дом-2. Live"
16.20	Х/ф "Дюплекс"
18.00,	20.00 Т/с "Интерны"
19.00	"Улан-Удэ: инструкция". Но-
вости шопинга и развлечений. Погода	
21.00	Х/ф "Еще одна история о Зо-
лушке"	
23.35	"Дом-2. Город любви"
01.00	Х/ф "Бойлерная"

ТИВИКОМ

06.30,	08.25, 09.25, 10.25, 11.25,
17.25,	18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25
"Зурхай"	
06.35,	12.45, 20.00, 23.30, 02.30 "Се-
редина Земли"	
07.00,	09.30, 12.15, 19.30, 21.30,
23.00, 02.00 "Новости дня"	
07.30	"Горячая линия"
08.00	"Про-новости"
08.20,	21.25 "Городские истории"
08.30	"В погоне за драгоценными
камнями"	
10.05	Т/с "Приключения секрет-
ных агентов"	
10.40	Т/с "Виктория"
13.05	Х/ф "Предвестники бури"
15.00	"Звезды зажигают"
16.05	М/с "Трансформеры"

16.05	М/с "Трансформеры"
17.30	Т/с "Бандиты эпохи социа-
лизма"	
18.30	"Самарские судьбы"
19.00,	23.30 "Горячая линия"
19.30,	21.30, 23.00, 02.00 "Новости
дня"	
20.00,	02.30 "Середина Земли"
20.30	Т/с "Тайный знак-2"
22.00	Т/с "Дольмен"
00.00	"Топ-модель по-американ-
ски"	
03.00	Ночной канал на "Тивикоме"

СТС «БАЙКАЛ»

06.00	Х/ф "Волшебники из Бэй-
верли Плейс"	
06.55	М/с "Смешарики"
07.00	"Новости"
08.00,	16.30 Т/с "Папины дочки"
09.00,	13.30, 19.30, 00.00 "Детали"
09.30	Х/ф "Пророк"
11.15,	23.40, 01.00 "6 кадров"
13.00,	15.30 "Ералаш"
14.00	М/с "Каспер, который живёт
под крышей"	
14.30	М/с "Скуби Ду, где ты?"
15.00	М/с "Приключения Вуди и
его друзей"	
17.30	"Галилео"
18.30	"Даешь, молодежь!"
19.00,	21.00 Т/с "Светофор"
20.00	Т/с "Воронины"
21.30	Х/ф "Власть страха"
00.30	Х/ф "Как я встретил вашу
маму"	
01.10	Х/ф "Американский нинд-
зя-2. Схватка"	
02.55	Т/с "Ранетки"

НТВ

07.00	"НТВ утром"
09.30	"Кремлевские похороны"
10.30,	16.30, 19.30 "Обзор. "Чрез-
вычайное происшествие"	
11.00,	14.00, 17.00, 20.00, 00.15 "Се-
годня"	
11.20	Д/с "Победившие смерть"

11.55,	02.05 "До суда"
13.00	"Суд присяжных"
14.30	Т/с "Супруги"
17.30	Т/с "Возвращение Мухтара"
20.30	Т/с "Расплата"
22.30	Т/с "Глухарь. Продолжение"
00.35	Т/с "Дело Крапивинных"
01.30	"Футбольная ночь"
03.05	"Один день. Новая версия"
03.40	Т/с "Проклятый рай"

5 КАНАЛ

07.00,	11.00, 13.00, 16.30, 19.30,
23.00 "Сейчас"	
07.10	Д/с "Подводная одиссея ко-
манды Кусто"	
07.55,	16.00, 19.00 "Место проис-
шествия"	
08.00	"Утро на 5"
10.25,	20.00 Д/с "Криминальные
хроники"	
11.30,	13.30 Т/с "Пуля-дура"
17.00	"Открытая студия"
21.00	Т/с "Дальнобойщики"
23.30	"Момент истины"
00.30	Х/ф "Десант"
02.25	Т/с "Рим"

ДТВ

09.00	М/ф
11.00	"Тысяча мелочей"
11.30,	00.00 "Угон"
12.00,	21.30 "Нарушители поряд-
ка"	
12.30	Х/ф "Убить лицедея"
14.20,	18.30, 22.30, 03.30 "Улетное
видео по-русски"	
14.30	Т/с "CSI: место преступле-
ния Лас-Вегас-10"	
15.30	Т/с "Безмолвный свиде-
тель-3"	
16.00, 19.00, 23.30 "Дорожные войны"	
16.30	Х/ф "Опасный Бангкок"
19.30	"Вне закона: преступление и
наказание"	
20.30	"Судебные страсти"
00.30	Х/ф "Смертельная вода"
02.30	"Голые и смешные"

Вторник, 16

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00	"Доброе утро"
10.00,	13.00, 16.00 "Новости"
10.05	"Контрольная закупка"
10.40	"Жить здорово!"
11.45	"Федеральный судья"
12.50	"Женский журнал"
13.20	"Модный приговор"
14.20	"Детективы"
15.00	"Другие новости"
15.20	"Понять. Простить"
16.25	"Хочу знать" с Михаилом Ширвиндтом
17.00	Т/с "Обручальное кольцо"
18.00	"ЖКХ"
19.00	"Новости с субтитрами"
19.15	Т/с "След"
19.55	"Давай поженимся!"
20.55	"Пусть говорят"
22.00	"Время"
22.30	Т/с "Дело было на Кубани"
23.30	Д/ф "Свидетели"
00.30	Т/с "Побег"
01.35	Т/с "Безумцы"
03.25	Х/ф "Поворот не туда: тупик"

«РОССИЯ»

06.00	"Утро России"
06.07,	06.35, 07.07, 07.35, 08.07,
08.35,	09.07, 09.35 "Вести-Бурятия. Утро"
10.05	"Бамбаахай"
10.15	"Тайзан"
10.25	"Улгур"
10.40	"Сагай суурьян"
12.00,	15.00, 17.00, 21.00 Вести
12.30,	15.30, 17.30, 21.30 "Вести-Бурятия"
12.50	Т/с "Кулагин и партнеры"
14.00,	23.50 Т/с "Тайны следствия"
15.50	Вести. Дежурная часть
16.05	Т/с "Ефросинья. Продолже-
ние"	
17.50	Т/с "Все к лучшему"
18.50	Т/с "Институт благородных

девиц"	
19.55	"Прямой эфир"
21.50	"Спокойной ночи, малыши!"
22.00	Т/с "Пилот международных авиалиний"
00.50	"Спасти СССР. Идея Ботвин-
ника"	
01.45	"Вести-"
02.05	"Профилактика"

КУЛЬТУРА

07.30	"Евроныус"
11.00,	16.50, 20.30, 00.30 Новости
культуры	
11.15,	02.50, 03.50 "Программа пе-
редач"	
11.25	Х/ф "Тринадцать"
13.00	"Перестройка и интеллиген-
ция"	
13.40	"Великие романы XX века.
Наташа Рамбова и Рудольф Валенти-	
но"	
14.10	"Открытое письмо"
14.20	Д/с "Как создавались импе-
рии"	
15.10	Спектакль "Ночь ошибок"
16.10	Д/ф "Эдуард Мане"
16.20	Д/ф "Мир русской усадьбы"
17.00	М/с "Сказки Андерсена"
17.25	Х/ф "Приключения Калле-
сыщика"	
18.30,	02.55 Д/с "Дневник большо-
го медведя"	
19.05	Д/ф "Искусство Шопена"
20.00	"Атланты. В поисках истины"
20.45	"Больше, чем любовь"
21.30	Д/с "Артефакты"
22.20	Х/ф "История Тома Джонса,
найденых"	
23.15	Д/ф "Кайруан. Священный
город Магриба"	
23.35	"Линия жизни"
00.50	Д/ф "Недаром помнит вся
Россия"	
01.40	"I съезд народных депута-
тов СССР"	
02.35	Д/ф "Каркассонн. Грезы
одной крепости"	
03.25	"Великие романы XX века.
Барбара Стенвик и Роберт Тейлор"	

АРИГ УС

07.00	"Необъяснимо, но факт": на-
ука будущего"	
08.00,	09.00, 23.00, 00.30 "Восточ-
ный экспресс". Погода	
08.35	"Улан-Удэ: инструкция". По-
года	
09.30,	18.30, 20.30 Т/с "Универ"
10.30	Т/с "Счастливы вместе"
11.40	М/с "Пингвины из "Мадага-
скара"	
12.10	М/с "Как говорит Джин-
джер"	
12.35,	19.30 "Восточный экспресс"
13.00	М/с "Битлджуз"
13.25	М/с "Охотники за монстра-
ми"	
14.00	"Улан-Удэ: инструкция"
14.20,	19.20 М/ф
14.30	"Дом-2. Live"
16.20	Х/ф "Дюплекс"
18.00,	20.00 Т/с "Интерны"
19.00	"Улан-Удэ: инструкция". Но-
вости шопинга и развлечений. Погода	
21.00	Х/ф "Еще одна история о Зо-
лушке"	
23.35	"Дом-2. Город любви"
01.00	Х/ф "Бойлерная"

ТИВИКОМ

06.30,	08.25, 09.25, 10.25, 11.25,
17.25,	18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25
"Зурхай"	
06.35,	12.45, 20.00, 23.30, 02.30 "Се-
редина Земли"	
07.00,	09.30, 12.15, 19.30, 21.30,
23.00, 02.00 "Новости дня"	
07.30	"Горячая линия"
08.00	"Про-новости"
08.20,	21.25 "Городские истории"
08.30	"В погоне за драгоценными
камнями"	
10.05	Т/с "Приключения секрет-
ных агентов"	
10.40	Т/с "Виктория"
13.05	Х/ф "Предвестники бури"
15.00	"Звезды зажигают"
16.05	М/с "Трансформеры"

17.00	М/ф
17.30,	22.00 Т/с "Дольмен"
18.35	"Города мира"
19.10	"Большие деньги"
20.30	Т/с "Тайный знак-2"
00.00	"Топ-модель по-
американски"	
03.00	Ночной канал на "Тивикоме"

СТС «БАЙКАЛ»

06.00	Х/ф "Волшебники из Бэй-верли Плейс"
06.55	М/с "Смешарики"
07.00	"Новости"
08.00,	16.30 Т/с "Папины дочки"
09.00,	13.30, 19.30, 00.00 "Детали"
09.30,	23.25, 01.00 "6 кадров"
13.00,	15.30 "Ералаш"
14.00	М/с "Каспер, который живёт под крышей"
14.30	М/с "Скуби Ду, где ты?"
15.00	М/с "Приключения Вуди и его друзей"
17.30	"Галилео"
18.30	"Даешь, молодежь!"
19.00,	21.00 Т/с "Светофор"
20.00	Т/с "Воронины"
21.30	Х/ф "Универсальный солдат"
00.30	Х/ф "Как я встретил вашу маму"
01.10	Х/ф "Красотка и замарашка"
02.55	Т/с "Ранетки"

девиц"
19.55 "Прямой эфир"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.00 Т/с "Пилот международных авиалиний"
00.50 "Верность подранка. Николай Губенко"
01.45 "Вести+"
02.05 "Профилактика"

КУЛЬТУРА

07.30 "Евроньюс"
11.00, 16.50, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.15, 02.50, 03.50 "Программа передач"
11.25 Х/ф "Иванов катер"
13.00 "Перестройка и интеллигенция"
13.40 Т. Зульфикаров. "Вечные истины"
14.10 "Открытое письмо"
14.20, 21.30 Д/с "Артефакты"
15.10 Спектакль "Записки Пиквикского клуба"
16.20 Д/ф "Мир русской усадьбы"
17.00 М/с "Сказки Андерсена"
17.25 Х/ф "Девочка и крокодил"
18.30, 02.55 Д/с "Дневник большого медведя"
19.00 Д/ф "Гай Юлий Цезарь"
19.05 Д/ф "Шуман. Клара. Брамс"
20.00 "Атланты. В поисках истины"
20.45 Д/ф "Мариэтта Шагинян. Влюбленная молния"
22.20 Х/ф "История Тома Джонса, найденыша"
23.15 Д/ф "Каркассонн. Грезы

одной крепости"
23.35 "Линия жизни"
00.50 Д/ф "Новые времена"
01.55 "I съезд народных депутатов СССР"
02.30 В. А. Моцарт. Симфония №29
03.25 "Великие романы XX века. Джуди Гарленд и Винсент Миннелли"

АРИГ УС

07.00 "Необъяснимо, но факт": чудеса и фокусы"
08.00, 09.00, 23.00, 00.30 "Восточный экспресс". Погода
08.35 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений. Погода
09.30, 18.30, 20.30 Т/с "Универ"
10.30 Т/с "Счастливы вместе"
11.40 М/с "Пингвины из Мадагаскара"
12.10 М/с "Как говорит Джинджер"
12.35, 19.30 "Восточный экспресс"
13.00 М/с "Том и Джерри-2"
13.25 М/с "Охотники за монстрами"
14.00, 19.00 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений
14.20, 19.20 М/ф
14.30 "Дом-2. Live"
16.15 Х/ф "Еще одна история о Золушке"
18.00, 20.00 Т/с "Интерны"
21.00 Х/ф "Свадебный переполох"
23.35 "Дом-2. Город любви"
01.00 Х/ф "Осмосис Джонс"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"
06.35, 12.45, 20.00, 23.30, 02.30 "Середина Земли"
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 "Новости дня"
07.35 "Большие деньги"
07.50, 21.25 "Городские истории"
08.00 "Про-новости"
08.35 Д/ф "Собачий патруль"
10.05 Т/с "Приключения секретных агентов"
10.40 Т/с "Виктория"
13.05 Х/ф "Залечь на дно в Брюгге"
15.00 "Звезды зажигают"
16.05 М/с "Трансформеры"
17.00 М/ф
17.30, 22.00 Т/с "Дольмен"
18.30 "Зоопарк: истории в деталях"
19.00 "Актуальное интервью"
20.25 Т/с "Тайный знак-2"
00.00 "Топ-модель по-американски"
03.00 Ночной канал на "Тивикоме"

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 Х/ф "Волшебники из Бэй-верли Плэйс"
06.55 М/с "Смешарики"
07.00 "Новости"
08.00, 16.30 Т/с "Папины дочки"
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 "Детали"
09.30 Х/ф "Универсальный солдат"
11.25, 23.30, 01.00 "6 кадров"

13.00, 15.30 "Ералаш"
14.00 М/с "Каспер, который живёт под крышей"
14.30 М/с "Скуби Ду, где ты?"
15.00 М/с "Приключения Вуди и его друзей"
17.30 "Галилео"
18.30 "Даешь, молодежь!"
19.00, 21.00 Т/с "Светофор"
20.00 Т/с "Воронины"
21.30 Х/ф "Дикость"
00.30 Х/ф "Как я встретил вашу маму"
01.10 Х/ф "Заходи на огонек"
02.55 Т/с "Ранетки"

НТВ

07.00 "НТВ утром"
09.30 "Кремлевские похороны"
10.30, 16.30, 19.30 "Обзор. "Чрезвычайное происшествие"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 "Сегодня"
11.20 Д/с "Победившие смерть"
11.55 "До суда"
13.00 "Суд присяжных"
14.30 Т/с "Супруги"
17.30 Т/с "Возвращение Мухтара"
20.30 Т/с "Расплата"
22.30 Т/с "Глухарь. Продолжение"
00.35 Т/с "Дело Крапивиных"
01.35 "Советские биографии"
02.35 "Квартирный вопрос"
03.35 "Один день. Новая версия"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30,

23.00 "Сейчас"
07.10 Д/с "Подводная одиссея команды Кусто"
07.55, 16.00, 19.00 "Место происшествия"
08.00 "Утро на 5"
10.25, 20.00 Д/с "Криминальные хроники"
11.30, 13.30 Х/ф "Адьютант его превосходительства"
17.00 "Открытая студия"
21.00 Т/с "Дальнобойщики"
23.30 Т/с "Тени исчезают в полдень"
02.35 Х/ф "Миллион лет до нашей эры"

ДТВ

09.00 М/ф
11.00 "Тысяча мелочей"
11.30, 00.00 "Угон"
12.00, 21.30 "Нарушители порядка"
12.30, 13.30 Х/ф "Заложник"
14.10 "Улетное видео по-русски"
14.30 Т/с "CSI: место преступления Лас-Вегас-10"
15.30 Т/с "Безмолвный свидетель-3"
16.00, 19.00, 23.30 "Дорожные войны"
16.30 Х/ф "2:22"
19.30 "Вне закона: преступление и наказание"
20.30 "Судебные страсти"
22.30 "Улетное видео"
00.30 Х/ф "Империя волков"
03.00 "Голые и смешные"

Четверг, 18

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "Доброе утро"
10.00, 13.00, 16.00 "Новости"
10.05 "Контрольная закупка"
10.40 "Жить здорово!"
11.45 "Федеральный судья"
12.50 "Женский журнал"
13.20 "Модный приговор"
14.20 "Детективы"
15.00 "Другие новости"
15.20 "Понять. Простить"
16.25 "Хочу знать" с Михаилом Ширвиндтом
17.00 Т/с "Обручальное кольцо"
18.00 "ЖЖХ"
19.00 "Новости с субтитрами"
19.15 Т/с "След"
19.55 "Давай поженимся!"
20.55 "Пусть говорят"
22.00 "Время"
22.30 Т/с "Дело было на Кубани"
23.30 "Человек и закон"
00.30 Т/с "Побег"
01.35 Х/ф "Любовники"
03.25 Х/ф "Ключ от всех дверей"

«РОССИЯ»

06.00 "Утро России"
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 "Вести-Бурятия. Утро"
10.05 "Толи"
10.25 "Буряад орон"
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 Вести
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 "Вести-Бурятия"
12.50 Т/с "Кулагин и партнеры"
14.00 Т/с "Тайны следствия"
15.50 Вести. Дежурная часть
16.05 Т/с "Ефросинья. Продолжение"
17.50 Т/с "Все к лучшему"

18.50 Т/с "Институт благородных девиц"
19.55 "Прямой эфир"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.00 Т/с "Пилот международных авиалиний"
23.50 "Исторический процесс"
01.25 "Я старым не буду. Драма Вампилова"
02.25 "Профилактика"

КУЛЬТУРА

07.30 "Евроньюс"
11.00, 16.50, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.15, 02.50, 03.50 "Программа передач"
11.25 Х/ф "Северный вариант"
12.45 Д/ф "Палех"
13.00 "Перестройка и интеллигенция"
13.40, 03.25 "Великие романы XX века. Луи Маль и Кэндис Берген"
14.10 "Открытое письмо"
14.20, 21.30 Д/с "Артефакты"
15.10 Спектакль "Записки Пиквикского клуба"
16.40 Д/ф "Уильям Гершель"
17.00 М/с "Сказки Андерсена"
17.25 М/ф "Исполнение желаний", "В некотором царстве", "Кот-рыболов"
18.30, 02.55 Д/с "Дневник большого медведя"
19.05 "Йо-йо Ма и друзья. Песни радости и мира"
20.20 Д/ф "Леся-украинка"
20.45 Д/ф "Незнакомый голос" Нины Кандинской"
22.20 Х/ф "История Тома Джонса, найденыша"
23.15, 02.35 Д/ф "Рерус. Медный город"
23.35 Андрей Смирнов. "Линия жизни"
00.50 Д/ф "А прошлое кажется сном"
02.00 "I съезд народных депутатов СССР"

АРИГ УС

07.00 "Необъяснимо, но факт": поиски инопланетного разума"
08.00, 00.30, 09.00, 23.00 "Восточный экспресс". Погода
08.35, 19.00 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений. Погода
09.30, 18.30, 20.30 Т/с "Универ"
10.30 Т/с "Счастливы вместе"
11.40 М/с "Пингвины из Мадагаскара"
12.10 М/с "Приключения Джимми-нейрона"
12.35, 19.30 "Восточный экспресс"
13.00 М/с "Том и Джерри-2"
13.25 М/с "Охотники за монстрами"
14.00 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений
14.20 М/ф
14.30 "Дом-2. Live"
16.00 Х/ф "Свадебный переполох"
18.00, 20.00 Т/с "Интерны"
19.20 "Точка зрения"
21.00 Х/ф "Блондинка в законе"
23.35 "Дом-2. Город любви"
01.00 Х/ф "Блондинка в законе-2"

ТИВИКОМ

06.30 "Зурхай"
06.35, 12.45, 20.00, 23.30, 02.30 "Середина Земли"
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 "Новости дня"
07.35 "Актуальное интервью"
08.00 "Про-новости"
08.25, 21.25 "Городские истории"
08.35 Д/ф "Культурный шок"
10.05 Т/с "Приключения секретных агентов"
10.40 Т/с "Виктория"
13.05 Х/ф "Еще раз про любовь"
15.00 "Звезды зажигают"
16.05 М/с "Трансформеры"

17.00 М/ф
17.30, 22.00 Т/с "Дольмен"
18.25 Д/ф "Знаменитые галереи мира"
19.00 "Радар-спорт"
20.25 Т/с "Тайный знак-2"
00.00 "Топ-модель по-американски"
03.00 Ночной канал на "Тивикоме"

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 Х/ф "Волшебники из Бэй-верли Плэйс"
06.55 М/с "Смешарики"
07.00 "Новости"
08.00, 16.30 Т/с "Папины дочки"
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 "Детали"
09.30, 23.05, 01.00 "6 кадров"
13.00, 15.30 "Ералаш"
14.00 М/с "Каспер, который живёт под крышей"
14.30 М/с "Скуби Ду, где ты?"
15.00 М/с "Приключения Вуди и его друзей"
17.30 "Галилео"
18.30 "Даешь, молодежь!"
19.00, 21.00 Т/с "Светофор"
20.00 Т/с "Воронины"
21.30 Х/ф "Во власти тигра"
00.30 Х/ф "Как я встретил вашу маму"
01.10 Х/ф "Высокие каблуки"

НТВ

07.00 "НТВ утром"
09.30 "Кремлевские похороны"
10.30, 16.30, 19.30 "Обзор. "Чрезвычайное происшествие"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 "Сегодня"
11.20 "В зоне особого риска"
11.55 "До суда"
13.00 "Суд присяжных"
14.30 Т/с "Супруги"
17.30 Т/с "Возвращение Мухтара"
20.30 Т/с "Расплата"

22.30 Т/с "Глухарь. Продолжение"
00.35 Т/с "Дело Крапивиных"
01.35 "Советские биографии"
02.35 "Дачный ответ"
03.35 "Один день. Новая версия"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "Сейчас"
07.10 Д/с "Подводная одиссея команды Кусто"
07.55, 16.00, 19.00 "Место происшествия"
08.00 "Утро на 5"
10.25, 20.00 Д/с "Криминальные хроники"
11.30, 13.30 "Суд времени"
15.00 "Момент истины"
17.00 "Открытая студия"
21.00 Т/с "Дальнобойщики"
23.30 Т/с "Тени исчезают в полдень"
02.25 Х/ф "Последний дюйм"

ДТВ

09.00 М/ф
11.00 "Тысяча мелочей"
11.30, 00.00 "Угон"
12.00, 21.30 "Нарушители порядка"
12.30 Х/ф "Это случилось в милиции"
14.20, 22.30, 03.30 "Улетное видео по-русски"
14.30 Т/с "CSI: место преступления Лас-Вегас-10"
15.30 Т/с "Безмолвный свидетель-3"
16.00, 19.00, 23.30 "Дорожные войны"
16.30 Х/ф "Империя волков"
19.30 "Вне закона: преступление и наказание"
20.30 "Судебные страсти"
00.30 Х/ф "Поводырь"
02.30 "Голые и смешные"

Пятница, 19

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "Доброе утро"
10.00, 13.00, 16.00 "Новости"
10.05 "Контрольная закупка"
10.40 "Жить здорово!"
11.45 "Федеральный судья"
12.50 "Женский журнал"
13.20 "Модный приговор"
14.20 "Детективы"
15.00 "Другие новости"
15.20 "Понять. Простить"
16.25 "Хочу знать" с Михаилом Ширвиндтом
16.55 Т/с "Обручальное кольцо"
17.55 "Жди меня"
19.00 "Новости с субтитрами"
19.20 "Поле чудес"
20.10 "Давай поженимся!"
21.00 "Пусть говорят"
22.00 "Время"

22.30 "Завтра все будет по-другому"
23.40 Х/ф "Сатисфакция"
02.40 Х/ф "Мужья"

«РОССИЯ»

06.00 "Утро России"
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 "Вести-Бурятия. Утро"
10.05 "Мусульмане"
10.15 "С новым домом!"
11.10 "О самом главном"
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 Вести
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 "Вести-Бурятия"
12.50 Т/с "Кулагин и партнеры"
14.00 "Мой серебряный шар"
15.50 Вести. Дежурная часть
16.05 Т/с "Ефросинья. Продолжение"
17.50 Т/с "Все к лучшему"
18.50 Т/с "Институт благородных девиц"

19.55 "Прямой эфир"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.00 "Измайловский парк". Юмористический концерт
23.25 "Август 91-го. Версии"
01.10 Х/ф "Эффект домино"
03.00 Х/ф "Путь войны"

КУЛЬТУРА

07.30 "Евроньюс"
11.00, 16.50, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.15, 02.50 "Программа передач"
11.25 "Лето Господне". Преображение"
11.50 Х/ф "Семья Зацепиных"
14.10 "Открытое письмо"
14.20 Д/с "Артефакты"
15.10 Спектакль "Игроки"
17.00 М/ф "Крокодил Гена", "Чебурашка", "Шапокляк", "Чебурашка идет в школу"
18.10 Х/ф "Звезды нашего двора"
18.30, 02.55 Д/с "Дневник большо-

го медведя"
19.05 "Апокриф"
19.45 "Танго сенсаций". Г. Кремер и друзья
20.45 Д/ф "Первая обитель Москвы. Новоспасский монастырь"
21.30 Балет "Лебединое озеро"
23.35 "Линия жизни"
00.50 Д/ф "Легко ли быть молодым?"
02.10 "I съезд народных депутатов СССР"

АРИГ УС

07.00 "Необъяснимо, но факт": бессоница"
08.00, 09.00 "Восточный экспресс". Погода
08.35 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений. Погода
09.30, 18.30 Т/с "Универ"
10.30 Т/с "Счастливы вместе"
11.40 М/с "Пингвины из Мадагаскара"

12.10 М/с "Приключения Джимми-нейрона"
12.35, 19.30 "Восточный экспресс"
13.00 М/с "Том и Джерри-2"
13.25 М/с "Охотники за монстрами"
14.00, 19.00 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений
14.20 "Точка зрения"
14.30 "Дом-2. Live"
16.05 Х/ф "Блондинка в законе"
18.00 Т/с "Интерны"
19.20 М/ф
20.00 "Битва экстрасенсов"
21.00 "Комеди-клуб"
22.00 "Comedi баттл"
23.00, 00.30 "Восточный экспресс". Афиша. Погода
23.30 "Дом-2. Город любви"
01.00 Х/ф "Ну очень страшно кино"

ТИВИКОМ

06.30 "Зурхай"

06.35, 12.45, 20.00, 01.10 "Середине Земли"
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 00.40, 03.30 "Новости дня"
07.35 "Радар-спорт"
08.00 "Про-новости"
08.25, 21.25 "Городские истории"
08.35 Д/ф "Тайны древности"
10.05 Т/с "Приключения секретных агентов"
10.40 Т/с "Виктория"
13.05 Х/ф "Танго на дворцовой площади"
14.30 "Города мира"
15.00 "Звезды зажигают"
16.05 М/с "Трансформеры"
17.00 М/ф
17.20 "Зоопарк: истории в деталях"
17.45 "Дольмен"
18.45 "Хит-парад интерьеров"

19.10 "Уроки безопасности"
20.30 Д/ф "Дорожные войны"
22.00 Х/ф "По семейным обстоятельствам"
01.30 "Топ-модель по-американски"

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 Х/ф "Волшебники из Бэй-верли Плэйс"
06.55 М/с "Смешарики"
07.00 "Новости"
08.00, 16.30 Т/с "Папины дочки"
09.00, 13.30, 19.30 "Детали"
09.30 Х/ф "Во власти тигра"
11.05 "6 кадров"
13.00, 15.30 "Ералаш"
14.00 М/с "Каспер, который живёт под крышей"
14.30 М/с "Весёлая Олимпиада"
Скуби"
15.00 М/с "Приключения Вуди и

его друзей"
17.30 "Галилео"
18.30, 22.50 "Даешь, молодежь!"
19.00 Т/с "Светофор"
20.00 Т/с "Воронины"
21.00 Х/ф "Сводные братья"
23.50 Х/ф "Он, я и его друзья"
01.50 Х/ф "Обмен телами"
03.55 Т/с "Ранетки"

НТВ

07.00 "НТВ утром"
09.30 "Кремлевские похороны"
10.30, 19.30 "Обзор. "Чрезвычайное происшествие"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "Сегодня"
11.20 "В зоне особого риска"
11.55 "До суда"
13.00 "Суд присяжных"
14.30 Т/с "Супруги"
17.30 Т/с "Возвращение Мухтара"
20.30 Т/с "Расплата"

22.30 Т/с "Глухарь. Продолжение"
00.20 Д/с "СССР. Крах империи"
01.35 "Чета Пиночетов"
02.15 Х/ф "Двенадцать обезьян"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 "Сейчас"
07.10 Д/с "Подводная одиссея команды Кусто"
07.55, 16.00, 19.00 "Место происшествия"
08.00 "Утро на 5"
10.25, 20.00 Д/с "Криминальные хроники"
11.30, 13.30 Т/с "Принцесса и нищий"
17.00 "Открытая студия"
21.00 Т/с "Дальнобойщики"
23.00 Т/с "Тени исчезают в полдень"
02.55 Х/ф "Виридиана"

ДТВ

09.00 М/ф
11.00 "Тысяча мелочей"
11.30, 00.00 "Угон"
12.00, 21.30 "Нарушители порядка"
12.30 Х/ф "Семь стариков и одна девушка"
14.10, 18.30, 22.30, 03.40 "Улетное видео по-русски"
14.30 Т/с "CSI: место преступления Лас-Вегас-10"
15.30 Т/с "Безмолвный свидетель-3"
16.00, 19.00, 23.30 "Дорожные войны"
16.30 Х/ф "Поводырь"
19.30 "Вне закона: преступление и наказание"
20.30 "Судебные страсти"
00.30 Х/ф "Порок на экспорт"
02.30 "Голые и смешные"

Суббота, 20

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.10 Х/ф "Сказ про то, как царь Петр арапа женил"
09.10 М/с "Чип и Дейл спешат на помощь", "Гуфи и его команда"
10.00 "Играй, гармонь любимая!"
10.40 "Слово пастыря"
11.15 "Смак"
12.00 "Нонна Мордюкова. Такой ее никто не знал"
13.15 Д/ф "Среда обитания"
14.15 "Приговор"
15.00 Д/ф "Свидетели"
16.00 "Человек и закон"
17.00 Х/ф "Любовь без правил"
19.00 "Кто хочет стать миллионером?"
20.00 Х/ф "Мальтийский крест"
22.00 "Время"
22.15 Х/ф "Человек-паук"
00.30 Х/ф "Что скрывает ложь"
02.50 Х/ф "Их собственная лига"

«РОССИЯ»

06.50 Х/ф "Одиноким предоставляется общежитие"
08.20 "Вся Россия"
08.35 "Сельское утро"
09.00, 12.00, 15.00, 21.00 Вести
09.10, 12.10, 15.20 "Вести-Бурятия"
09.20 "Военная программа"
09.50 "Субботник"
10.30 "Городок"
11.05 "On-line"
11.20 М/ф "Шэдитэ ханза"

11.30 "Здоровье нации"
11.35 "Времена и судьбы. Арон Шапиро"
11.45 "Телевизионная приемная"
12.20 Вести. Дежурная часть
12.50 "Честный детектив"
13.20, 15.30 Т/с "Каменская"
17.15 "Субботний вечер"
19.10 Х/ф "От сердца к сердцу"
21.35 Х/ф "Саями"
01.15 Х/ф "Пункт назначения"
03.05 Х/ф "Домашняя вечеринка"

КУЛЬТУРА

07.30 "Евроњьюс"
11.00, 02.50, 03.50 "Программа передач"
11.10 "Личное время". Лариса Лужина
11.40 Х/ф "Екатерина Воронина"
13.15 "Заметки натуралиста" с Александром Хабургаевым
13.40 Х/ф "Айболит-66"
15.15 "Больше, чем любовь"
15.55 Д/ф "Perpetuum mobile (Вечное движение)"
17.20 Х/ф "Чистое безумие"
19.00, 02.55 Д/ф "В погоне за белым оленем"
19.55 "Романтика ромansa"
20.50 Спектакль "Мишин юбилей"
23.15 "Линия жизни"
00.05 Х/ф "Асса"
02.35 Д/ф "Паленке. Руины города Майя"

АРИГ УС

08.00, 09.00 "Восточный экспресс". Погода

08.30 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений. Погода
08.50 М/ф
09.30 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений
09.50, 11.00 "Женская лига"
10.30, 19.30 "Великолепная пятёрка". Сезон 2010 - 2011 : школа №17 - школа №25. Погода
11.30 "Школа ремонта"
12.30 "Ешь и худей"
13.00 "Заработать легко"
14.00 "Comedi woman"
15.00 "Комеди-клуб"
16.00 "Экстрасенсы ведут расследование"
17.00 "Золотые"
19.00 Т/с "Универ"
20.00 Х/ф "Агент 007. Золотой глаз"
22.10 "Комеди-клуб". Лучшее. Погода
23.00 "Дом-2. Город любви"
00.00 "Дом-2. После заката". Погода
00.30 "Ху из ху"
01.00 Х/ф "Дом восковых фигур"

ТИВИКОМ

06.30 "Зурхай"
09.35, 12.30 "Середина Земли"
07.00, 09.00, 12.00 "Новости дня"
07.35 "Бон аппетит"
08.00 "Про-новости"
08.25, 22.50 "Городские истории"
08.30 М/ф
10.05 Х/ф "Не может быть"
13.00 Т/с "Тайный знак-2"
17.00 "10 самых"

17.30 "Pro-обзор"
18.00 "Utumata"
18.30 Т/с "Служба 21"
19.30 "Вкусно"
20.00 "Тайны древности"
21.00 Х/ф "Торнадо"
23.00 Ночной канал на "Тивикоме"

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 Т/с "Дюваль и Моретти"
08.00 М/ф "Маша больше не лентяйка"
08.20 М/с "Смешарики"
08.30, 16.00 "Детали"
09.00, 15.30 "Ералаш"
10.00 Т/с "Папины дочки"
11.00, 17.30 Т/с "Мосгорсмех"
12.00 Т/с "Воронины"
14.00 М/ф "Лило и Стич"
16.30 "Даешь, молодежь!"
17.00, 18.30 "6 кадров"
21.00 Х/ф "Чего хотят женщины"
23.25 Х/ф "Непристойное предложение"
01.40 Х/ф "Заходи на огонек"
03.25 Т/с "Ранетки"

НТВ

06.50 М/ф "Каникулы в Простоквашино"
07.05 Т/с "Криминальное видео"
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 "Сегодня"
09.20 Лотерея "Золотой ключ"
09.45 "Медицинские тайны"
10.20 "Внимание: розыск!" с Ириной Волк
11.20 "Живут же люди!"
11.55 "Кулинарный поединок" с Оскаром Кучерой

5 КАНАЛ

07.00 М/ф
09.25, 11.10 Т/с "Тени исчезают в полдень"
11.00, 19.30 "Сейчас"
20.00 Т/с "Пуля-дуря"
23.35 Д/с "Криминальные хроники"
00.00 Т/с "Рим"
02.10 Х/ф "Тень сомнения"

ДТВ

09.00 Х/ф "Девушка с гитарой"
11.00 "Тысяча мелочей"
11.30, 13.00 Х/ф "Кража"
14.30 Т/с "Даша Васильева-3"
16.30 "Самое смешное видео"
17.30, 19.30, 21.30 Х/ф "Д'Артаньян и три мушкетера"
23.00 "Улетное видео по-русски"
00.00 "Улетное видео"
01.00 "Улетное видео". Самые опасные профессии России"
02.00 "Голые и смешные"
03.00 "Брачное чтиво"
03.30 Т/с "Анатомия смерти"

Воскресенье, 21

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 "Новости"
07.10 Х/ф "Аты-баты, шли солдаты"
08.50 "Служу Отчизне!"
09.20 М/с "Черный плащ", "Гуфи и его команда"
10.10 "Здоровье"
11.15 "Непутевые заметки"
11.30 "Пока все дома"
12.25 "Фазенда"
13.15 "Удовольствие и боль"
14.15 "И примкнувший к ним Шепилов"
17.15 Х/ф "Легенда Зорро"
19.40 Концерт
22.00 "Время"
22.20 "Большая разница". Лучшее
23.25 "Yesterday live"
00.20 "Какие наши годы!"
01.40 Х/ф "Гордость и предубеждение"
03.55 Х/ф "Пегги Сью вышла замуж"

«РОССИЯ»

07.05 Х/ф "Родная кровь"
08.35 "Сам себе режиссер"
09.20 "Смехопанорама"
09.50 "Утренняя почта"
10.30 "Сто к одному"
11.20 "Вести-Бурятия". Неделя
12.00, 15.00, 21.00 Вести
12.10 "С новым домом!". Идеи для вас
12.25, 15.30 Т/с "Каменская"
15.20 "Вести-Бурятия"

16.45 "Смеяться разрешается"
18.55 Х/ф "Карусель"
21.35 Х/ф "Два билета в Венецию"
23.35 Х/ф "Гений"
02.50 Х/ф "Холостяк"

КУЛЬТУРА

07.30 "Евроњьюс"
11.00, 02.50, 03.50 "Программа передач"
11.10 "Обыкновенный концерт" с Эдуардом Эфиоровым
11.40 Х/ф "За двумя зайцами"
12.55 "Легенды мирового кино"
13.25 Х/ф "Прилетел марсианин в осеннюю ночь"
14.45 М/ф "Утенок, который не умел играть в футбол", "Как утенок-музыкант стал футболистом"
15.05, 02.55 Д/с "Великие природные явления"
16.00 "Сферы"
16.40 Д/ф "Четыре времени обновления"
17.20 "Юрий Авшаров. Вечер-посвящение"
18.00 Опера "Манон"
21.15 Х/ф "Магистраль"
22.45 "Александр Митта. Творческий вечер в Доме кино"
23.30 Х/ф "Год, когда мои родители поехали в отпуск"
01.10 Д/ф "Япония: история любви и ненависти"
02.10 "Герои блюза"

АРИГ УС

08.00 М/с "Эй, Арнольд!"
08.55 М/с "Как говорит Джинджер"
09.25 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений. Погода

09.35 М/ф
10.00 "Великолепная пятёрка". Сезон 2010 - 2011 Финал. Гимназия №14 - школа №17. Погода
11.00 "Точка зрения"
11.30 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений
11.45 "Скамейка"
12.00 "Суперинтуиция"
13.00 "А тебе слабо?"
14.00 "Золушка. Перезагрузка"
14.30, 19.30 Т/с "Универ"
15.00 Т/с "Интерны"
16.45 Х/ф "Агент 007. Золотой глаз"
20.00 Х/ф "Агент 007. Завтра не умрет никогда"
22.25 "Комеди-клуб". Лучшее. Погода
23.00 "Дом-2. Город любви"
00.00 "Дом-2. После заката". Погода
00.30 Х/ф "Крайние меры"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 00.25, 22.50 "Зурхай"
06.35, 10.20 "Вкусно"
07.05 Д/ф "Человек и время"
08.00, 22.50 "Городские истории"
08.10 М/ф
09.00 "Радар-спорт"
09.30 "Уроки безопасности"
09.50 "Хит-парад интерьеров"
10.50 Х/ф "Корона Российской империи"
13.20 Т/с "Невиновен"
16.50, 21.00 Х/ф "Торнадо"
18.30 Т/с "Служба 21"
19.40 "Ваше право"
20.00 Д/ф "Бандиты эпохи социализма"

23.00 Ночной канал на "Тивикоме"

СТС «БАЙКАЛ»

06.00 Т/с "Дюваль и Моретти"
08.00 М/ф "Маша и волшебное варенье", "Страшная история"
08.20 М/с "Смешарики"
08.30, 16.00 "Детали"
09.00 "Самый умный"
10.45 "Ералаш"
11.00 "Галилео"
12.00 "Снимите это немедленно"
13.00 Т/с "Светофор"
15.00 Т/с "Мосгорсмех"
16.30 "6 кадров"
19.30 Х/ф "Инспектор Гаджет"
21.00 Х/ф "Инспектор Гаджет-2"
22.40 Шоу "Уральских пельменей". "День смешного Валентина"
00.10 Х/ф "Безумный спецназ"
01.55 Х/ф "Изо всех сил"
03.45 Т/с "Ранетки"

НТВ

06.50 М/ф "Зима в Простоквашино"
07.05 Т/с "Криминальное видео"
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 "Сегодня"
09.20 "Русское лото"
09.45 "Их нравы"
10.25 "Едим дома"
11.20 "Первая передача"
11.55 Д/с "Собственная гордость"
13.00 "Дачный ответ"
14.20 Т/с "Алиби на двоих"
16.05 "Своя игра"
17.05 "Следствие вели"
18.05 "И снова здравствуйте!"
19.00, 20.20 Т/с "Гончие"
21.25 "Чистосердечное признание"
23.50 "НТВшники"

5 КАНАЛ

00.55 Х/ф "Бугимен-2"
02.50 "В зоне особого риска"
03.25 Х/ф "Ночной слушатель"
07.00 Д/с "Жизнь в Средневековье"
08.00 Д/с "Шанс на выживание"
09.00 М/ф "Приключения капитана Врунгеля"
09.10 Х/ф "Это было в разведке"
11.00, 19.30 "Сейчас"
11.10 Д/ф "Обезьяны: кому нынче жарко?"
12.00 Д/с "Прогулки с динозаврами"
13.25 Т/с "Дальнобойщики"
20.00 Т/с "Генеральская внучка"
00.00 Х/ф "Собор Парижской Богоматери"
02.20 Д/с "Криминальные хроники"
03.15 Х/ф "Разведчики"

ДТВ

09.00, 11.30 М/ф
09.10 Х/ф "Семь стариков и одна девушка"
11.00 "Тысяча мелочей"
11.40, 13.00 Х/ф "31 июня"
14.30 Т/с "Даша Васильева-3"
16.30 "Самое смешное видео"
17.30 Х/ф "Виват, гардемарины!"
20.20 Х/ф "Гардемарины-III"
22.30 "Улетное видео по-русски"
00.00 "Улетное видео"
01.00 "Улетное видео". Самые опасные профессии России"
02.00 "Голые и смешные"
03.00 "Брачное чтиво"
03.30 Т/с "Анатомия смерти"

Буряад арадай элитэ хүбүүд

ТҮРҮҮШЫН БУРЯАД ГЕНЕРАЛ УРЖИН ГАРМАЕВ

(Түгэсхэл. Эхинийн майн 12, 19, 26-ай, июнийн 2, 16, 30-най, июлийн 28-най, августын 4-эй дугаарнуудта).

«Мал гаралтын хоршоо» хоёр хэлтэстэй: нэгэнийн бухгалтерай, нүгөөдөн ажалай хэлтэс байхан юм. Хэлтэсэй дарга байхан намайе ехэ нургуулида ябахан хүн манда хэрэггүй гэж шалтаад, компаниинхид ажалхаамни болжуулаа нэн. Баһа Энхэ Тогтохо хоёр дарганар ажалһаа хаягдаба. Гансал бухгалтерай хэлтэсэй дарга Чжу обогтой залуу хитад хүниие тэрэ ажалдань үлөөһэн юм.

1945 ондо минии нуража байхан ехэ нургуулин гараһанһаа хойшо намда тогтоомол ажал олдоогүй нэн. 1950 ондо Хатан голой эхинэй Ламрим дасанһаа сааша байхан эжыгээ, дүүнэрээ минии асархаяа ошоһон хойно, Хайлаар хотын Аюулһаа хамгаалха газарһаа албан бэшг асаржа: «Энэ гэрые СССР-эй Улаан арми хурян абаба. Гурбан хоногой болзор соо гарагты» - гэжэ зандараад, хоёр нялха хүүгэдтэй намгандамни хандаһан байгаа. Хандасүрэн тэрэндэнэ зүрхуулхэ аргагүй, гэрһээ гараха баатай болоһон юм.

Минии хаяхад жэл болоод, арай гэжэ эжы, дүүнэрээ абаад ерэхэдэм, ехэ басагамни үндыжэ, хоёрһоо үнгэржэ, хүбүүмни найма һаратай байгаад нэн. Би ерээд, Хайлаар хотодоо ажалда орохо гэхэдэм, хаанашье ажалда намайе абахагүй байба. Хандасүрэн нүхэрни Улаан хэрээһэнэй эмнэлгэдэ сестрагаар, хажуугаарнь оршуулагшын ажал хэжэ, гэртэһинээ тэжээдэг байгаа бэлэй. Тэрэ намар би ангуушадые дахажэ, Үзэмшэнэй нутаг Унагын гол хүрэтэр тарбаганай агнуурида гаража, ганзага дүүрэн олзотой ерээб.

Иимэрхүү янзын түр зуурын ажал хэжэ байтарни, хадам эжы 1955 ондо Улаан-Баатарһаа бидэнэрые эрьхэхээ Хайлаар хото ерээ бэлэй. Тиигээд тэрэнэй бидэниие Монгол абаашахаяа дурадхаһадань, бидэ зүбшөөжэ, ябаха паспорт, виза бэлдэжэ эхилээбди. Гэхэтэй хамта, Хитадай засагай газарһаа Хандасүрэнэй түрэнэн эхын тэндэ байхан тула басаганайн хүүгэдтээ Монгол айлшалаад ерэхэдэ болоно, харин Дашинимын тишээ ошоһоной хэрэггүй гэжэ хойлохдонь, би аргагүйдэжэ үлөөд, Хандасүрэн гурбан хүүгэдтээ Улаан-Баатар ябаһан юм. Тэндээ намган, хүүгэдни Монгол уласай эрхэтэд боложо, намайе уриха аргатай болоо нэн. Намда урилга эльгээхэдэн, би хоёр жэлэй дараа 1957 ондо Улаан-Баатар ерэхэ, тэрэ дороо Монголой эрхэтэн боложо, тэндээ ажалда оробоб.

Түрүүн Уласын номой худалдаанай газарта карта хүтэлгшөөр, хүүлдэнэ «Ном шууданай» даргаар ажаллажа захалааб. Энэ ажални хадаа гададын уласуудһаа,

жэшээн, СССР болон бусад социалист гүрэнүүдһээ гадна, Япон, Голланди, Англи, Германи гэхэ мэтын гүрэнүүдһээ ном худалдан абаха, мүн монгол номуудые тэдэ гүрэнүүдтэ наймаалан эльгээхэ ажал юм нэн.

1963 ондо Уласай түб музейн һалбари - Богдо Хаанай музейдэ директорээр, хүүлдэнэ Монголой Урлалгын музейдэ тайлбарилгашаар орожо, 1983 ондо пенсидэ гаратараа ажаллааб. Энэ хугасаада «Торгон зураг» гэдэг бишыхан дэбтэр ном хэблүүлээб. Минии бэшэһэн «Бурханай талаархи» үгүүлэлгэнүүд СССР болон Германи уласай сэтгүүлдэ оршуулагдан хэблэгдэн юм. Мүн Японой Ниагата хотодохи япон-монголой найрамдалай бүлгэмһөө эрхилэн гаргадаг «Монголой уран зураашадай үзэсхэлэнгэй талаархи» гэхэн сэтгүүлдэ: «Монгол зурагай үүсхэл болоод хүгжэл», «Монгол зурагай хүгжэл ба түүнэй онсолиг» гэхэн минии хэдэн үгүүлэлгэнүүд 1994 ондо толилогдон юм.

1997 ондо «Угсаатан судалал» сэтгүүлдэ «Хатан суудал уулын домог» гэжэ үгүүлэлгэ толилогдоо нэн.

Би Дүрсэлхэ урлалгын музейдэ ажаллажа байхадаа, эртэ урдын таһаг байгуулжа, бурханай урлалга дүрсэнүүдэй нэрэнүүдые жагсаанта хэхэнээ гадна, түбэд нэрэтэй бурханай дүрсэнүүдые монгол нэрэтэй болгохо талаар оролдолго гарган, ажаллажа байгаа. Хожомой үедэ япон хэлэн дээрэ бэлдэхэгдэнэ дамжуулганууды Монголһоо Япон руу нэбтэрүүлдэг болоһондонь, би наһанай амаралтада гараһаншые наа, тэрэ дамжуулгын даргаар томилогдожо, нуури табилсанан болоно. 1988 оной хүүлһээ 1992 оной июнь нара болотор тэндээ ажаллаһан байнаб.

НАНАГДААГҮЙ УУЛЗАЛГА

Би 1967 ондо Москвагай М.Горькийн нэрэмжэтэ Литературна институтдай нэгэдэхэ курсые дүүргээд, нутагаа бусахадаа, түрэнэн дүү басаган хурьгэн хүбүүн хоёртоёо уулзаһаа Байгалай саанахи хизаарай түмэр харгын поезддоор урда зүг баряад ошожо ябабаб. Минии дүү Дарима бидэ хоёр эдир залуу наһан дундаа үншэржэ, эгзэн һайн эдээ хоолоороо хүндэлжэ гэжэ хадагалаад байдаг эхнэрэн урихан эжынгээ угтахаяа болиходо, орохо байха айл олдохтоёо болёо бэлэй. Минии дүү бидэ хоёрые арбан үхибүүтэй түрэнэн эжымини дүү - Дамбын Ухин (нагаса) гарыемнай ганзагада, хүлыемнай дүрөөдэ хүргөө юм. Ухин нагаса өөрөө улаан сурбашье наа, минии дүү Дарима бидэ хоёрые айл болгожо, түрэ найр хэхэн юм. Уржин Гармаев манай Ухин нагасада адли хүн байгаал даа. Японой дайнда хабаадалсанан тэрэ гансашье бидэндэ бэшэ, түрэл гаралнуудтаа, нутаг нугынгаа хүнүүдтэ туһалдаг, ороһон гараһан хүнүүдые ундалуулдаг, эдээ хоолоор хүндэлдэг бэлэй.

Армиин албанай урда тээ минии хонишон байхада, манай колхозой гүйгөөшэнүүдые хорижо, мори урилдаанда бэлдэдэг Бороов үбгэн байдаг нэн. Тиихэдэ Борой үбгэн намда үбгэн хүн шэгээр харагдадаг, ханагдадаг байгаа. Тиихэдэ би Борой үбгэнэй хоридог долоон гүйгөөшэнүүдые унаад, Харгатын набтаршаг аад, налуу хүтэл өөдэ гүйлгэдэг, хүтэлэй оройһоо нохойн ябадалаар гүйгөөшөөрөө буугша бэлэйб. Борой үбгэн тэрэ набтар налуу хүтэлэй харгыгаар гүйлгэнэн гүйгөөшынгөө харайсые хэмжэдэг нэн. Борой үбгэн гүйгөөш бүхэндөө обёос болон үбнэ багаханаар -

хэмжүүртэйгээр үгэдэг байгаа.

Нэгэтэ Борой үбгэнэйдэ түрмэ болон сүлэлгэнһөө табигдаад, манай нутагта байрлаһан зургаан эрэшүүл сугларбад. Тиихэдэ Сагаалган боложо байгаа гэшэл нэн ха. Би тэдэниие нюураарнь таниха, нэрэ обогуудын мэдэдэг байгаа. Тэдэнэр үхибүүнэй нударгын зэргэ томо банша шанаад, хатуу харые барижа нуухадаа, гэнтэ японоор болон хитадаар шулшаганалдашабад. Борой үбгэн бидэ хоёр япон хэлэ мэдэхгүй тула амаа ангайлгаад нуугаа бэлэйбди. Харин тэдэнэй хитадаар хөөрэлдэхэдэ, гүйгөөшэнүүдые хитад болон Үбэр-Монголд хорижо хоолойгоо тэжээдэг байһан Борой үбгэн нэгэн хоёр хитад үгөөр тэдэнтэй хөөрэлдөөгшэ нэн. «Шэнэхээн бандидууд» гэлсүүлдэг - тэдэнэр Квантунска армиин офицернүүд байһан тула япон хэлэ шудалһан, Уржин Гармаевай сэрэгтэ алба хэхэн юм.

Нэгэтэ манай колхозой түрүүлэгшэ: «Эдэ зургаан түрмэһөө табигдаад, юундэ эндэ сугларнаб, Борой үбгэн долоон гүйгөөшэнүүдые юундэ хориноб гэжэ мэдэнэ гүт?» - гэжэ асуугаад, хүнүүдэй харюусахагүйдэнэ: - Борой үбгэн эдэнэй хүн бүхэндэ юундэ гүйгөөшэнүүдые хориноб гэхэдэ, харанхы хүниие хэрэглэн, эдэ гүйгөөшэнүүдые унаад, хилэ дабажа, Шэнэхээнэ арилхад гэжэ. Манай колхоз гүйгөөшэгүй үлэхээл байнабди. Юрэдөө, эдэниие харууһалжа байха харуулшад хэрэгтэй болохонь ха», - гэжэ шог наада гаргажа хэлээд, Борой үбгэнэй газраа сугларагшадые энеэлгээ бэлэй.

Квантунска армиин тэдэ офицернүүд Уржин Гармаевай ехэ хүбүүндээ хэхэн ехэ түрэ найр бэлдэлсэхэн байна. Тиихэдэ Шэнэхээнэй бүхы буряадууд болон Уржин Гармаевай танилнууд булта сугларһан, эрын гурбан наадые үнгэргэхэн байгаа. Тэрэнэй сэрэгтэй албанда ябаһан эдэ офицернүүдтэ, мүн тэндэхи нутагайнгаа буряадуудта Уржин Гармаев хохасалгын ехэ найрые хурим түрөөрөө дашарамдууһан байжа болоо.

Эсэгэ Ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай урда тээ Уржин Гармаев японой түлөөлгөшэдтэй хамта Берлин ошожо, Гитлертэй фашист немецүүд СССР-эй баруун тээһээ хэдынэй үдэр, японой сэрэг зүүн тээһээнэ хэдынэй үдэр довтолон орохо тухай хэлсээ баталһан юм ха. Тээд Гитлер өөрынгөө гаргаһан зарлигые хэдэ дахин зорюута хубилгадаг байгаа. Гэбэшье, Гитлер СССР-тэ довтолон орохо гэһэн үдэр хоногоо хубилгаагүй байжа болоо. Тиихэдэ СССР-эй тагнуулшан Рихард Зорге Токиодо байгаа гүб даа. Магад, Уржин Гармаев Гитлертэй гаргаһан дайгаар СССР-тэ довтолон орохо гэһэн үдэр тухай Рихард Зорге долоон нюусаар дуулгаһан байжа болоо аалам. Уржин Гармаев СССР-эй нюуса тагнуулшан байһан боложо магадгүй. Ушар юуб гэхэдэ, Уржин Гармаевай ударидадаг сэрэгтэй дээрэнэ нэгэшые боомбо, ехэ үхэр буугай нэгэшые һомон унаагүй тухай Дашын Сэдэб (хурьгэнийн) өөрынгөө дурсалга соо бэшэнэ. «Тэһэрдэг бодосууды эмээлэйнгээ хойно тээһэн 300 хазар морид үдэр хүни илгангүй сэрэгдэ уятай хонодог байгаа. Удаадахи үдэрын тэдэ морид шэнэ моридоор нэлгэгдэдэг байһан тухай түрмэ болон сүлэлгэнһөө табигдаад, манай нутагта байрлаһан «Шэнэхээн бандидууд» хэлээгшэ нэн. Тэһэрдэг бодосууды ганзагалһан 300 сэрэгшэд Байгал

далайһаа эхилээд, Владивосток хүрэтэр зурыһан түмэр харгын хүүргэнүүдые нэгэ үдэр тэхэлхэ дайшалхы даабаритай байгаа. Тээд Уржин Гармаев тэрэ дайшалхы даабарияа зорюута хойшолуулжа, түрэ болон эрын гурбан найр эмхидхээд, хүүлээрнь хэдэн хоногой үнгэрхэлөөр, офицернүүдэ дууджа суглуулаад, түрэнэн нутаг тээшээ шэглэн ошожо, Улаан армида бээ тушаахыень дурадхаһан байна. Тиихэдэнэ тэдэнэр сэрэгэйнгээ ехэ жаншаниие гансаарыень орхёод бээ тушаахаяа, эхэ нутагаа бусахаяа асарһан байгаа ха. «Таанад, үтэр түргөөр ябагты, Улаантан таанадые алахагүй, түрмэ шорондо нуугаад, амиды үлэхэт. Би эндээ үлэхэ хэрэгтэйб», - гэжэ Уржин Гармаев хэлэхэн байгаа.

Тэдэ Шэнэхээн бандидууд Совет засагай үедэ нюуса олон юумэнүүдээ хэлэдэггүй нэн. Тиихэдэ үе сагай һайжарха тээшээ боложо байгааһые наа, үшөөл хатуу саг байһан гэжэ мэдэнэбди.

«Би нутагаа бусажа, яһаяа тэндэ хаяхамни» гэжэ атаман Семёновой тушаалгуулхадаа, мүн «Маанад мэтын зониие амиды орхижо, дайшалхы дүй дүршэлыемнай хэрэглээ наань, үлүү туһатай байха» - гэжэ Уржин Гармаевай тушаалгахадаа хэлэхэн тухай энэ дурсалгын ном соо бэшэгдэнхэй. Санжидмаа басагандань «Эсэгэнтэй 1947 ондо буудуулаа» гэхэн Дээдэ зургаанай мэдээсэл «1967 ондо Уржин Гармаев үбгэржэ, өөрынгөө үхэлөөр наһа бараа» гэжэ Манжа уласай тагнуулшан ябаһан Жамбал Цыденовэй гэртэхидтэнэ дуулгалга хоёр ондо ондоо удхатай тула, алиниинь зүб, алиниинь бурууб гэжэ ойлгохын аргагүй болоһоно.

Мүнөө би энэ дурсалгынгаа эхиндэ Байгалай саанахи хизаарай түмэр харгыгаар хайшаа поезддоор ошожо ябаһан тухайгаа бэшэжэ байһанаа үргэлжэлүүлһүүб даа.

Би вагон ресторанда орожо, эзэгүй сүлөө столый саана нуубаб. Минии станци Мирнэ хүрэтэр ошохо зам холо даа, харанхы хүни тэндэ хүрэхэ, «угтагы» гэжэ телеграмма сохёогүйдөө халаглан нуунаб. Официант хажуудамни ерэхэ, захилыем бэшэжэ абаад, үни удааншые болонгүй хоёрдохиие нэгэ аяга үзэм жэмэсэй шүүһэтэйгээр асаржа урдани табиба.

Минии яаралгүйгөөр захиһан захилаа эдөөлэн дүүргэжэ байхада, дунда зэргын нюргатай, туранхайшаг бээтэй, сэрэгэйнгээ хубсаһа үмдэнхэй подполковник хажуудамни ерэхэ мэндэшлээд, нууха зүбшөөл эрибэ. Би зүбшөөбэб.

Тэрэ подполковник минии эдөөлжэ байһан эдээ хоол хаража, хорогүхэнөөр энеэбхилээд:

- Оюутан гүш? - гэжэ нураба.

- Тиимэб. Оюутан байһыемни яагаад мэдэбэт?

- Захиһан захилааршни, хубсаһааршни холо хүрэтэр ошоно гүш?

- Станци Мирнэ. Тэндэ байдаг хурьгэн хүбүүн Оловянаһаа хилээмэ машинаар асаржа, солдадуудай столоводо, сэрэгтэй частиин эдээ хоолой зүйлнүүдые худалдадаг магазинда тараадаг юм. Дүү басагамни магазинда хүдэлдэг...

- Ойлгосотой. Би станци «Степётхси» часьтаа алба хэнэб. Мүнөө амаралтаар Хара далайда амараад, часьтаа бусажа ябанаб.

- Намган, гэр бүлэтнай...

- Намган үхи хүүгэдтээ баруун тээ байдаг, эхэ эсэгүндээ үлэнхэй. нургуулийн нуралсалай эхилхын урда тээ ерэхэ юм, - гээд, тэрэ подполковник минии садхалан тухайгаа хэлээшые наа, намда болон өөртөө эдихэ хоол, ууха архитайгаар захяад, намайе бодоод ябашуужаг гэжэ ханажа, энэ тэрэ юумэн тухай нурана. Официантын захилыень асархалаар:

- Хөөрэлдэжэ нууябди, хайшаа яарахабиди. Шинии, минии хүрэхэ ошохо станцинууд холо. Ши хүни, би үглөөгүүр хүрэхэ газартаа хүрэхэбди, гээд, тэрэ офицер хундаганууды архяар дүүргэжэ танилсаад, мүргэлдүүлһэнэй хүүлээр хүнтэрүүлээд, хөөрэлдөөмнай үргэлжэлбэ.

Тэрэ офицер Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай хүүлээр Ташкентдэ хотын сэрэгтэй училищида нураһанаа, Уржин Гармаевта заалгаһанаа хөөрөөд:

- Ши эндэхи буряад гүш? - гэжэ нураба.

- Тиимэб.

- Ши Уржин Гармаевые мэдэхэ, дуулаһан гүш?

- Дуулаһамби. Тээд хоёр нүдөөрөө хараагүйб.

Бидэнэй хөөрэлдөөн бүри һонин болобо. Би Уржин Гармаев тухай энэ тэрэ юумэ нуранаб.

- Мүнөө би Уржин Гармаевай түрэнэн тоонто нутагһаа холо бэшэ алба хэнэб. Тэрэ эндэ түрэнэн гэжэ мэдэхгүй байһамни, эндэхи буряадууд тэрэнэй эндэ түрэнэн тухай хэлээ нэн. Уржин Гармаев нарин үндэр бээтэй, хурса харасатай, үсөөн үгэтэй багша бэлэй.

- Улаан Армиин сэрэгтэ бээ тушаагаад, Квантунска армиин жанжан байһанайнгаа түлөө 1947 ондо буудуулаһан гэжэ дуулаһаб. Тэрэнэй гэртэхин, үхи хүүгэдын Үбэр-Монголдэ үлэнхэй юм. Тиихэдэ 1947 ондо буудуулангүй, танда багшалаа хадаа, амиды мэндэ ябаа байна.

Тэрэ подполковник Уржин Гармаев тухай ехэ юумэ мэдэхгүй байшаба. Үсөөн үгэтэй тэрэ курсантуудтай тон дүтэ харилсаагүй, түрэнэн нутаг ороноо нюудаг хүн байгаа гэшэл ха. Магад, нутагтань үлэнхэн түрэл гаралнуудтаа ханаагаа зобожо, амиды мэндээ дуулгадагүй байжа болоо. Манжа уласай тагнуулшан Цыденэй Жамбалай гэртэхидтэнэ дуулгаһан мэдээсэл вагон ресторана соо танилсажа хөөрэлдэхэн подполковнигой хөөрөөн хоёр мүргэлдэжэ, Уржин Гармаевай мэндэ ябаад, үндэр наһатай болоод, 1967 ондо өөрынгөө үхэлөөр үхэхэн болоно гэшэл ха. Тиимэһээ тэрэнэй хүүлшын намтар, үнэхөөр хэн байһаниинь хэндэшые мэдэгдэнгүй. Хэрбээ тэрэнэй Ташкент хото багта наһа бараһан байгаа наань, шарилынь (хүүрын) тэндэ байжа болоходоо магад. Тиихэдэ би сэрэгтэй офицернүүд хоёр жэл болоод лэ алба хэхэн газараа нэлгэдэг гэжэ ханаһан тула хаягын абаагүй нэм. Мүнөө тэрэ офицер үбгэржэ үтэлһэн гү, али бурхандаа үни ябанхай байхадаашые болохо. Гансал тэрэнэй нэрэ обог шарилынь хүүр дээрэ бэшээтэй байгаа аалам, хэн мэдэбэ.

Гарма-Доди ДАМБАЕВ.
«Байгал» сэтгүүлһээ абтаба.

СҮЛӨӨ САГ - СЭНТЭЙ САГ

РАСПИСАНИЕ ХУРАЛОВ
ИВОЛГИНСКОГО ДАЦАНА

"Начинайте с сегодняшнего дня практику десяти благих деяний не-замедлительно".

XII Пандито Хамбо лама Итигэлов.

Молебны проводятся в Иволгинском дацане ежедневно. 8, 15 и 30 дня по лунному календарю проводятся молебны "Отошо", "Ламчог Нинбо" и "Мандал Шива". Каждый понедельник и пятницу проходит обряд по ушедшим "Лного намше". На 29 день лунного месяца проходит хурал "Арбан Хангал", посвященный десяти Защитникам Учения.

Приглашаем всех желающих принять участие в молебнах.

СОГЧЕН ДУГАН

Чт. 11 августа (13) - Табан Харюулга. Начало в 9:00.
Пт. 12 августа (14) - Пуга намши (за ушедших). Начало в 9:00.
Сб. 13 августа (15) - Ламчиг Нинбо. Начало в 9:00.
Сб. 13 августа (15) - Дэважэн. Начало в 13:00.
Вс. 14 августа (16) - Алтан гэрэл. Начало в 9:00.
Пн. 15 августа (17) - Пуга намши (за ушедших). Начало в 9:00.
Вт. 16 августа (18) - Сундуй. Начало в 9:00.
Ср. 17 августа (19) - Сагаан Үбгэн (за домашний скот). Начало в 9:00.
Ср. 17 августа (19) - Лусад (почитание хозяйина воды). Начало в 11:00.
Чт. 18 августа (20) - Доржо Жодбо. Начало в 9:00.
Пт. 19 августа (20) - Пуга намши (за ушедших). Начало в 9:00.
Сб. 20 августа (21) - Зүгдэр Намжилма (молебен, посвященный богине долголетия, спасающей от преждевременной смерти). Начало в 9:00.
Вс. 21 августа (22) - Цэдо (за долголетие). Начало в 9:00.
Вс. 21 августа (22) - Намсарай (за финансовое благополучие). Начало в 11:00.

САХЮУСАН СҮМЭ

Ежедневно с 8:00 в Сахюусан дугане проводится служба "Балдан Лхамо ба Жамсаран Сахюусан".

ЖУД ДУГАН

Ежедневно проводятся службы: «Ямандага». Начало в 9:00.
«Табан харюулга» (Сагаан Шухэртэ, Хамчу Нагво, Дорже Намжом, Шераб Нимбу, Ногоон ба Сагаан Дара Эхэ) на бурятском языке. Начало в 14:00.
12 августа - Сандуйва Жажуд. Начало в 9:00.
14 августа - Ямандага, Чойжол сахюусан. Начало в 9:00.
16 августа - Банзарагша (для детей). Начало в 9:00 и 14:00.
17 августа - Дэмчог идан. Начало в 9:00.
19 августа - Сандуйва Жажуд. Начало в 9:00.
21 августа - Ямандага, Лхамо сахюусан. Начало в 9:00.
«Лусанда тахиха үдэрнүүд»: 13, 29 августа. Начало в 11:00. (молоко белой козы или красной коровы).

ГУНРИГ ДУГАН

Ежедневно проводится служба "Гунриг хурал". Начало в 10:30. (в Дари Эхын Сүмэ).
Гунригай Погго намши – служба за ушедших. Основной целью её проведения является помощь ушедшему в достижении чистых измерений Будд или же обретение им благоприятного рождения.

ЧОЙРА ДУГАН

Ежедневно проводится служба, посвященная Защитникам Учения Гомбо и Гонгор Сахюусанам. Начало в 9:00.
С понедельника по субботу проводится хурал на бурятском языке: "Табан харюулга" (Сагаан Шухэртэ, Хамчу Нагбо, Доржо Намжом, Шэрнин, Ногоон ба Сагаан Дара Эхэ). Начало в 14:00.
Можно заказывать обряд: "Шэрнин Дуйдод", "Мандал Шива".

МААНИИН ДУГАН

Ежедневно Доржо Жодбо, Санжад Монлам. Начало в 11:00 ч.
11 августа - Гомбо Сахюусан, Дорма Часум. Начало в 18:00.
12 августа - Нюнэй хурал (Арьяа Баалын маани). Начало в 9:00.
12 августа - Ритуал подношения 108 Зула. Начало в 19:00.
13 августа - Нюнэй хурал (Арьяа Баалын маани). Начало в 9:00.
14 августа - Нюнэй хурал (Арьяа Баалын маани). Начало в 5:00.
15 августа - Юрөөл. Начало в 14:00.
16 августа - Найман Гэгээн, Даши Зэгбэ. Начало в 14:00.
17 августа - Юрөөл. Начало в 14:00.
18 августа - Юрөөл. Начало в 14:00.
19 августа - Зургаан юрөөл. Начало в 14:00.
20 августа - Табан харюулга (Сагаан Шухэртэ, Хамчу нагбо, Доржо Намжом, Шэрнин, Ногоон ба Сагаан Дара Эхэ). Начало в 14:00.
21 августа - Алтан Гэрэл. Начало в 14:00.
Ежемесячно в Мааниин дугане Иволгинского дацана проводится ретрит Арьяа Баалын маани (Нюнэй хурал).

ЭТИГЭЛЭЙ ХАМБЫН ОРДОН

Ежедневно проводится "Шалши Сахюусан". Начало в 8:00.

ДАРА ЭХЫН СҮМЭ

Ежедневно проводится служба "21 Дара Эхэ". Начало в 9:00.
Практика Зеленой Тары помогает преодолеть страх и беспокойство; почитающие ее также верят, что она способна исполнять желания, устранять все виды страдания и приносить счастье.
Тел. горячей линии: 8-800-100-3-108.

“ЭХЭНЭРЭЙ ТАЙБАН СЭДЬХЭЛ -
ГАЛ ГУЛАМТЫН БАДАРЛ”

Буряад Республикын габыята багша, Рос-
сийн Федерацийн гэгээрэлэй отличник, «Уран
Дүшэ» нэгэдэлэй гэгшүүн Роза Баировна Намжи-
лова уянгата шүлэгүүдээрээ олондо мэдээжэ бо-
лонхой. Ирагуу мүнүүдэнь «Ажалай тугта»,
«Буряад үнэндэ» гаражал байдаг. Шэлэгдэмэл
шүлэгүүдэнь «Сэгнэнэб шамаяа, нахюунам» ном
боложо хэблүүлэгдэнхэй. Энэ ирагуу найруулаг-
шымнай үшөө нэгэ һонирхол гэхэдэ, шатар юм.
Өөрөө наадахааа гадна, олон бэрхэ шатаршадые
хургаһан габыятай.

Буряадаймнай шатаршад Роза Намжиловагай
монгол хүгжэмшэн Б. Цэвээнсүрэнтэй зохёһон
дууе гимн болгожо абанхай:

НАНАЙ
ЖАРГАЛ

*Бутыд, Максим Молоновтон
нүхэдэйгөө тэбхэр ойдо
дашарамдуулан зориулнаб.*

Эрын дээдэ эрдэ
энхэрүүлжэ ябахадаа,
Эхэнэрэй досоо баясангүй яахаб.
Заяаһан үринэрэйн
ашые харахадаа,
Жаргалай захые
сэгнэнгүй яахаб.
Эхэнэрэй тайбан сэдхэл -
гал гуламтын бадарал,
Эрын тэмсэлтэ хүлдтэй
тайбан сэдхэлэй
тэмсэлтэ хүлдтэй
Тэнсээ болгоһон,
тэбхэр үшөө хэл
Панагдаа үзэжэ гаргал.
Захагүй дэжэ
досоогоо багтааһан хэл
Зай саг хоёрые
шобто шэртэжэ шадахал.
Сахилгаан абарине
ургалжа үрдидэг эхэнэр
Жаргалай захааа
сохом хүртэжэ баясахал.
Тоног эмсэгтэ
эмээлтэ хазаартын үбсүүндэ
Тайбан зантай эхэнэрын
толгойгоо табиһан лэ байха.
Байгал далайн аршаанһаа
һаруул нүдэдтэ бухаад,
Баярай охиндо һогтоод
үгүүлһэн лэ байха:
- Ханил гансамни,
хайраар халин байхадаа,
Парбай намдаа хэзээшье,
алтан одые гамнангүй,
Шуурга халхинай эбхэржэ,
шадал тэнхээм туршахадань,
Шармай ханидаа хэзээшье,
хүдэр хүшөө гамнангүй!
Хорбоо юртэмсые
сээжэдэ багтааһан сэдхэл
Хара сагаанай
хилые нэбтэ соо харахал.
Хизааргүй хайрын
элшэ соо умбуулха эрэ
Хэшгэ буянай далгые ходо
алдангүй барихал.
Уярмар жэгтэй
урихан эхэнэртэй
Хубияа эдлэхэдэ
урихан шарайһаан
Ульһа залинь дэбэрхэл эрын.
Омог харасаһаань,
сэдхэлэйн дулаанһаа
һаргаад,
Ордоһо онгонь оболзон,
хүгжэм дуулахал хүбшэргэйн.
Домог түүхэ
бодото байдал хоёрые
Долоон үнгэтэ
Полонгын торгоной
хайханаар холбодог хаа,
Эхэ оронойгоо тугые,
эгээл нангин һүлдэнь
Эсэгэ хаан Чингистэл
эрэлхэг эрдэ найдуулдаг хаа,
Сохом эндхэнэ
шуһанай сохидол шангаржа,
Салгидахал хэшгэ буюмнай
сагай һуудалай тэгшэһээ.
Булта зоной
һүлдэтэ одод һэргэжэ,
Баясахал Орон тэнгэрийнэй
энхэ тайбан байдалһаа.

НЭГЭЛ ДАХИН

Балшар наһам яахадаа
- Баяргайш! - гэжэ хэлэнгүй,
Мултаран ошобош хойшогүй,
Минһэрэлшье орхингүй?
Шалбааг соогуур умбахым,
Шабараар хэрэм тогтоохым,
Гэнэхэн хүүхэнэй гэзэгые
Гэнтэ байтарынь угзархым,
Амтата хужартал ханьем,
Атаархама согтой наһьем,
Эжымни дулаахан харасые
Энэ байтарынь эрьюулыш:
Арбан наһьем
Абаһаан мандаа,
Алтан эрьюулышым
Орлоһон дуулаа,
Хүл наһам яахадаа.
Эгээл үрүүлшье гээ дурые
Эдлээд үзэхэб юрэдөө,
Шүүдэрээр мэлмэрһэн нүдэд соо
Шунгаад абахаб зоригтоо.
Хайрын хүгжэм нэгэл дахин,
Ханханадаг нэгэл дахин,
Хилгааһан дээрэ нэгэл дахин,
Харбан зүрхые нэгэл дахин,
Хүнэй наһан нэгэл дахин,
Парбайгадаг нэгэл дахин,
Шамда, намда нэгэл дахин,
Шамарламаар нэгэл дахин -
Тиньмын тула балшар наһам
Тогтон заахашье байгыш,
Эгээл холодон ошоо хаа,
Эрьсээд үтэр ерыш!

СЭДЬХЭЛЭЙ
ХҮЛГӨӨН

Түрэнһэн нютаг хайхан,
хүгжэм түрэмөөр досоо.
Тэнгэрийншье хүбөөгэй
саанаһаа үнөөхил
үлгэрэй орон.
Хэн хэмжэхэб,
зүрхэ сэдхэлэй хүлгөөе
үрлөөд байхадань,
Хэлэмээр бэшэл, наһал бодолоо
хурдан гэгшээр
гүйлгөөш хаа.
Паналдаа этигэжэ,
хүсэл бодолоороо
эрмэлзээл хаа,
Парбайһан баригдажа,
сэдхэлдэ наран бадардаг юм.
Нүхэдтөө түшэжэ,
ээмээ нэгэдэн
дабшаал хаа,
Найман наран
долоон доройтолые
дарадаг юм.
Хуби заяанай һуудал байдалые
эдлэжэ ябахада -
Пэшхэлэй сэбэрын,
үнэнь сэхэнь
түрүүлдэг найдал.
Нэгые хэлээд,
нүгөөшэнь болгоод,
ондооо ханабал,
Номин болоод хатарааш хада,
түрэхэгүй хүндэлэл.
Амтата хоолые
аманда асарһан гал заяашадаа
Арсаха аалши,
дээжыень амсуулхаа
үглөөни үглөөдэ?
Хизааргүй дуранай
элшэ соо умбуулһан
хайрата эжыгээ

Панангүй байхаалши,
Мандал Шиивада
табаг табихадаа?
Хүнгэн бэшэ, хүндэ,
хуби заяанай
харгые гаталха -
Хани нүхэдтээ халсахааш,
эсэстэй ха юм хүнэй наһан,
Халуун зунай араһаа
намар һэшхэлгүй бултайха -
Хахуули хаяхагүйш золигто,
залиаа буурадаг ха юм наран.
Наранай элшын һулархада,
ульһаа алдаһан набшаһан
Ниидээд, эрьсэлдээд,
яажашье яахадаа
- Хүнэн унадаг,
осоотой наһанай хатарые
талһан элбөгтэй
хатараашье хаа,
Тоонтошһи харин
шье болоо хааш, тододог.
Эдэрхэ сагай
эхиндэ ушардаг
Дурамнай мүнхэрэг
далита шубуундал
үндэрһөө сухарингүй,
Түшэглэхэ үринэртээ
амидын жаргалые
эдлэжэ ябахада,
Дайдамнай долгиллог
Байгал далайдал
шэргэхээ мэдэнгүй.
Байгалнай нэгэн -
зай хизааргүй замби дээрэ
Бурханай бариһан
домбо халыаа
булаг аршаан.
Наһамнай нэгэн-
залита юртэмсын
нюржан дээрэ
Наян Наваһаа
наманшалан дүхөөһэн
нүдэ һаргаама алтан.

ЭРХҮҮДЭЙ -
БЭРХҮҮДЭЙ

- Харыш даа, эжымни,
Хоёр харахан нүдөөрөө:
Дандаа үндэр сэгнэлтэ
Дэбтэр соомни бэшээтэй.
Хүндэ гэгшын бодолгые
Памар мэтэ сэмэнэлби.
Хүбүүнши угаа бэрхэл даа -
Хайраа, эжым, хүртөөгыш,
Долоон байһан зүрхэндэм
Дулаан дураа заяагыш.
Тоо бодолгодо бэрхэхэн
Түмэн хүбүүн толгойгоо
Уяран байһан эжынгээ
Үбсүүндэнь нэгүүлнэ,
Хайраар халиһан зүрхыень
Пабандатарнь хүлгөөнэ.
- Шагныш даа, абамни,
Шамбай хүдэр хүбүүгээ:
Шүрмэхэ худаһаа тэниилгээд,
Штангын хажууда ошоходоо,
Хүндэ гэгшын хэмжүүрые
Хүбэн мэтээр үргэнэлби.
Баабайн хүбүүн баатар даа,
Балсангьем бажуугыш,
Булад мэтэ хүсыем
Балта хадуртай жэшүүлыш!
Порилгодо бэрхэхэн
Хүдэр бэстэй Шагдарнай
Омогорхон байһан абынгаа
Омог баяр нэмээнэ.
Энээхилһэн харасаһаань
Эдэхил одоо хүртэнэ.

А.БАТОМУНКУЕВАЙ фото

XVII ЖАРНАЙ САГААГШАН ТУУЛАЙ ЖЭЛ

ЗУНАЙ ҺҮҮЛШЫН ҮЛҮҮ
ХҮХЭГШЭН ХОНИН ҺАРА

Буряад литэ	17ХЭ	18ДХЭ	19	20	20	21	22
Европын литэ	15	16	17	18	19	20	21
Гараг	ДАБАА	МЯГМАР	ҺАГБА	ПҮРБЭ	БААСАН	БИМБА	НИМА
Нэрэ	ҺАРА	МАРС	МЕРКУРИ	ЮПИТЕР	СОЛБОН	САТУРН	НАРАН
Үдэр	ПОНЕД.	ВТОРНИК	СРЕДА	ЧЕТВЕРГ	ПЯТНИЦА	СУББОТО	ВОСКР.
Үнгэ	хара	харагшан	хүхэ	хүхэгшэн	улаан	улаагшан	шара
Үдэр	Бар	Туулай	Луу	Могой	Морин	Хонин	Бишэн
Мэнгэ	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан
һуудал	модон	хиц	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан

Гарагай 2-го зунай һуулшын үлүү хүхэгшэн Хонин нарын августын 15 (хуушанай 17).

Хара Бар, 5 шара мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр (ХЭ).

Бурхан, тэнгэри, лусууд тахиха, бурхан шүтээн, орон гэрээ арамнайла, лама болохо, хэшэг даллага абаха, сан тахиха, дасан хийд бодхохо, нэргээхэ, ном номлохо, замда мур гаргаха, эм найруулха, модо тариха, бэри буулгаха, хурим хэхэ, гэр байшан бариха, хубсаһа эсхэхэ, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, һэеы гэр тахихада хайн. Наймаа хэхэ, модо отолхо, эхилжэ ном соносохо, холын замда ябаха, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юумэ үгэхэ, шарил шатааха, түрэл садан болохо, нохой абахада муу.

Хүнэй үһэ абал, шэг шарай муудаха.

Гарагай 3-да августын 16 (хуушанай 18).

Харагшан Туулай, 4 ногоон мэнгын, хийдэ һуудалтай үдэр. Дашниматай (амгалан байдалай, зол жаргалай) үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Бурханда зальбарха, 8 лусууд тахиха, тахилда үгэлгэ үгэхэ, хүн, мал ханаха, тарни уншаха, харюулга хэхэ, эм найруулха, буянай үйлэ бүтээхэ, хүрэнгэ тахиха, эх хүндэ бараалхаха, ном заалгаха, шэнэ ноёниие тахиха, худалдаа хэхэ, дайсаниие дараха, захиран тушааха ажалда хайн. Замда гараха, бэрийн үйлэнүүдые бэлүүлхэ, гэр байшан бариха, түрэл садан болохо, һубаг татаха, сэргэ хүдэлгэхэ, нүүдэл хэхэ, тээрмэ бодхохо, шууяа гаргаха сээртэй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, эд зөөри үригдэхэ, үхэр мал гарзалха.

Гарагай 4-дэ августын 17 (хуушанай 19).

Хүхэ Луу, 3 хүхэ мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурханда зальбарха, лусууд тахиха, «Чавдор», «Уһан балин», «Лудор», «Лусын балин» үргэхэ, дасан шүтээн бодхохо, бэшэг зурхай зураха, дуган хийдэй тахил заһаха, ураг садан болохо, худалдаа хэхэ, өөрын амидаралда туһатай ажал хэхэ, эх хүндэ бараалхаха, эм найруулха, залаха, тоосоо хэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, үзэл үзэхэ, замда ябахада хайн. Газар һэндэхэ, харюулга хэхэ, модо отолхо, һубаг татаха, бэри буулгаха, мал худалдаха, онгосо, хала, модон тээрмэ урлаха, хүүргэ бариха, ханаха, төөнэхэ үйлэнүүдые тэбшэгты.

Хүнэй үһэ абал, хайн нүхэртэй ханилха.

Гарагай 5-да августын 18 (хуушанай 20).

Хүхэгшэн Могой, 2 хара мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр.

Бэшэг зурхай зураха, санаар олгохо, дасан шүтээн бодхохо, эрдэмдэ һураха, ном соносохо, номлохо, хэблэхэ, номын хурал байгуулха, эм най-

руулха, модо тариха, бэри буулгаха, түрэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, нүүдэл хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, зээлээр абаха, тангариг үгэхэ, һаад тодхор дараха, харюулга хэхэдэ хайн. Байшан гэрэй һуури тахиха, угаал хэхэ, модо отолхо, худалдаа хэхэ, заргалдаха, замда ябахые хориглоно.

Хүнэй үһэ абаа һаа, үлэсхэлэн байдал оршохо, эдэг хоол дуталдаха.

Гарагай 6-да августын 19 (хуушанай 20-ной үдэр дабхасана).

Улаан Морин, 1 сагаан мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр.

Бурхан, лусуудта зальбарха, тахиха, угаал үйлэдэхэ, лама болохо, эм найруулха, эрдэмдэ һураха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ, тангариг үгэхэ, модо отолхоодо хайн. Нялхые хүлдэ оруулха, газаашань ябуулха, сэргэ хүдэлгэхэ, замда ябаха, байра бууса түбхинүүлхэ, мори худалдаха, нэхэхэ, нүүдэл хэхэдэ таарамжагүй.

Хүнэй үһэ абал, үлэсхэлэн байдал оршохо, эдэг хоол дуталдаха.

Гарагай 7-до августын 20 (хуушанай 21).

Улаагшан Хонин, 9 улаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, хэшэг даллага абхуулха, огторгойн үүдэ сахиха, гүрэм заһал хүүлэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, эх хүнтэй уулзаха, замда ябаха, хонинһоо ашаг шэмэ абаха, ажалшаниие абаха, мал газаашань гаргаха, хурим найр хэхэ, худаг малтаха, модо һуулгахада хайн. Хүн, мал ханаха, төөнэхэ, эм найруулха, сэргэ хүдэлгэхэ, үбшэн эмнэжэ эхилхэ, дасан дуганай һуури тахиха, гэр бүрихэ, нүүхэ, худалдаа хэхэ, нохой абахада бүтэмжгүй, бэри буулгажа, хүргэ оруулжа болохогүй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 1-дэ августын 21 (хуушанай 22).

Шара Бишэн, 8 сагаан мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарал үйлэдэхэ, сан табюулха, хангал тахюулха, һахюуһанда үгэлгэ үгэхэ, бурхан, лусууд тахиха, зурхай зураха, лама болохо, харюулга хэхэ, түмэрөөр урлаха, урлаха ухаанда һуралсаха, эм найруулха, адууһа мал һургахада хайн. Гэрэй һуури тахиха, шэнэ гэр бариха, хүн, мал һамнаха, ханаха, төөнэхэ, шэнэ дэгэл эсхэхэ, замда гараха, бэри буулгаха, эх гол гаталха, заһаа бариха, тангариг үгэхэ, хүүргэ бариха, һубаг татаха, дайсаниие номгодхохо, хүншүү гаргахада харша.

Хүнэй үһэ абал, эдэг хоол, ундан элбэгжэхэ.

Владимир БЫРЕНОВ

ОБООГОЙ
АРШААН

Огторгой, замбуулин газар –дэлхэйтээ Бурханай үршөөлтэ оһороор бэшэ, Харагдаагүй утаһаар холбоотой гэгшэ. Олон тоото эмтэ, домто аршаануудай Арюун умданы баһал дээдэ, доодын Шэдитэ уһаар охитой гэгшэ. Талабар Таһархайн зүүн урдаханань, Обоогой аршаан обойһоор харагданал. Ойронь ори гансахан сагаан хуһахан Дуулим жабарта намаагаараа даллалал. Зүрхэнэй сохилһон мэтэ зүһэтэ сэсэгынэ, Дүтэлхэдэ аршаан булагта харагдана амилһандал. Уухада иимэ зөөлэн амтата аршаангаа, Хоймор зон хээзэнһээ магтанал. Үбэлэй хүйтэндэ сээсэгтээ ошотожо байһан, Аршаангууды нүхэд хаана хараа бэлэйт? Обоогой аршаанай арюун сэбэртэнь Олбоого дэлгээжэ, маанидажа байял. Эльбэһээр досоошни Ондоохон эльбэтэй хүнэй эм домой шэдээр. Зөөлэнһөө зөөлэн аршаангынэ бэээр, Зүрхэ, дотор жэгнэхээр заһадаг. Үшөө дахин һанаа хубаан хэлэхэдэ, Обоогой аршаанда ерэхэдэ бидэ, Холоһоо доро хүгэдэн дохиһоор, Хээздэшье бү мартаг, аша туһынэ магтая!

ТУРАНАЙ
АРШААН
ЗӨӨЛЭН ДАА

(Дуун)

Дабаанай аманда бурьялжа байһан Аршаамнай, Дурандаа бэшэ бултанай анхарал татуулдаг. Түнхэн Хангайн олон янзын булагуудай, Зүрхэнэй худаһадтал холбоотойгоо мэдүүлдэг. Дабталга: Арадаа бэеы жэгнэхэ Туранай зөөлэн аршаангы, Алагад гарангүй зогсожо, тэндэнь хүртөөрэйт. Үргэл, мүргэлөө алдангүй ябаарайт.

Тамхяа нэрээд, тамхи баряшатаяа, Тугайнь юһэн һулдынэ юһэн эрдэнээр хэшэгтэйнэ, Будда Багша Бурхан Баабайтаяа, Түрэлтэ Чингис үндэр хаантаяа, Буян дэлгэр орон Хангайдаа, Үнэн сэхээ мүнөөш үзүүлбэт. Дабталга.

Учредители: Президент, Народный Хурал, Правительство Республики Бурятия

Ген.директор-гл. редактор - Э.Д.ДАГБАЕВ

Редактор - Г.Х.ДАШЕЕВА

Редакционная коллегия:

И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В.Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С.Коренев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), Т.В.Самбялова (зам.ген.директора-гл.редактора), Л.Г.Будаев (зам.гендиректора), С.Б.Байминова (бильдиредатор), Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.

АДРЕС:

670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн». Учредитель - Правительство Республики Бурятия

Подписной индекс 73877 Газета зарегистрирована ФГУ «Восточно-Сибирское межрегиональное территориальное управление». Регистрационный №Б0079 e-mail: unep@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография» тиражом 4000 экз. Объем 4 п.л. Заказ №1204. 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 10.08.2011 в 16.00. Общий тираж изданий ИД «Буряад үнэн» - 17500 экз. Цена свободная.

ТЕЛЕФОНЫ: 21-54-54 - приемная, 21-68-08 - первый замгендиректора, 21-64-36 - редактор, 21-60-21 - бильдиредатор, 21-66-76 - компьютерный центр, 21-54-93 - отдел культуры и истории, 21-54-93 - отдел молодежи, 21-23-67 - бухгалтерия, 21-54-93 - отдел социальных проблем, 21-63-86 - отдел экономики и политики, 21-55-97 - издательский отдел, 21-54-93 - редакция журнала «Одон», 21-50-52 - подписка и распространение.

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж), Тел.: 21-62-62, тел./факс: 21-54-54

Буряадаар хэлэжэ нурая

ВТОРОЕ ЗАНЯТИЕ

ПРОИЗНЕСИТЕ СЛОВА НА РУССКОМ И БУРЯТСКОМ ЯЗЫКАХ.

по-русски по-бурятски

ой	ой (лес)
чай	сай (чай)
аймак	аймаг
Байкал	Байгал
Тарбагатай	Тарбагатай
Галтай	Галтай

Из всех монгольских языков буква **h** встречается только в бурятском языке. В словах реализуется как легкое придыхание. Аналогичный звук есть в английском языке, и те, которые изучали английский язык, могут сравнить:

he — он, honey — мед, husband — муж.

Прочитайте, сравните со звуком **h**:

hүн - молоко	hара - луна
хүн - человек	хара - черный
hoно - овод	тоho/н/ - масло
хоно - ночуй	тохом - седло

баha — опять
баха — лягушка
олоhon — нашедший
олоhon — много

ЗАПОМНИТЕ СЛОВАРЬ-МИНИМУМ:

хүн — человек
hүни — ночь
хамар — нос
hара — луна
үhэн - волосы
наран — солнце
хара — черный
сахан — снег
сагаан — белый
тоhon — масло
томо — крупный
гамнаха — беречь
hүн — молоко
huуxa — сидеть
ута — длинный
hуpaxa — спрашивать
хамнаха — расчесывать
наhan — жизнь, возраст

ЗАПОЛНИТЕ ПРОПУСКИ БУРЯТСКИМИ ЭКВИВАЛЕН- ТАМИ, ПЕРЕВЕДИТЕ.

... (белые) үhэн. ... (черные)
үhэн. ... (большой) хүн. ... Ехэ
(нос).
Yhэ ... (расчесывать). Toho ...
(экономить). Аха ... (длинный)
хамартай. Энэ ... (человек) хара
үhэтэй. Сагаан ... (снег.)

ПРОЧИТАЙТЕ, ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ НА ИНТОНА- ЦИЮ.

Сагаан хуһан. Найн тоһон.
Хара эһэн. Гоё һишхэ. Томо ту-
гал.
Ута бүһэ. Аба һамар асараа.
Эхэ үһөө һамнаа. Аха ута бүһэ
абаа. Энэ хүнэй хамар ута.

ЗҮҮН ЗҮГЭЙ
ЗҮНТЭЙХЭН
ЗҮГЫ

ТРЕНИРОВОЧНЫЕ УПРАЖНЕНИЯ

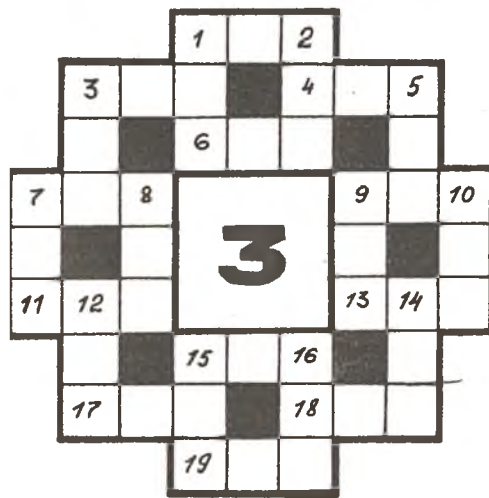
Ha — aha — han — ahan — naһan — aphan — халааһан,
һэ — эһэ — һэн — эһэн — бэһэн — хэһэг — мэдэһэн,
ho — oho — hon — ohon — тоһон — тооһон — олһон — холтоһон,

hy — hyu — hun — hyuna — hyuna — hyuri — hyulga — hyulgaһan,
һү — һүү — һүн — һүни — һүүдэр — һүүзэгэр — һүлэмхи — һүүжэ

Түмэр	хэтэ	хара	хараа	харха
томо	мэтэ	нэрэ	нээрэ	энгэр
тоһон	бата	хэр	хээрэ	хэрэг
толбо	Шэтэ	мэхэ	мэхээ	мэхээр
тугал	ута	шэрэ	шэрээ	шэрэхэ

Д.МОГОЕВАГАЙ
«Амар сайн,
үхибүүд»
гэһэн номһоо.

КРОССВОРД

ХАЖУУ ТЭЭ-
ШЭЭ: 1. ... дамхуу
(эхир үгэ). 3. Шата-
рай термин. 4. Хүнэй,
малай гэдэһэ дотор соо
байдаг хорхой. 6. Ша-
жан бурханы зүйл. 7.
... заһаһан (нютаг эхир
үгэ). 9. Тайгын модон
баран сасуу (таабари).
11. ... бэе зобоохо, уула
мори зобоохо (оньһон
үгэ).

13. Хүйтэндэ үнэн
нүхэр, халуунда хар-
ша нүхэр (таабари). 15.
Үбшэн. 17. Үмхэхэ ама-
тай, залгиха хоолойгүй
(таабари). 18. Абья
дуураһан үгэ. 19.
Хэһээлтэ түлэбэри.

ДЭЭРЭ НЭЭ ДОО-

ШОО: 1. ... дороһоо баатар, даахи дороһоо хүлэг (оньһон үгэ). 2.
Амаараа гал дүлэ хаялһан могой дүрсэтэй мифическэ амитан. 3.
Ламын үзэл үзэдэг хэрэгсэл. 5. ... анахай (эхир үгэ). 7. Бүхэтэр үбгэн
һүхирхэдөө бэрхэ (таабари). 8. Бургааһан хашаань булта һэрхигэр,
орохо үүдэтэй, гараха газаргүй (таабари). 9. Пүри ... (эхир үгэ). 10.
Гэр ... болохо. 12. Хусань үбһэ мүргөө, үхэрын газараа мүргөө (таа-
бари). 14. Холын харгы зам. 15. Тоо. 16. Газар доро тон-тон гэдэ,
ганса модон ёдог-ёдог гэдэ (таабари).

Б.ГОМБОЕВ зохёобо.

ПРИ ВСТРЕЧАХ ЛЮДИ ПРИВЕТСТВУЮТ ДРУГ ДРУГА

Русские говорят:

Здравствуйте!

Французы — Бонжур!

Англичане — Хэллоу!

Японцы — Коннитива!

У нас, бурят, также есть много
прекрасных приветствий.

Обычные приветствия:

Торжественные, почтительные:

Сайн! Амар мэндэ!

Сайн байна! Аман сайн!

Мэндэ! Мэндэ амар!

ПРОЩАЮТСЯ ЛЮДИ ТОЖЕ ПО-РАЗНОМУ

Русские - До свидания!
Англичане - Гуд бай!
Японцы - Саёнара!

По-бурятски это звучит так:

Баяртай!

Есть еще другие выражения:

Уулзатаргаа! До встречи!

Дахин уулзатаргаа! До новой

встречи!

ПРОИЗНЕСИТЕ СКОРОГОВОРКИ СНАЧАЛА В МЕДЛЕННОМ, А ЗАТЕМ В БЫСТРОМ ТЕМПЕ

Манай Майдар мартамхай.
Танай табхай танилтай.
Батан Туулай сухалтай.

ВЫУЧИТЕ СКОРОГОВОРКИ:

Сэсэг басаган сэсэг түүгээд,
Бэлигтэдэ бэлэг бариба.
Туу, бү туу — тулам дутуу,
Шуу, бү шуу — шуран бушуу.

Тэмээн, тэмээн тэбэрюухэй,
Тэмээнэй хүбүүн табарюухай.

Монголоой аялгаар

Бэгзийн ЯВУУХУЛАН

АЛТАН ДЭЛХЭЙДЭ ТҮРЭНЭМНИ УШАРТАЙ

Алтан дэлхэйдэ түрэнэмни ушартай:
Абынгаа гэрэй амар тайбаниие эбдээд би,
Ашата эхээ арбан нара зобооһоной һүүлээр
Анха түрүүшынхэ нэгэ баясуулһан хүнби -
Алтан дэлхэйдэ түрэнэмни ушартай.

Гэрэлтэ оршолондо түрэнэмни ушартай:
Гэмгүй шубуухайн уурхай эбдэжэ, үндэгыень
бисалаад,
Гэдэргээ хаража, ухаа ороһонойнгоо һүүлээр
Гэнэн наһаяа зэмэлэн, зобожо ябаха гэхэн
хүнби-
Гэрэлтэ оршолондо түрэнэмни ушартай.

Алаг дэлхэйдэ түрэнэмни ушартай:
Адуу манажа дадаһаһан атар тала нютагтаа
Амараг гансатай ушаржа, эрэ сэдхэлээ
уяраагаад,
Азаяа туршан, амидаралтай нүхэсөө хүнби -
Алаг дэлхэйдэ түрэнэмни ушартай.

Тооһото хорбоодо түрэнэмни ушартай:

Тохойн шэнээн үриингөө хүни һэрээд
уйлахадань,
Түрэнэн эсэгэдээ асарһан зоболон баяр
хоёрроо би
Тэрэ ёһоорнь өөрөө амсаха гэхэн хүнби -
Тооһото хорбоодо түрэнэмни ушартай.

Дуулим замбидэ түрэнэмни ушартай:
Дуулажа һуугаад, эжынгээ уйлахые үзэхэ гэжэ,
Дуунда тиймэ эхэ шадал шэнгэдэг юм гэжэ
мэдээд,
Дуу өөрөө зохёожо, дуунай замаар ябаха гэхэн
хүнби.
Дуулим замбидэ түрэнэмни ушартай.

Хүрһэтэ дэлхэйдэ түрэнэмни ушартай:
Хүлэгэй зоо болоһон түрэл нютагтаа амидарха
гэжэ,
Хүнэйл сэдхэлээр Эхэ орондоо дуратай байһан
Хойтын сагта ама бардам хэлүүлхэ гэхэн хүнби-
Хүрһэтэ дэлхэйдэ түрэнэмни ушартай.

